

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
HADİS BİLİM DALI**

**İBNU'L-MULAKKİN'İN HAYATI
VE
TUHFETU'L-MUHTÂC ADLI ESERİNDEKİ
HADİSÇİLİĞİ**

İSMAİL ALDEMİR

088106031009

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN:
Prof. Dr. Bilal SAKLAN**

KONYA-2019

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	İsmail ALDEMİR
	Numarası	088106031009
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri / Hadis
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Bilal SAKLAN
	Tezin Adı	İbnu'l-Mulakkin'in Hayatı ve Tuhfetu'l-Muhtâc Adlı Eserindeki Hadisçiliği

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan İbnu'l-Mulakkin'in Hayatı ve Tuhfetu'l-Muhtâc Adlı Eserindeki Hadisçiliği başlıklı bu çalışma 30/11/2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Prof. Dr.	Bilal SAKLAN	
2	Prof. Dr.	Mahmut YEŞİL	
3	Prof. Dr.	Fikret KARAPINAR	

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	--

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	İsmail ALDEMİR		
	Numarası	088106031009		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri / Hadis		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	*	
		Doktora		
Tezin Adı	İbnu'l-Mulakkin'in Hayatı ve Tuhfetu'l-Muhtâc Adlı Eserindeki Hadisçiliği			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

İsmail ALDEMİR

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	---

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	İsmail ALDEMİR		
	Numarası	088106031009		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri / Hadis		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	*	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Bilal SAKLAN		
Tezin Adı	İbnu'l-Mulakkin'in Hayatı ve Tuhfetu'l-Muhtâc Adlı Eserindeki Hadisçiliği			

Hicri VIII. asırda yaşamış bir ilim adamı olan İbnu'l-Mulakkin, kendi döneminin önemli muhaddislerinden biridir. Kaynaklarda “şeyh, hafız, muhaddis, imam, allâme, fakih” gibi unvanlarla anılan İbnu'l-Mulakkin, ilim tahsiline erken yaşta başlamış, bu süre zarfında geçim sıkıntısı çekmemiş, uzun süreli resmi görevler almamış ve iyi bir kütüphane imkânına sahip olmuştur. Bu gibi sebepler dolayısıyla genç sayılabilecek yaşlarda telife başlayan İbnu'l-Mulakkin, ardında farklı ilim dallarında 300 civarında eser bırakmıştır.

Bu tez çalışmasının ana kaynağı olan İbnu'l-Mulakkin'e ait Tuhfetu'l-muhtâc ilâ edilleti'l-minhâc, Şafiî fıkhnın muhtasar ve yaygın fıkıh kitaplarından biri olan Nevevî (673/1274)'ye ait Minhâcu't-tâlibîn adlı eserdeki fıkhi hükümlerin hadis kaynaklı delillerini tespit eden ve değerlendiren bir çalışmadır.

Çalışma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde İbnu'l-Mulakkîn'in hayatı, eserleri ele alınmış ve ilmî kişiliği ortaya konmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde ise Tuhfetu'l-Muhtâc tanıtılmış ve bu eser çerçevesinde İbnu'l-Mulakkîn'in hadisleri delil olarak kullanmada uyguladığı yöntemler hakkında bilgilere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İbnu'l-Mulakkin, Tuhfetu'l-muhtâc, Minhâcu't-tâlibîn, Tahric Edebiyatı

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	---

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	İsmail ALDEMİR		
	Student Number	088106031009		
	Department	Basic Islamic Sciences / Hadith		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	*	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Prof. Dr. Bilal SAKLAN		
Title of the Thesis/Dissertation	Ibn al-Mulakkin's Life and His Hadithism in His Book Tuhfetu al-Muhtâc			

Ibn al-Mulakkin who lived in the hijri eighth century is one of important hadith narrators. Ibn al-Mulakkin who has been mentioned as "faqeeh, imam, sheikh, hadith narrator, hafiz, scholar" in the sources. He started to write books in the early period of his life. Because he began to take education at a young age, didn't confront a financial difficulty, had a good library and didn't get official duty for a long time. So, he wrote about 300 books in different disciplines.

Minkhate-talibin which is one of the most common fiqh books of Shafi'i jurisprudence written by Nawawi (673/1272), is one of the books that examines the provisions of the fiqh. Ibn al-Mulakkin had determined the evidence of these provisions from hadiths in his book Tuhfatu al-Muhtac and made his assessments.

This study consists of two parts except the entrance section. In the first chapter, the life of Ibn al-Mulakkin, his works and his scholarly personality are discussed. In the second chapter, information about Tuhfetu'l-Muhtac and his place in the field of hadith are given.

Keywords: Ibn al-Mulakkin, Tuhfet al-muhtâc, Minhac at-tâlibin, Takhrij Literature

İÇİNDEKİLER

Yüksek Lisans Tezi Kabul Formu	i
Bilimsel Etik Sayfası	ii
Özet	iii
Abstract	iv
İçindekiler	v
Tablolar Listesi	vii
Kısaltmalar	viii
Önsöz	ix

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu, Önemi.....	1
2. Araştırmanın Metodu ve Kaynakları.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İBNU'L-MULAKKİN'İN HAYATI VE İLMİ KİŞİLİĞİ

1.1. YAŞADIĞI DÖNEM.....	4
1.1.1. Siyâsî Durum.....	4
1.1.2. Sosyal Durum.....	5
1.1.3. İlmî ve Kültürel Durum.....	6
1.2. HAYATI.....	10
1.2.1. Kimlik bilgisi.....	10
1.2.2. Doğumu ve Yetiştirilmesi.....	11
1.2.3. Vefatı.....	12
1.3. İLMİ KİŞİLİĞİ.....	13
1.3.1. İlim Hayatı.....	13
1.3.2. Hocaları.....	15
1.3.3. Öğrencileri.....	26
1.3.4. Eserleri.....	31
1.3.4.1. Hadis Şerh Kitapları.....	32
1.3.4.2. Hadis Usûlü Kitapları.....	33
1.3.4.3. Rical Kitapları.....	34
1.3.4.4. Tahric Kitapları.....	35

1.3.4.5. Diğer Kitapları.....	37
1.3.5. İnsânî ve İlmî Kişiliği.....	45

İKİNCİ BÖLÜM

İBNU'L-MULAKKİN'İN TUHFETU'L-MUHTÂC'TAKİ HADİŞÇİLİĞİ

2.1. TUHFETU'L-MUHTÂC ilâ EDİLLETİ'L-MİN HÂC.....	50
2.1.1. Telif Sebebi ve İbnü'l-Mülakkın'e Nisbeti.....	50
2.1.2. Konu Başlıkları, Tertibi ve Hadis Sayısı.....	51
2.1.3. Kullandığı Kaynaklar.....	54
2.1.4. Hadis Edebiyatındaki Yeri.....	55
2.1.4.1. Minhâcu't-tâlibîn ile İlgisi.....	57
2.1.4.2. Delâilu'l-Minhâc ile İlgisi.....	58
2.2. HADİŞÇİLİĞİ.....	59
2.2.1. Hadis Kullanımı.....	59
2.2.1.1. Kaynak Kullanımı.....	61
2.2.1.2. Zayıf Hadis Kullanımı.....	62
2.2.1.3. Mevkuf ve Maktu Hadis Kullanımı.....	66
2.2.1.4. Hadis Kullanımındaki Tasarrufları.....	70
2.2.1.5. Yaptığı Atıflar.....	73
2.2.1.6. Hadis Kitaplarındaki Bab Başlıklarını Kullanımı.....	74
2.2.1.7. Muttefekun Aleyh Hadisleri Kullanımı.....	76
2.2.1.8. Hadis Kullanımında Mezhep Etkisi.....	77
2.2.2. Hadislerin Sıhhat Durumlarını Belirtme.....	81
2.2.2.1. Sened Açısından.....	81
2.2.2.2. Senedle ilgili Kendi Değerlendirmeleri.....	85
2.2.2.3. Yaptığı Tashihler.....	86
2.2.2.4. Hadislerin Sıhhat Yönünden Değerlendirilmesi.....	91
2.2.3. Hadisleri Şerhi.....	92
2.2.3.1. Fıkhî Açıklamaları.....	92
2.2.3.2. Hadisleri Açıklamada kullandığı İfadeler.....	93
2.2.3.3. Garib Kelimeleri Açıklaması.....	95
SONUÇ	97
KAYNAKÇA	99

TABLolar LİSTESİ

Tablo 2.1.1. Konu Başlıklarına Göre Tuhfetu'l-muhtâc'daki Hadis Sayıları.....	53
Tablo 2.1.2. İbnu'l-Mulakkin'in Hadis Aldığı Kaynaklar.....	55
Tablo 2.2.1. Tuhfetu'l-muhtâc'daki Hadislerin Sıhhat Yönünden Sayıları.....	91

KISALTMALAR

age.	: Adı geçen eser
Bk.	: Bakınız
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
H.	: Hicrî
Hz.	: Hazreti
İFAV	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı
MÜİFD	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
nşr.	: Neşreden
ö.	: Ölüm tarihi
r.a	: Radiyallahu anh/anhâ
s.	: Sayfa
s.a.	: Sallallahu aleyhi ve sellem
S	: Sayı
TDK	: Türk Dil Kurumu
thk.	: Tahkik eden
vd.	: Ve diğerleri

ÖNSÖZ

İslam dininin ikinci kaynağı olan sünnetin temelini oluşturan hadislerin kayıt altına alınma ve kitaplaşma süreci belli aşamalardan geçmiştir. Zaman içerisinde Hz. Peygamberin hadislerinin rivayet edilmesi ve müstakil kitaplarda toplanmasında İslam âlimlerinin büyük gayretleri olmuştur. Bunun sonucunda hadis literatürü oluşmuştur.

Hicrî VIII. asra gelindiğinde farklı ilim dallarında yazılmış kitaplarda bulunan hadislerin tahricinin yapılması ve değerlendirilmesi önem kazanmaya başlamıştır. Hadis âlimleri tahrici esas alan çalışmalar yapmış ve eserler telif etmişlerdir. Tahrice bağlı olarak üzerinde durulan diğer çalışma türü de fıkıh ilmine ait konu başlıklarının esas alınarak hadislerden delillerin toplanması olmuştur. Yapılan çalışmaların ürünü olarak ahkâm hadislerini içerisinde toplayan eserler ortaya çıkmıştır.

Ahkâm hadislerini ihtiva eden eserlere toplumun her kesimi tarafından ilgi duyulmuştur. Özellikle İbn Hacer (ö. 852/1449)'in *Bulûgu'l-merâm*'ı öne çıkan eserler arasında yerini almıştır. Diğer eserler ise sadece hadis ilmiyle ilgilenenler tarafından bilinen kitaplar olarak kalmıştır. Fikhî konulara delil olan hadisleri ihtiva eden fakat çok tanınmayan çalışmalar arasında İbnu'l-Mulakkin'in *Tuhfetu'l-muhtâc ilâ edilleti'l-minhâc* adlı eseri de vardır.

Tez konusu belirleme aşamasında ülkemizde İbnu'l-Mulakkin ve eserlerini konu alan tez çalışmasının yapılmadığı tespit ettik. Bundan dolayı ihtiva ettiği ahkâm hadisi sayısı ile hadis edebiyatında önemli yere sahip olduğunu düşündüğümüz *Tuhfetu'l-muhtâc ilâ edilleti'l-minhâc* çerçevesinde İbnu'l-Mulakkin'in hayatı ve eserindeki hadisleri kullanma ve değerlendirme esaslarının incelemesine karar verdik. Yaptığımız tez çalışmasıyla eserin tanıtımına ve ondan daha fazla kişinin istifade etmesine katkı sağlanmayı amaçladık.

Tez giriş ve iki bölümden oluşmuştur. Araştırmanın konusuna, önemine, metoduna ve kaynaklarına giriş bölümünde yer verilmiştir. Birinci bölümde İbnu'l-Mulakkin'in kimlik bilgileri ile insânî ve ilmi kişiliği tabakât ve terâcim kaynaklarından elde edilen bilgilerle ele alınmıştır. İkinci bölümde ise ilk olarak *Tuhfetu'l-muhtâc ilâ edilleti'l-minhâc* ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Daha sonra incelenen

eser çerçevesinde müellifin kaynak ve hadis kullanımını incelenmiştir. Hadislerin sıhhat durumlarının İbnu'l-Mulakkin tarafından nasıl değerlendirildiği ayrı başlıklarda ele alınmıştır.

Çalışmanın bütün aşamalarında yardım ve desteklerini gördüğüm danışman hocam Prof. Dr. Bilal SAKLAN'a şükranlarımı sunarım. Araştırmanın şekillenmesinde ve olgunlaşmasında yardımlarına başvurduğum Prof. Dr. Mahmut YEŞİL ve Prof. Dr. Fikret KARAPINAR'a ayrı ayrı teşekkür ederim. Ayrıca çalışmanın çeşitli aşamalarında yardımlarına müracaat ettiğim hocalarıma ve arkadaşlarıma minnettarım. Gayret bizden, tevfik Cenab-ı Hakk'tandır.

İsmail ALDEMİR
Konya/2019

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu ve Önemi

Hadis edebiyatının farklı alanlarında eser telifinde bulunan ilim adamları sünnetin anlaşılmasında ve hayata uygulanmasında önemli rol oynamışlardır. İlim alanında hizmet etmiş âlimlerin doğumlarından vefat edinceye kadar yaşadıkları hayatın incelenmesi ve değerlendirilmesi toplum ve ilim hayatına sağladıkları katkıların ortaya konmasına yardımcı olacaktır. Bundan dolayı İbnu'l-Mulakkin'in hayatı ve ilim yolunda harcadığı mesai araştırmada ele alınan ilk konular arasında yerini almıştır.

İlim adamlarının sahip oldukları ilmî birikimlerini ortaya koydukları en önemli kaynaklar eserleridir. Sahip oldukları eserlerin incelenmesi ve değerlendirilmesi o ilim adamlarının çalıştıkları ilim dalındaki ilmî birikimleri ve yeterlilikleri hakkında bilgi sahibi olunmasına yardım edecektir. İbnu'l-Mulakkin'in telif ettiği eserlerden olan *Tuhfetu'l-muhtâc* araştırmada bu yönüyle ele alınmıştır. Eserde kaynakların kullanılması, rivayetlerin tertip şekli, sahih, hasen, mevkuף, maktu, zayıf rivayetlerin delil olarak tespit edilmesi ve değerlendirilmesi üzerinde durulan diğer konular arasında yer almıştır.

H. 723 ilâ 804 (1323-1401) yılları arasında yaşamış olan İbnu'l-Mulakkin, kendi döneminin önde gelen muhaddis ve fakihlerindedir. Kaynaklarda farklı niteliklemlerle anılan müellif genç yaşta ilim tahsiline başlaması, geçim sıkıntısı çekmemesi, iyi bir kütüphaneye sahip olması ve resmi görev almaması gibi nedenlerle telifte erken yaşlarda başlamış, hadis ve fıkıh başta olmak üzere çeşitli konularda yaklaşık üç yüz eser kaleme almıştır. Eserlerinden çoğu günümüze kadar ulaşmıştır. İbnu'l-Mulakkin'in *Tuhfetu'l-muhtâc ilâ edilleti'l-minhâc* adlı eseri aracılığıyla tahrir literatürüne ve usulüne sağladığı katkıların ortaya konması onun ve eserinin tanınmasına katkı sağlayacaktır.

2. Araştırmanın Metodu ve Kaynakları

Araştırmada literatür tarama yöntemi kullanılmıştır. İbnu'l-Mulakkin hakkında bilgi veren kaynaklar tespit edilmiş ve bunlardan yararlanılmıştır. Kullanılan bil-

gilerin ilk kaynağının esas alınmasına gayret gösterilmiştir. Müellife ait eserler ilk müracaat edilen kaynaklar olmuştur.

İbnu'l-Mulakkin'in *Tuhfetu'l-muhtâc ilâ edilleti'l-minhâc* adlı eserinin tek baskısına ulaşılmıştır. Eser Muhammed İbn Seâf el-Lehayânî tarafından tahkik edilerek neşredilmiştir. Araştırmada bu baskı esas alınmıştır. Eserin tamamı okunmuş ve İbnu'l-Mulakkin'in hadisleri hangi kaynaklardan derlediği belirlenmiştir. Hadis aldığı ancak adını vermediği kaynaklar liste halinde verilmiştir.

İbnu'l-Mulakkin'in rivayetler hakkındaki değerlendirmeleri bizzat eserin kendisi incelenerek belirlenmiş, müellifin isnad ve metin değerlendirmesi yaptığı rivayetlere kitaptan örnekler verilmiştir. Yaptığı açıklamalar cerh ve ta'dil kitaplarındaki sıhhat değerlendirmeleri ile karşılaştırılarak verilmeye çalışılmıştır.

Tuhfetu'l-muhtâc ilâ edilleti'l-minhâc'taki konulara göre hadis sayıları belirlenmiş ve her konunun ihtiva ettiği hadis sayısı tabloda gösterilmiştir. Aynı şekilde eserde delil olarak alınan hadislerin sıhhat yönünden sayıları tespit edilmiş, ilgili konu başlığı altında liste olarak verilmiştir.

Araştırmanın ana kaynağı olan eserin *Tuhfetu'l-muhtâc ilâ edilleti'l-minhâc* şeklindeki uzun adı yerine *Tuhfetu'l-muhtâc* kısaltması kullanılmıştır. Şahısların vefat tarihleri ilk geçtiği yerde verilmiştir. Arapça kelimelerde yer alan (ع) harfi ters apostrof (‘) işaretiyle gösterilmiştir. Türkçe kelimelerin yazımında TDK'nın imlâ kılavuzu kullanılmıştır. Arapça müellif ve eser adlarının yazımında DİA kullanımı esas alınmıştır.

İbnu'l-Mulakkin'in hayatının, ilmi kişiliğinin ve eserlerinin ele alındığı birinci bölümde İbn Kâdî Şuhbe (ö. 851/1448), Makrizî (ö. 845/1442), İbn Hacer (ö. 852/1449), İbn Fehd el-Mekkî (ö. 871/1466) başta olmak üzere konu hakkında bilgi veren âlimlerin eserleri kaynak olarak kullanılmıştır.

İbnu'l-Mulakkin'in *Tuhfetu'l-muhtâc ilâ edilleti'l-minhâc* adlı eseri çerçevesinde hadisçiliğinin ele alındığı ikinci bölümde ise temel hadis kaynaklarının yanı sıra râvi değerlendirmelerinin yapıldığı cerh ve ta'dil kitapları kullanılan kaynaklar arasında yer almıştır. Ukaylî'nin (ö. 322/934) *ed-Du'afâu'l-kebîr*'i, İbn Hibbân'ın (ö. 354/965) *Kitâbu'l-mecrûhîn mine'l-muhaddisîn ve'd-duafâ' ve'l-metrukîn*'i, İbn

Adî'nin (ö. 365/976) *el-Kâmil fî duafâi'r-ricâl'i*, İbnu'l-Cevzî'nin (ö. 597/1201) *el-İleli'l-mutenâhiye fî'l-ehâdîsi'l-vâhiye* ve *Kitâbu'd-du'afâ ve'l-metrûkîn'i*, Mizzî'nin (ö. 742/1341) *Tehzîbu'l-kemâl fî esmâi'r-ricâl'i*, Zehebi'nin (ö. 748/1348) *Mîzânu'l-i'tidâl fî nakdi'r-ricâl'i* yararlanılan kaynaklardır.

Arap dünyasında İbnu'l-Mulakkin'in bazı eserleri ilgili çalışmalar da yapılmıştır. Abdullah İbn Ali İbn Muhammed eş-Şureym'in 2005 yılında Sudan Ummü Dermân Üniversitesi'nde yapmış olduğu *el-Ârâu'l-usûliyye li'l-İmâm İbni'l-Mulakkin min Hilâli Kitâbihi'l-i'lâm bi Fevâidi Umdeti'l-ahkâm* adlı yüksek lisans tezidir. Çalışmada İbnu'l-Mulakin'in *İ'lam* adlı eserindeki usul ilmi ile ilgili görüşleri ele alınmıştır. Diğer çalışma ise, Meryem bint Abdilhalîm İbn Hasan Ebû Şeyh'in 2015 yılında Gazze İslam Üniversitesinde hazırlamış olduğu *el-İmâm İbnu'l-Mulakkin ve menhecuhû fî'l-cerh ve't-ta'dîl min hilâli kitâbihi't-tavdîh* adlı çalışmadır. Araştırmanın muhtevası İbnu'l-Mulakin'in *Tavdîh* adlı Buhârî şerhindeki cerh ve ta'dîl metodudur. Süleyman Ebû Nâcî Vefâ'nın 2015'te *Menhecu'l-İmâm İbni'l-Mulakkin fî nakdi'l-esânîd min hilâli kitâbihi'l-bedri'l-munîr* adlı Gazze İslam Üniversitesinde hazırladığı yüksek lisans tezi de İbnu'l-Mulakin'in *el-Bedru'l-munîr*'deki sened tenkid yöntemini ele almıştır. 'İmrân Şu'ayb *Cuhûdu İbni'l-Mulakkin fî'l-hadîs ve'l-fikh* adlı kitabında İbnu'l-Mulakin'in hadis ve fikh alanlarındaki çalışmalarına yer vermiştir.

Yaptığımız araştırma, İbnu'l-Mulakkin'in *Tuhfetu'l-muhtâc ilâ edilleti'l-minhâc* adlı eserindeki ahkâm hadislerini fikhî hükümlere delil olarak kullanmasını ve değerlendirmelerini esas alan çalışmadır. Ele aldığı konu bakımından yukarıda zikredilen araştırmalardan farklılık göstermektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

İBNU'L-MULAKKİN'İN HAYATI VE İLMİ KİŞİLİĞİ

1.1. YAŞADIĞI DÖNEM

İbnu'l-Mulakkin (ö. 804/1401) H. VIII. asırda Mısır'da yaşamıştır. Yaşadığı dönemdeki Mısır'ın siyasi sosyal, dini ve ilmi durumunu bilmek, onun farklı yönlerini öğrenmeye ışık tutacaktır. Çünkü ilim adamının yetişmesinde yaşadığı çevrenin olumlu ya da olumsuz etkileri vardır. Bundan dolayı İbnu'l-Mulakkin'in yaşadığı dönemdeki Mısır'ın siyasi, sosyal, ilmi ve kültürel durumu kısaca ele alınacaktır.

1.1.1. Siyasi Durum

İbnu'l-Mulakkin, 24 Rebûlevvel 723 (2 Nisan 1323)'de Kahire'de doğmuştur. Onun yaşadığı dönemde Mısır Memlukler'in hâkimiyeti altındaydı.¹ Yönetimi elinde bulunduran Memluk Sultanı ise el-Meliku'n-Nâsır Muhammed İbn Kalâvûn el-Elfî (ö. 741/1341) idi.²

Eyyûbî devlet adamları, yönetimlerini koruyabilmek ve sürdürebilmek için satın aldıkları Türk kölelerden oluşan birlikler kurmuşlardır. Kısa sürede birliklerini oluşturan Türkler, Eyyûbî yöneticilerinin hâkimiyetlerini korumak için vazgeçemeyecekleri kimseler haline gelmişlerdir. Devlet adamları yanında sağladıkları konum Memlukler'in Eyyûbî Devleti içerisinde siyasi nüfuzunun artmasına yol açmıştır. Memlukler, Eyyûbî Sultanı Turan Şah İbnu's-Sâlih Necmeddin Eyyûb'u öldürdükten sonra Bahrî Memlukler olarak bilinen devletlerini kurmuşlardır.³ Bahrî Memlukler Devleti yüz kırk dört sene hüküm sürmüş, süreç içerisinde yirmi dokuz sultan başa geçmiştir. Çoğunun yönetimde kaldığı süre bir seneden azdır. Sultanlar öldürülerek

¹ İbn Hacer, *İnbâu'l-gumr*, (nşr. Hasen Habeşi), Meclisu'l-a'lâ li'ş-şuûni'l-İslâmiyye, Kahire 1389/1969, II, 216; Sehâvî, Şemsuddin, *ed-Davu'l-lâmi*, I. Baskı, Dâru'l-cil, Beyrut 1412/1992, VI, 100.

² Makrîzî, Takiyyuddîn, *es-Sulûk li-ma'rifeti duveli'l-mulûk*, (nşr. Muhammed Abdulkâdir Atâ), I. Baskı, Dâru'l- Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1418/1997, II, 259; Yiğit İsmail, "Memlukler", *DİA*, XXIX, 91.

³ Sa'îd Abdulfettah 'Âşûr, *el-'Asru'l-memâlikî fi Mısır ve'ş-Şâm*, II. Baskı, Dâru'n-nahdati'l-Arabiyye, Kahire 1396/1976, s. 4-5; Yiğit, "Memlukler", *DİA*, XXIX, s. 90.

ya da yönetimden el çektilirerek makamlarından uzaklaştırılmışlardır. Çok azının ise vefat ya da kendi isteğiyle ayrılmasıyla yönetimle ilişkileri kesilmiştir.⁴

Bahrî Memlukler, Müslümanların karşılaştıkları iki büyük tehlikeyi ortadan kaldırmakla onlara en büyük hizmeti etmişlerdir. Bunlardan ilki Tatar tehlikesi, ikincisi ise Haçlı tehlikesidir. Memlukler her iki tehlikeyi de ortadan kaldırmada başarılı olmuşlardır.⁵

Bahrî Memluk Devletinden sonra H. 784 (1382) yılında Çerkez (Bircî) Memluk Devleti ortaya çıkmıştır. Yüz otuz seneden fazla hüküm süren devleti Çerkez asıllı yirmi beş sultan yönetmiştir. Sultanlardan dokuzu yüz üç sene, diğerleri ise yaklaşık dokuz sene devleti yönetmiştir.⁶ Memlukler dönemi, Mercidabık (922/1516) ve Ridaniye (922/1517) savaşları sonunda Osmanlı sultanı Yavuz Sultan Selim'in Mısır'ı almasıyla sona ermiştir.⁷

1.1.2. Sosyal Durum

İbnu'l-Mulakkin'in yaşadığı dönemdeki Mısır'ın sosyal durumu siyasi duruma göre şekillenmiştir. Siyasette istikrar sağlandığı dönemlerde halk huzur ve güven içerisinde yaşamını sürdürmüştür.⁸ Memlukler döneminde yönetimin çok sayıda sultan arasında el değiştirmesine rağmen toplum bundan çok etkilenmemiştir. Memluk sultanları halkın refâhı ve huzuru için her türlü imkânı sağlamaya çalışmıştır. Devlet idarecilerinin gayretiyle Mısır'da barış ve huzur ortamı sağlanmıştır.⁹

Memlukler döneminde toplum farklı yapılara ayrılmıştır. Üst gruptakiler alt gruplarda bulunanlardan daha çok hak ve ayrıcalıklara sahip olmuşlardır. En üst mertebede Memluk yöneticileri yer almıştır. Onları, çeşitli derecelere sahip halktan insanlar takip etmiştir. Diğer yapıyı da, sultanlardan ve halktan büyük saygı ve takdir gören âlimler oluşturmuştur. Tüccarlar da, Memluk Sultanlarından yakınlık gören

⁴ Mahmud Şâkir, *et-Târîhu'l-İslâmî*, V. Baskı, el-Mektebetu'l-İslâmî, Beyrut 1421/2000, VII, 35-39.

⁵ 'Âşûr, *el-'Asru'l-memâlik*, s. 52.

⁶ 'Âşûr, *age.*, s. 159; Yiğit, "Memlukler", *DİA*, XXIX, s. 92.

⁷ Mahmud Şâkir, *et-Târîhu'l-İslâmî*, VII, 92.

⁸ 'Âşûr, *el-Mucteme'u'l-misrî fî 'asri selâtîni'l-memâlik*, Dâru'n-nahdati'l-arabiyye, Kahire 1992, s. 9-10.

⁹ 'Âşûr, *el-Mucteme'u'l-misrî*, s. 11.

gruplardan olmuştur. Yapıların en altında ise işçiler, çiftçiler ve diğer meslek sahipleri yer almıştır.¹⁰

Memluk sultanları sosyal yapıda diğer grubu oluşturan kölelere önem vermişlerdir. Çünkü onlar devlet idarecilerinin hizmetinde bulunmuş, onların rahatını temin etmeye çalışmışlardır. Sultanlar da onların en iyi şekilde yetişmelerini sağlamışlar ve onlara iyi yaşam ortamları sunmanın gayreti içerisinde olmuşlardır.¹¹

Memlukler döneminde, toplum yapısındaki farklılığa rağmen her grup kendi sosyal hayatını oluşturmuş ve kendi yaşam biçimini hayata geçirme imkânına sahip olmuştur. Halk kendi örf, adet ve geleneklerine göre hayatlarını sürdürmüştür.¹²

1.1.3. İlmî ve Kültürel Durum

Mısır'da Memluk sultanları döneminde ilmi hareketlilik büyük ivme kazanmıştır. Bölge, ilim adamlarının ilmi faaliyetlerde bulunduğu yerlerden olmuştur. Bunun başlıca sebebi olarak, Endulus'teki Haçlı, Irak'taki Moğol, Şam bölgesindeki Moğol ve Haçlı baskıları gösterilebilir.

Yaşanan sıkıntılar ve kötü koşullar altında doğu ve batı bölgelerinde yaşayan ilim adamları, Abbasi hilafetinin merkezi sayılan Mısır'dan başka rahat edebilecekleri güvenli bölge bulamamışlardır. Bundan dolayı Mısır, âlimlerin yurdu ve uğrak yeri olmuştur.¹³

Memluklerin, Arap asıllı olmamalarına rağmen Mısır'da ilmi faaliyetlerin gelişmesinde önemli etkileri olmuştur. Memluk Sultanları arasında Zahir Baybars gibi tarih derslerini seven, Sultan Kavrî gibi ilmî ve dinî meclisler tertip edenler bulunmaktaydı.¹⁴ Yine sultanlardan fıkıh, hadis ve arapça ile ilgilenenler olmuş; hatta

¹⁰ Makrîzî, *İğâsetu'l-umme bi keşfi'l-gumme*, I. Baskı, 'Ayn liddirâsat ve'l-buhûs, 2007, s. 147.

¹¹ 'Âşûr, *el-'Asru'l-Memâlik*, s. 320-325.

¹² Kâsım Abduh Kâsım, *'Asru selâtîni'l-memâlik et-târîhu's-siyâsî ve'l-ictimâî*, I. Baskı, 'Ayn liddirâsat ve'l-buhûs, 1988, s. 176.

¹³ 'Âşûr, *Mısır ve eş-Şâm fî Asri'l-Eyyûbiyyîn ve'l-Memâlik*, Dâru'n-nahdati'l-Arabiyye, Beyrut 1392/1972, s. 274; Yiğit, "Memlukler", *DİA*, XXIX, 94.

¹⁴ Abdulvahhâb 'Azzâm, *Mecâlisu's-sultân el-Ğûrî*, Hindâvî, Kahire 2013, s. 46.

bazıları tedris faaliyetleriyle de uğraşmışlardır.¹⁵ Bizzat medreselerin hocalarını tayin eden Memluk sultanları da olmuştur.¹⁶

Memluklerden günümüze kadar ulaşan ilmi birikim ilmi hayatın gelişmiş olduğunun en önemli göstergesidir. Ayrıca dünyadaki kütüphanelerin Memlukler dönemine ait farklı ilim dallarına ait yüzlerce yazma eserle dolu olması dönemin ilmi hareketliliğinin diğer göstergesidir.¹⁷

Memlukler döneminde Arap Dili ve Edebiyatı alanında da önemli ilim adamları yetişmiştir. Şiir alanında eş-Şeref el-Bûsîrî (ö. 695/1296) Mısır'ın meşhur şairlerindendir. İbn Nubâte (ö. 768/1366), İbn Ebî Hacle (ö. 776/1374), Ali İbn Sevdûn el-Bişnavî el-Memâlikî (ö. 878/1473) de dönemin meşhur şairlerindendir.¹⁸

Memlukler döneminde nesirle uğraşan âlimler de olmuştur. Kalkaşendî (ö. 821/1418) bu âlimlerdendir. Dil ve dil ilimleriyle uğraşanların sayısı da oldukça çoktur. İbn Manzûr (ö. 711/1311), İbn Hişâm (ö. 761/1360), İbnu'd-Demâmînî es-Sekenderî (ö. 827/1424)'nin adları meşhur dil âlimleri arasında zikredilebilir.¹⁹

Memluk Sultanları zamanında tarih ilmi de ön plana çıkmıştır. Tarih alanında önemli eserler ortaya koymuş tarihçiler yetişmiştir. İbn Abdizzâhir (ö. 692/1293), İbn Seyyidinnâs (ö. 734/1334), İbnu'l-Verdî (ö.749/1349), Safedî (ö. 764/1363) ve Kastallâni (ö.923/1517) dönemin tarihçileridir.²⁰ Makrîzî (ö. 845/1442) ve onun yolunu takip eden İbn Tağrîberdî (ö. 874/1470), Sehâvî (ö. 902/1497) ve İbn İyâs (ö. 930/1524) gibi âlimler de eserlerinde Mısır'ın siyasî, içtimaî ve iktisadî durumunu geniş olarak ele almışlardır. İsimlerini verdiğimiz tarihçiler mahalli tarih yazıcılığının önde gelenleri arasında yerlerini almışlardır.²¹

Memlukler dönemi, ilmi faaliyetler alanında tabakât ve terâcim kitaplarının telifinde hareketliliğin yaşandığı dönemdir. İbn Hallikân (ö. 681/1282), Edfâvî (ö.

¹⁵ 'Âşûr, *age*, s. 274.

¹⁶ Yiğit, "Aynî'yi Yetiştiren Memlukler Dönemi İlmî Hareketine Genel Bir Bakış", *MÜİFD*, S 11-12, 1994, s. 33.

¹⁷ 'Âşûr, *age.*, s. 274.

¹⁸ Suyûtî, Celâleddîn Abdurrahmân, *Husnu'l-muhâdara fî târihi Mısır ve'l-Kâhira* (nşr. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim), I.Baskı, Dâru İhyâi'l-kutubi'l-Arabiyye, 1387/1967, I, 570; 'Âşûr, *Mısır ve eş-Şâm fî asri'l-Eyyûbiyyîn ve'l-Memâlik*, s. 275-277.

¹⁹ 'Âşûr, *age.*, s. 276; "Aynî'yi Yetiştiren Memlukler Dönemi İlmî Hareketine Genel Bir Bakış", s. 42.

²⁰ 'Âşûr, *age.*, s. 276; "Aynî'yi Yetiştiren Memlukler Dönemi İlmî Hareketine Genel Bir Bakış", s. 43.

²¹ Yiğit, "Memlukler", *DİA*, XXIX, s. 95.

748/1347), İbnu'l-Mulakkin (ö. 804/1401), İbn Hacer el-Askalânî (ö. 852/1449), Sehâvî (ö. 902/1497) gibi âlimler alanın önemli isimlerindendir.²²

Dönemin ilmi hareketliği içerisinde İslamî ilimler de hak ettiği payı almıştır. Fıkıh ilmi medreselerde okutulan önemli ilim dallarındandır. Fıkıh alanında birçok âlim yetişmiştir. Dönemin Şâfiî fıkıh âlimleri İzzeddin İbn Abdisselâm, İbn Dakîkil'îd (ö. 702/1302), Bedruddin İbn Cemâa (ö. 733/1333), Takıyyuddin es-Subkî (ö. 756/1355), Tâcuddin es-Subkî (ö. 771/1370), Ömer İbn Raslân el-Bulkînî (ö. 805/1403) ve Bedruddin İbn Kâdî Şuhbe (ö. 874/1470)'dir. Hanefî fıkıh âlimleri Osman İbn Ali ez-Zeylaî (ö. 743/1343), Kâkî (ö. 749/1348), Kureşî (ö. 775/1373), İbnu'l-Humâm (ö. 861/1457), İbn Kutluboğa (ö. 879/1474) ve İbnu'l-Kerekî (ö. 922/1516)'dir. Hanbelî fıkıh âlimleri Muvaffakuddin İbn Kudâme (ö. 620/1223), Tûfî (ö. 716/1316), Takıyyuddin İbn Teymiyye (ö. 728/1328) ve İbn Kayyim el-Cevziyye (ö. 751/1350)'dir. Mâlikî fıkıhında da Şehâbeddin el-Karâfî (ö. 684/1285) ve Burhâneddin İbn Ferhûn (ö. 799/1397) meşhur olan fakihlerdendir.²³ Tasavvuf alanında da Tacuddin İbn Atâillâh el-İskenderî (ö. 709/1309) kaleme aldığı çalışmaları ile kendi alanına katkı sağlamıştır.²⁴

Memlukler döneminde, hadis ilmi de İslamî ilimler içerisinde ilgi gören ilim dallarından olmuştur. Bunda medrese ve Dârulhadislerdeki kurumsal hadis eğitiminin, muhaddis ailelerin eğitim faaliyetlerinde bulunmasının, umuma açık hadis derslerinin yapılmasının ve imlâ derslerinin yeniden canlanmasının etkisi olmuştur. Hadis alanında çok eser kaleme almakla meşhur olmuş müellifler de vardır. Bunlardan bazıları İbnu'l-Mulakkin (ö. 804/1401), Heysemî (ö. 807/1404), İbn Hacer (ö. 852/1449), Suyûtî (ö. 911/1505)'dir. Hadis ilmiyle meşgul olmuş isimlerini verdiğimiz âlimler Memlukler döneminde Kahire'de yaşamışlardır.²⁵

²² 'Âşûr, *age.*, s. 276-277; Yiğit, "Aynî'yi Yetiştiren Memlukler Dönemi İlmî Hareketine Genel Bir Bakış", s. 39.

²³ Yiğit, "Memlukler", *DİA*, XXIX, 95.

²⁴ 'Âşûr, *Mısır ve eş-Şâm fî asri'l-Eyyûbiyyîn ve'l-Memâlik*, s. 279; Yiğit, "Aynî'yi Yetiştiren Memlukler Dönemi İlmî Hareketine Genel Bir Bakış", s. 38.

²⁵ Özkan Halit, *Memluklerin Son Asrında Hadis Kahire 1392-1517*, II. Baskı, Klasik, İstanbul 2014, s. 29-33.

Memluk Sultanları döneminde ilmi hayatın gelişmişliğini gösteren önemli işaretlerden biri de medreselerin inşasına verilen önemdir.²⁶ Bu eğitim kurumlarından bazıları o döneme şahitlik edercesine günümüzde varlıklarını sürdürmektedir.²⁷ O dönemin medreseleri günümüzün üniversitelerine benzeyen yükseköğretim kurumları konumundaydı. Her medreseye hocalar tahsis edilir hemen yanlarına büyük kütüphaneler yapılırdı. Öğrenciler ilim tahsil etmek için eğitim kurumlarında vakit geçirirlerdi.²⁸ Hadis eğitimi açısından bakıldığında, Kahire'deki hadis eğitiminin önemli kısmının medreselerde gerçekleştirildiğini görmekteyiz. Salâhiyye, Fâziliyye, Sâlihiyye ve Zâhiriyye Medreseleri bazılarıdır.²⁹

Farklı ilim dallarında eğitim veren medreselerde kendini yetiştiren öğrenci, hadis alanında ilerlemeyi isterse Dârulhadislerde eğitimini sürdürürdü. Çünkü Dârulhadisler hadis ilminin her alanında öğrencileri yetiştiren medreselerdi.³⁰ Kahire'de ki Kâmilîyye Dârulhadisi bunlardandır. Medreseyi yaptıran, Memlukler'den önce Mısır'ın idaresini elinde bulunduran Eyyübî meliklerinden Nasuruddin Ebu'l-Meâli Muhammed İbn Ebî Bekr Muhammed İbn Necmuddin el-Eyyübî'dir. H. 620 (1223) senesinde medreseyi inşâ ettirmiştir.³¹ İlim adamlarının çoğu burada öğretim faaliyetinde bulunmuştur. Zeynuddin el-İrâkî (ö. 806/1404), Veliyyuddin el-İrâkî (ö. 826/1423), İbn Hacer el-Askalânî (ö. 852/1449), Sehâvî (ö. 902/1497) hocalık yapan ilim adamlarındandır. İbnu'l-Mulakkin de Kâmilîyye Dârulhadisinde ders vermiştir.³²

Çok sayıda ilim adamının hocalık yaptığı Kâmilîyye Dârulhadisi ve benzeri eğitim kurumları çok sayıda öğrenci yetiştirmiştir. Memlukler döneminde ilme verilen değer ilim adamlarının çok sayıda eser telif etmelerine de imkân sağlamıştır.³³

²⁶ 'Âşûr, *Mısır ve eş-Şâm fî asri'l-Eyyûbiyyîn ve'l-Memâlik*, s. 279; Yiğit, "Aynî'yi Yetiştiren Memlukler Dönemi İlmî Hareketine Genel Bir Bakış", s. 29.

²⁷ 'İmrân Şu'ayb, *Cuhudu İbni'l-Mulakkîn fî'l-hadîs ve'l-fikh*, I. Baskı, Dâru'l-beşâ'iri'l-İslâmiyye, Beyrut 1434/2013, I, s. 47.

²⁸ 'Âşûr, *Mısır ve eş-Şâm fî asri'l-Eyyûbiyyîn ve'l-Memâlik*, s. 279.

²⁹ Özkan, *Memluklerin Son Asrında Hadis Kahire 1392-1517*, s. 39.

³⁰ Özkan, *age.*, s. 53.

³¹ Makrîzî, *el-Mevâ'iz ve'l-i'tibâr bi zikri'l-hutat ve'l-âsâr*, I. Baskı, Dâru'l- Kutubi'l- 'ilmiyye, Beyrut 1418/2002, IV, 219; Özkan, *age.*, s. 54.

³² Suyûtî, *Husnu'l-muhâdara*, II, 262; Özkan, *age.*, s. 55.

³³ 'İmrân Şu'ayb, *age.*, I, s. 47.

1.2. HAYATI

Araştırmamızın İbnu'l-Mulakkin'in hayatı bölümünde onun kimlik bilgileri ve yetişmesi üzerinde durulacaktır.

1.2.1. Kimlik Bilgisi

İbnu'l-Mulakkin'in tam adı Ömer İbn Ali İbn Ahmed İbn Muhammed İbn Abdullah'tır.³⁴ Soyu fetihten sonra Endelüs'e yerleşen Medineli Müslümanlara dayandığından dolayı "el-Ensârî", babasının doğum yeri olan Endulusteki Vâdîâş'a nispetle "Vâdîâşî", babasının Endülüsten Güney Fas'ın en uzak beldesi olan Tekrûr'a hicret etmesi ve orada kalıp oranın halkına Kur'an öğretmesi sebebiyle "Tekrûrî" nisbesini almıştır. Endulus şehri olan Mursiyye'ye nispetle "el-Mursî", babasının Tekrur'dan hicret ettiği ve kendisinin doğup büyüdüğü, öldüğü yer olan Mısır'a nispetle "el-Mısırî", mensubu olduğu mezhebine nispetle de "eş-Şafî" nisbelerini almıştır.³⁵

Ömer İbn Ali, üç lakapla tanınmıştır. Bunlardan birincisi ve en meşhur olanı "İbnu'l-Mulakkin"dir. Babası ölmeden önce onu İsa el-Mağribî'ye emanet etmiştir. Bu sırada İsa el-Mağribî, İbn Tolun Camii'nde Kur'an eğitimi vermektedir. Babasının vefatından sonra el-Mağribî İbnu'l-Mulakkin'in annesiyle evlenmiştir. Kuran öğreticiliği (telkîn/mulakkınlık) ile uğraşan üvey babası İsa el-Mağribî'ye nisbetle

³⁴ İbnu'l-Mulakkin, *el-İkdu'l-muzheb*, s. 434; İbn Hacer, *el-Mecma'u'l-muesses li'l-mu'cemu'l-Mufehres* (nşr. Yusuf Abdurrahman el-Mar'aşlı), I. Baskı, Dâru'l-ma'rife, Beyrut 1415/1994, II, 311; İbn Hacer, *İnbâu'l-gumr*, II, 216; İbn Hacer, *Zeylu'd-dureri'l-kâmine* (nşr. Adnân Derviş), Ma'hedu'l-mahtûtâtî'l-Arabiyye, Kahire 1416/1992, s. 121; Makrîzî, *Dureru'l-'ukûdi'l-ferîde fi terâcimi'l-â'yâni'l-mufîde* (nşr. Mahmud el-Celîlî), I.Baskı, Dâru'l-garbi'l-İslâmî, Beyrut 1423/2002, II, 429; Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi'*, VI, 100; Sehâvî, *Vecîzu'l-keîâm fi'z-zeyl alâ duveli'l-İslâm* (nşr. Beşşâr Âvvâd Ma'rûf vd.), I.Baskı, Muessesetu'r-risâle, Beyrut 1416/1995, I, 362; İbn Kâdî Şuhbe, *Tabakâtu's-şâfiyye*, I. Baskı, Matbaatu Meclisi Dâirati'l-ma'ârifi'l-Osmâniyye, Haydarâbâd 1398/1978., IV, 53; Takiyyuddîn Muahammed İbn Fehd el-Mekkî, *Lahzu'l-elhâz bi zeyli tabkâti'l-huffâz* (Zeylu tezkirati'l-huffâz li'z-Zehabi içinde), I. Baskı, Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, Beyrut 1419/1998, s. 197; Yûsuf İbn Tağrîberdî, *ed-Delîlu's-şâfi ale'l-menheli's-sâfi* (nşr. Fehîm Muhammed Şeltût), II. Baskı, Dâru'l-kutubi'l-Misriyye, Kâhire 1419/1998, I, 502; İbnu'l-İmâd, *Şezârâtu'z-zehab fi ahbâri men zehab* (nşr. Abdulkâdir el-Arnaût v.d.), I. Baskı, Dâru İbni Kesîr, Beyrut-Dîmeşk 1406/1986, IX, 71; Muhammed İbn Ali İbn Muhammed Şevkânî, *al-Bedru't-tâli' bi mehâsini men ba'di'l-karni's-sâbi'* (nşr. Muhammed Hasan Hallâk), I. Baskı, Dâru İbni Kesîr, Beyrut-Dîmeşk 1427/2006, I, 547; İsmail Paşa Bağdâdî, *Hedîyyetu'l-ârifîn*, Matbaatu'l-behiyye, İstanbul 1951, I, 791; Hayruddîn Ziriklî, *el-A'lâm*, XV. Baskı, Dâru'l-ilm li'l-melâyîn, Beyrut 1423/2002, V, 57; Ömer Rıza Kehhâle, *Mu'cemu'l-muellifîn*, I. Baskı, Muessesetu'r-risâle, Beyrut 1414/1993, II, 566.

³⁵ Sehâvî, *Vecîzu'l-keîâm*, I, 362; Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi'*, VI, 100; İbn Kâdî Şuhbe, *Tabakâtu's-şâfiyye*, IV, 53.

“İbnu’l-Mulakkin” olarak anılmaya başlanmıştır.³⁶ Kendisine “İbnu’l-Mulakkin” lakabıyla hitap edilmesinden hoşlanmamıştır. Hiçbir zaman kendi el yazısıyla onu yazmamıştır.³⁷ Bundan hoşlanmamasının sebebi olarak kendi öz babasından başka birine nispet edilmesi söylenebilir.³⁸

İkinci lakabı ise, nahiv âlimi olan kendi öz babasına nispetle “İbn Nahvî”dir.³⁹ Kendisinin kullandığı lakaptır. Ömer İbn Ali özellikle Yemen’de “İbn Nahvî” lakabıyla meşhur olmuştur. Onun, meşhur olduğu üçüncü lakabı da “Sirâcuddîn”dir.⁴⁰

İbnu’l-Mulakkin’in iki künyesi vardır. Bunlardan birincisi, meşhur olan Ebû Hafs künyesidir. İkinci künyesi ise, az kullanılan Ebû Ali künyesidir.⁴¹

1.2.2. Doğumu ve Yetiştirilmesi

İbnu’l-Mulakkin’in hayatı hakkında bilgi veren kaynaklar ağırlıklı olarak onun, hicri 24 Rebûlevvel 723’te de Kahire’de doğduğunu belirtmiştir.⁴² Ancak, Rebûlevvel ayının hangi gününde doğduğu konusunda ihtilaf vardır. İbn Hacer ve Takiyyuddin İbn Fehd Rebûlevvel ayının 24. gününe⁴³ işaret ederlerken, Sehâvî de onun kendi el yazısından okuduğunu belirterek doğum gününün Rebûlevvel ayının 22. günü⁴⁴ olduğunu söylemiştir. İhtilafı İbnu’l-Mulakkin’in kendisi ortadan kaldırmıştır. Doğum tarihini eserleriyle ilgili icâzetnâmenin sonunda kendisi zikretmiş, babasının kendi el yazısı ile doğum tarihini hicri 723 (1323) senesinin Rebûlevvel

³⁶ İbn Hacer, *el-Mecma’u’l-muesses*, II, 312; Sehâvî, *ed-Dav’u’l-lâmi’*, VI, 100; Makrîzî, *Dureru’l-ukûdi’l-ferîde*, II, 430; Ahmet Özel, “İbnu’l-Mulakkin”, *DİA*, XXI, 150.

³⁷ Sehâvî, *ed-Dav’u’l-lâmi’*, VI, 100.

³⁸ İmrân Şu’ayb, *Cuhudu İbni’l-Mulakkîn*, I, 16.

³⁹ İbn Hacer, *el-Mecma’u’l-muesses*, II, 312.

⁴⁰ İbn Hacer, *el-Mecma’u’l-muesses*, II, 312; Sehâvî, *ed-Dav’u’l-lâmi’*, VI, 100; Ahmet Özel, “İbnu’l-Mulakkin”, *DİA*, XXI, 150.

⁴¹ İbn Hacer, *el-Mecma’u’l-muesses*, II, 312; Abdurrahmân İbn Ebû Bekr Suyûtî, *Zeylu tabakâti’l-huffâz li’z-Zehebî* (*Zeylu tezkirati’l-huffâz li’z-Zehebî* içinde), I.Baskı, Dâru’l-kutubi’l-ilmîyye, Beyrut 1419/1998, s. 369.

⁴² İbn Hacer, *el-Mecma’u’l-muesses*, II, 312.

⁴³ İbn Hacer, *İnbâu’l-gumr*, II, 216.

⁴⁴ Sehâvî, *ed-Dav’u’l-lâmi’*, VI, 100.

ayının 24. günü olarak yazdığını belirtmiştir.⁴⁵ İbnu'l-Mulakkin, babası Ebu'l-Hasen en-Nahvî'nin Tekrur'dan göç ettiği Mısır'ın Kahire şehrinde doğmuştur.⁴⁶

Babası Kahire'de öğretim faaliyetlerinde bulunmuştur. Kur'an öğretiminin yanı sıra Arapça eğitimi de vermiştir. Zeynuddin İbnu'l-Murahhal (ö. 699/1300), Şihâbuddîn İbnu'n-Nakîb (ö. 769/1368), Bahâeddin es-Subkî (ö. 773/1372) ve Arapça âlimi ve Şafii fakihlerinden olan Cemâleddin el-İsnevî (ö. 772/1370) babasının öğrencilerindedir.⁴⁷ İbnu'l-Mulakkin, babasının öğrencilerinden en son vefat edenin İsnevî olduğunu söylemiştir.⁴⁸ İsnevî, aynı zamanda İbnu'l-Mulakkin'in hocalarındandır.⁴⁹ Öğrencileri arasında hâkimlik görevini üstlenenler de olmuştur. Babası, hiçbir maddi karşılık beklemeden eğitim öğretim faaliyetlerini sürdürmüştür.⁵⁰

İbnu'l-Mulakkin'in babası, oğlu henüz bir yaşında iken H. 724 (1324) yılının Rebûlevvel ayında Kahire'de vefat etmiş ve orada defnedilmiştir.⁵¹ Babası ölmeden önce İbnu'l-Mulakkin'i, Kahire'deki İbn Tolun Camii'nde Kur'an öğreten Ebû İsa el-Mağribî'ye emanet etmiştir. Ebu İsa, babası vefat ettikten sonra onun annesiyle evlenmiştir. Bundan sonra o üvey babasının gözetiminde yaşamıştır. Ebû İsa, onu çalıştırmak yerine ilme yönlendirmiştir.⁵²

1.2.3. Vefatı

Çok zengin olan kütüphanesinin yanması İbnu'l-Mulakkin'i derinden etkilemiştir. Aklî zafiyet yaşamasına neden olmuştur. Çok geçmeden de 26 Rebûlevvel 804 (3 Kasım 1401) senesinde 81 yaşında iken Kahire'de vefat etmiştir.⁵³

İbn Hidâyetillah el-Huseynî (ö. 1014/1605), İbnu'l-Mulakkin'in vefatını hicrî 773 (1371) senesi olarak ifade etmiştir.⁵⁴ Verilen tarih ya el-Huseynî'nin hatasıdır ya

⁴⁵ İbnu'l-Mulakkin, *el-İkdu'l-muzheb*, s. 434; Muhammed Kemâleddin İzzeddin, *İbnu'l-Mulakkin muerrihan*, I. Baskı, Âlemu'l-kutub, Beyrut 1407/1987, s. 75; Ahmet Özel, "İbnu'l-Mulakkin", *DİA*, XXI, 150.

⁴⁶ İbnu'l-Mulakkin, *el-İkdu'l-muzheb*, s. 434; İbn Hacer, *el-Mecma'u'l-muesses*, II, 312.

⁴⁷ İbn Hacer, *el-Mecma'u'l-muesses*, II, 312; Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi*, VI, 100; Ahmet Özel, "İbnu'l-Mulakkin", *DİA*, XXI, 150.

⁴⁸ İbn Kâdî Şuhbe, *Tabakâtu's-şâfiyye*, III, 134.

⁴⁹ İmrân Şu'ayb, *Cuhudu İbni'l-Mulakkîn*, I, 19.

⁵⁰ İbnu'l-Mulakkin, *el-İkdu'l-muzheb*, s. 434.

⁵¹ İbnu'l-Mulakkin, *age.*, s. 434.

⁵² İbn Hacer, *el-Mecma'u'l-muesses*, II, 312.

⁵³ İbn Hacer, *el-Mecma'u'l-muesses*, II, 318.

da eserin yazma nushasında meydana gelen bozulmadan kaynaklanmaktadır. Çünkü onun vefat tarihin doğru olmadığını ortaya koyan çok delil vardır. İbnu'l-Mulakkin'in kendisi Buhari şerhi *et-Tavdîh*'i H. 785 senesinde tamamladığını ifade etmektedir ki,⁵⁵ zikredilen tarih el-Huseynî'nin zikrettiği tarihten sonradır.⁵⁶ Öğrencisi İbn Hacer (ö. 852/1449), İbnu'l-Mulakkin'in 81 yıl yaşadığını belirtmiştir.⁵⁷ Diğer öğrencisi olan Makrîzî (ö. 845/1442) de onun hicrî 723'ten hicrî 804 senesine kadar yaşadığını ifade etmiştir.⁵⁸ Memlûk hükümdarı Berkuk ile yaşadığı hâkimlik görevi ile ilgili sıkıntı da hicrî 780 senesinde gerçekleşmiştir. Kaydedilen tespitler, el-Huseynî'nin belirttiği tarihin yanlış olduğunu ortaya koymaktadır.⁵⁹

1.3. İLMÎ KİŞİLİĞİ

İlim adamlarını iyi tanıyabilmenin şartlarından biri de onların ilmi kişiliklerinin ve diğer ilim adamları arasındaki konumlarının iyi bilinmesidir. Bundan dolayı İbnu'l-Mulakkin'in ilmi kişiliği ve ilim adamları arasındaki konumu ilmî kişiliği başlığı altında ele alınacaktır.

1.3.1. İlim Hayatı

İbnu'l-Mulakkin'in ilmi hayatı, üvey babası Ebu İsa el-Mağribî'nin onu ilme yönlendirmesiyle başlamıştır. Ebu İsa onun, öz babasının da mezhebi olan Mâlikî mezhebinin öğretileri üzerine ilim tahsil etmesini istemiştir. Ancak babasının arkadaşları Ebu İsa'ya üvey oğlunu Şafîî mezhebi üzere eğitim almasını tavsiye etmişlerdir. Tavsiyelere uyan Ebu İsa kendisi Mâlikî olmasına rağmen oğluna Nevevî'nin *Minhâcu't-tâlibîn*'ini okutmuştur. Okumalar neticesinde İbnu'l-Mulakkin *Minhâc*'ı ezberlemiştir.⁶⁰

Çok erken yaşlardan itibaren ilmi faaliyetlerin içinde bulunan İbnu'l-Mulakkin, çocukluğunda Fethuddin İbn Seyyidinnâs (ö. 734/1334) ve Kutbuddîn el-

⁵⁴ Ebû Bekr İbn Hidâyetillâh el-Huseynî, *Tabakâtu's-Şâfiyye* (nşr. Âdil Nüveyhiz), III. Baskı, Dâru'l-âfâki'l-cedide, Beyrut 1402/1982, s. 236.

⁵⁵ İbnu'l-Mulakkin, *et-Tavdîh li Şerhi'l-câmiî's-sahîh* (nşr. Hâlid er-Rabbâh- Cuma Fethî), I. Baskı, Dâru'n-nevâdir, Beyrut 1429/2008, XXXIII, 602.

⁵⁶ 'İmrân Şu'ayb, *age.*, I, 74.

⁵⁷ İbn Hacer, *Zeylu'd-dureri'l-kâmine*, s. 123.

⁵⁸ Makrîzî, *Dureru'l-'ukûdi'l-feride*, II, 430.

⁵⁹ 'İmrân Şu'ayb, *Cuhudu İbni'l-Mulakkîn*, I, 74.

⁶⁰ İbn Hacer, *el-Mecma'u'l-muesses*, II, 312; Ahmet Özel, "İbnu'l-Mulakkin", *DİA*, XXI, 150.

Halebî (ö. 735/1335)'den hadis dersleri almıştır.⁶¹ Zeynuddin er-Rahbî (ö. 749/1347), el-Alâî (ö. 761/1359) ve Moğultay İbn Kılıç (ö. 762/1361) gibi zamanın değerli ilim adamlarından hadis alanında istifade etmiştir. Zeynuddin er-Rahbî ve Moğultay İbn Kılıç'tan Buharî'nin *Sahîh*'ini okumuştur.⁶² O sadece hadis ilmini tahsil etmekle yetinmemiş, Kahire'nin tanınmış âlimlerinden fıkıh, arapça ve kıraat dersleri de almıştır.⁶³ Fıkıh ve usulü eğitimi aldığı hocaları Takiyyuddin es-Subkî (ö. 756/1355), Cemâluddin el-İsnevî (ö. 772/1370), İzzuddin İbn Cemâa (ö. 767/1366) ve Şemseddin İbn Adlân (ö. 749/1347)'dir. Arapça ilimlerini öğrendiği hocaları da Ebû Hayyân el-Endelusî (ö. 745/1344) ile Cemâleddin İbn Hişâm en-Nahvî (ö. 761/1360)'dir. Yûsuf İbn Abdurrahman el-Mizzî (ö. 742/1341) ve Zehebî (ö. 748/1348) de kendilerinden icâzet aldığı hocalarıdır.⁶⁴

İbnu'l-Mulakkin, iki defa Şam'a seyahat etmiş, seyahati sırasında Kudüs ve Humus'u da ziyaret etmiştir. Ayrıca İskenderiye'ye de ilmi yolculuklar yapmıştır.⁶⁵ Daha sonra hac münasebetiyle 740/1340 ve 761/1360 senelerinde iki kez Mekke ve Medine'ye de gitmiş, oralarda yaşayan ilim adamlarına öğrenci olmuş, onlarla bilgi alışverişinde bulunmuştur.⁶⁶

İbnu'l-Mulakkin, yaptığı ilmi seyahatlere ve gittiği yerlerde katıldığı ilim meclislerine telif ettiği eserlerde yer vermiştir. Yaptığı ilmi seyahatler sırasında bazı eserlerdeki yanlış anlaşılmalara düzeltme fırsatı da bulmuştur.⁶⁷

⁶¹ İbn Hacer, *İnbâu'l-gumr*, II, 216; Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi*, VI, 100.

⁶² İbn Hacer, *el-Mecma'u'l-muesses*, II, 312; Sehâvî, *age.*, VI, 100; İbn Kâdî Şuhbe, *Tabakâtu's-şâfiyye*, IV, 54.

⁶³ İbn Hacer, *age.*, II, 312; Sehâvî, *age.*, VI, 100; İbn Kâdî Şuhbe, *age.*, IV, 53; Takiyyuddin İbn Fehd, *age.*, s.198; Ahmet Özel, "İbnu'l-Mulakkin", *DİA*, XXI, 150.

⁶⁴ Ahmet Özel, "İbnu'l-Mulakkin", *DİA*, XXI, 150.

⁶⁵ İbn Hacer, *el-Mecma'u'l-muesses*, II, 312.

⁶⁶ İbn Hacer, *age.*, II, 317; Ahmet Özel, "İbnu'l-Mulakkin", *DİA*, XXI, 150.

⁶⁷ İbnu'l-Mulakkin *el-Bedru'l-munir* adlı kitabında, Râfiî'nin *eş-Şerhu'l-kebîr* adlı kitabının vedia (emanet) bölümünde yer verdiği "إن المسافر و ماله لعلی قلَّت إلا من وقى الله" "Şüphesiz yolcu ve malı Allah'ın koruduğu dışında telef olur." hadisininin tahririni yapmıştır. İbnu'l-Mulakkin, Nevevî'nin haberin Hz. Peygamberden gelmediğini aksine selefden bazılarının sözü olduğunu *Tehzîb*'inde ifade ettiğini belirtmiştir. Hadisle ilgili olarak kendi değerlendirmelerini ifade ederken Şam'a yaptığı ikinci seyahati sırasında, hadis hâfizlarından haberin Hz. Peygamberden merfû rivayetini aldığını ifade etmiştir. Açıklamasıyla Nevevî'nin haberin hadis olmadığı yönündeki değerlendirmelerini tashih etmiştir. Hadisle ilgili daha geniş bilgi için Bk. Nevevî, *Tehzîbu'l-esmâ*, Dâru'l-Kutubi'l-ilmîyye, Beyrut, IV, 100; İbnu'l-Mulakkin, *el-Bedru'l-munir*, XVIII, 256; İbnu'l-Mulakkin, *et-Tavdîh*, II, 384; İmrân Şu'ayb, *age.*, I, 22.

1.3.2. Hocaları

Küçük yaşlardan itibaren ilimle meşgul olmaya başlayan İbnu'l-Mulakkin, farklı ilim dallarında devrinin ilim adamlarının pek çoğundan istifade etmiştir.⁶⁸ Mısırlı hocalardan ders almasının yanı sıra, başka bölgelerdeki ilim adamlarından istifade etmek için yolculuklar yapmıştır.⁶⁹ İbnu'l-Mulakkin'in ilmi kişiliğinin oluşmasında ve gelişmesinde hocaların önemli katkısı olmuştur. Maddi durumunun iyi olması, başka işle meşgul olmaması bütün zamanını ilim tahsiline ayırmasını sağlamıştır.⁷⁰ Sahip olduğu imkân, çeşitli ilim dallarında çok sayıda hocadan ders almasını kolaylaştırmıştır.

Yaşadığı dönemde ön plana çıkmış, İbnu'l-Mulakkin üzerinde etkileri olmuş hocaları şunlardır:

1. İbn Seyyidinnâs (ö. 734/1334): Tam adı, Ebu'l-Feth Fethuddîn Muhammed İbn Muhammed İbn Muhammed el-Ya'merî'dir. Hicri sekizinci yüzyılın hadis imamlarındandır. Şafii mezhebine mensuptur. Hadis, fıkıh, nahiv, siyer ve tarih gibi çeşitli ilimlerde kendini yetiştirmiştir. Yetiştirdiği ilim dallarında çeşitli eserler telif etmiştir. Hadis alanında *en-Nefhu's-şeziy şerhu camii't-Tirmizî* adlı eseri, siyer alanında *'Uyûni'l-eser fî funûni'l-megâzî* ve *eş-şemail ve's-siyer* adlı eserlerini telif etmiştir.⁷¹ İbn Seyyidinnâs, İbnu'l-Mulakkin'e icazet vermiş ve kendisine ait kitapları öğrencisine okutmuştur.⁷²

2. Kutbuddîn el-Halebî (ö. 735/1335): Tam adı, Kutbuddin Abdulkerim İbn Abdinnûr İbn Munîr el-Halebî'dir.⁷³ el-Kutub el-Halebî olarak tanınmıştır. Halep asıllıdır. Halep'te doğmuş, Mısır'da yaşamış ve orada ölmüştür. Hadis imamların-

⁶⁸ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc ilâ edilleti'l-minhâc* (nşr. Abdullah Saâf el-Lihyânî), I. Baskı, Dâru Hirâ', Mekke 1406, I, 13; İbnu'l-Mulakkin, *et-Tavdîh*, I, 241.

⁶⁹ İmrân Şu'ayb, *Cuhudu İbni'l-Mulakkîn*, I, 24.

⁷⁰ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, neşreden giriş, I, 241.

⁷¹ İbnu'l-Mulakkin, *el-İkdu'l-muzheb*, s. 427; İbn Hacer, *ed-Dureru'l-kâmine fî âyâni'l-mieti's-sâmine* (nşr. Muhammed Abdulmu'îd Zân), II.Baskı, Meclisi Dâirati'l-maârifî'l-Osmâniyye, Haydarâbat 1392/1972, V, 476-477; Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi'*, VI, 100; İbn Kâdî Şuhbe, *age.*, II, 390-391, Ayrıca Bk. Kandemir, "İbn Seyyidinnâs", *DİA*, XX, 316.

⁷² İbnu'l-Mulakkin, *el-İkdu'l-muzheb*, s. 427.

⁷³ el-Yâfiî, Ali İbn Süleyman, *Mir'âtu'l-cenân ve 'ibratu'l-yakzân fî ma'rifeti havâdisi'z-zamân* (nşr. Halil Mansûr), I.Baskı, Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, Beyrut 1417/1997, IV, 219; el-Huseynî, Muhammed İbn Ali İbn el-Hasan, *Zeylu tezkirati'l-huffâz li'z-Zehabî*, I.Baskı, Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, Beyrut 1419/1998, s.13; İbn Hacer, *age.*, III, 199; Zehebî, *el-İber fî haberi men gaber* (nşr. Muhammed İbn es-Saîd İbn Besyûnî Zağlûl), I. Baskı, Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, Beyrut 1405/1985, IV, 101.

dandır. Hanefî mezhebine mensuptur. *Şerhu Sahîhi Buhârî* tamamlamadığı eserlerindendir. Diğer eserleri ise, *el-İhtimâm fî telhisi Kitâbi'l- ilmâm bi ehâdîsi'l-ahkâm*, *Târîhu Mısr*, *Şerhu's-sîra*, *Kitâbu'l-erbaîn* ve *el-Meşîha* vardır.⁷⁴

İbnu'l-Mulakkin, Kutbuddin el-Halebî'yi hocaları arasında saymıştır.⁷⁵ İbnu'l-Mulakkin küçük yaşlardan itibaren Kutub el-Halebî'ye öğrencilik yapmıştır.⁷⁶

3. Zeynuddin er-Rahbî (ö. 749/1349): Tam adı, Ebu Bekr İbn Kâsım İbn Ebî Abdirrahman Zeynuddin er-Rahbî el-Kenânî'dir. İbnu'l-Mulakkin'in beraber çok bulunduğu, kendisinden hadis eğitimi aldığı hocalarındandır.⁷⁷

4. Alâî (ö. 761/1359): Tam adı, Ebu Said Salahuddin Halil İbn Keykeldî İbn Abdillâh el-Alâî'dir.⁷⁸ Kur'an'ı ezberlemiş, fıkıh, nahiv ve usul eğitimi almıştır. Kendini daha çok hadis ilminde yetiştirmiş, hadis imamlarından olmuştur. Aynı zamanda Şafii fakihlerindendir.⁷⁹

İbnu'l-Mulakkin, el-Alâî ile Kudüs'e yaptığı seyahat sırasında karşılaşmış ve kendisinden icazet almıştır. H. 749 (1349) senesinde Kudüs'te el-Alâî'nin *Câmiut-tahsîl fî ruvâti'l-merâsil* adlı eserini kendisine okumuştur.⁸⁰

5. Alaaddin Moğultay İbn Kılıç (ö. 762/1361): Tam adı, Ebû Abdillâh Alâuddîn Moğultay İbn Kılıç İbn Abdillâh el-Bekcerî'dir. Türk asıllıdır. Hayatını Kahire'de sürdürmüştür. Hanefî mezhebine mensuptur. Hadis imamlarındandır. et-Tâc Ahmed İbn Dakikil'îd, İbn Dabbâğ el-Hasen İbn Ömer el-Kurdî gibi döneminin alimlerinin yanında bulunmuştur. Ayrıca İbn Seyyidinnâs gibi âlimlerden ilim tahsil etmiştir.⁸¹

⁷⁴ Zehebî, *Tezkiratu'l-huffâz*, I. Baskı, Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, Beyrut 1419/1998, IV, 196; İbn Hacer, *age.*, II, 398; İbn el-Cezerî, Şemseddin, *Ğâyetu'n-nihâye fî tabakâti'l-kurrâ* (nşr. G. Bergstraesser), I. Baskı, Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, Beyrut 1427/2006, I, 361; Ahmed İbn Muhammed el-Akrî İbnu'l-İmâd, *Şezarâtu'z-zeheb fî ahbâri men zeheb* (nşr. Abdükâdir el-Arnaût vd.), I. Baskı, Dâru İbni Kesîr, Beyrut-Dimeşk 1413/1992, VIII, 193.

⁷⁵ Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi'*, VI, 100; Suyûtî, *Husnu'l-muhâdara*, I, 358.

⁷⁶ İbn Hacer, *İnbâu'l-gumr*, II, 217.

⁷⁷ İbn Hacer, *ed-Dureru'l-kâmine*, I, 455; Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi'*, VI, 100.

⁷⁸ İbnu'l-Mulakkin, *el-İkdu'l-muzheb*, s. 430; Hasan el-Huseynî, *Zeylu tezkirati'l-huffâz*, s.43; Suyûtî, *Zeylu tabakâti'l-huffâz*, s. 360.

⁷⁹ İbn Hacer, *ed-Dureru'l-kâmine*, II, 90-91. Ayrıca Bk. Selman Başaran, "Alâî", *DİA*, II, 331-332.

⁸⁰ İbnu'l-Mulakkin, *el-İkdu'l-muzheb*, s. 430; Makrîzî, *Dureru'l-'ukûdi'l-ferîde*, II, 431.

⁸¹ İbn Hacer, *ed-Dureru'l-kâmine*, IV, 352; Yûsuf İbn Tağrîberdî, *en-Nucûmu'z-zâhira fî mulûki Mısr ve'l-Kâhira*, I. Baskı, Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, Beyrut 1413/1992, XI, 8; İbnu'l-İrâkî, Abdurrahman

Eserlerine gelince; Buhârî şerhi *Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, Ebu Dâvud Şerhi *Şerhu Suneni Ebî Dâvud* kaleme aldığı şerhlerdir. Ancak adı geçen iki şerhi tamamlayamamıştır.⁸² *el-Î'lâm bi sunnetihi aleyhi's-selâm* adlı *Suneni İbn Mace* şerhi yanında, İbn Nukta'nın *el-Muştebeh*'ine ve İbnu'l-Cevzî'nin *ed-Duafâsı*'na yaptığı zeyilleri de vardır.⁸³ Mizzî'nin *Tehzibu'l-kemâl*'ine yaptığı *İkmalu tehzibi'l-kemâl fi es-mâi'r-ricâl* adlı çalışması da vardır.⁸⁴

Moğultay İbn Kılıç, İbnu'l-Mulakkin'in devamlı beraber olduğu ve kendisinden hadis eğitimi aldığı hocalarındandır.⁸⁵ Ona Buhârî'nin Sahîhi'ni okutmuştur. İbnu'l-Mulakkin, sahip olduğu önemli bilgileri de ondan öğrenmiştir.⁸⁶

6. Hasan İbn es-Sedîd:⁸⁷ Tam adı, Hasan İbn Muhammed İbn Abdirrahman İbn Ali İbn Ebi'l-Berakât İbn Ebi'l-Fevâris Bedruddin İbn es-Sedîd'dir. Mısırlı âlimlerden çoğu ondan rivayette bulunmuştur.⁸⁸ İbnu'l-Mulakkin de onun derslerine katılmış ve kendisinden hadis dinlemiştir.⁸⁹

7. Ahmed İbn Kuştağdî (ö. 744/1344): Tam adı, Ahmed İbn Kuştağdî İbn Abdillah el-Mu'izzi es-Sayrafî el-Mısırî'dir.⁹⁰ Kendisinden aynı dönemde yaşayan ilim adamlarının çoğu rivayette bulunmuştur.⁹¹ İbnu'l-Mulakkin de kendisini dinlemiş,⁹² ona hadis okumuş⁹³ ve ondan hadis rivayet etmiştir.⁹⁴

İbn el-Huseyn, *ez-Zeyl ale'l-îber fi haberi men ğaber* (nşr. Sâlih Mehdî Abbâs), I. Baskı, Muessetu'r-risâle, Beyrut 1409/1989, I, 71. Ayrıca Bk. Kandemir, "Moğultay İbn Kılıç", *DİA*, XXX, 229.

⁸² Suyûtî, *Husnu'l-muhâdara*, s. 366; Yûsuf İbn Tağrîberdî, *en-Nucûmu'z-zâhira*, XI, 8; 'İmrân Şu'ayb, *age.*, I, 26.

⁸³ İbn Tağrîberdî, *en-Nucûmu'z-zâhira*, XI, 8.

⁸⁴ İbnu'l-Îrâkî, *ez-Zeyl ale'l-îber*, I, 71.

⁸⁵ İbn Hacer, *el-Mecma'u'l-muesses*, II, 312.

⁸⁶ İbn Hacer, *İnbâu'l-gumr*, II, 217.

⁸⁷ İbnu'l-Mulakkin'in hocaları arasında adı geçen Hasan İbn es-Sedîd'in vefat tarihi ile ilgili bir bilgiye ulaşılamamıştır.

⁸⁸ İbn Hacer, *ed-Dureru'l-kâmine*, II, 37.

⁸⁹ İbn Hacer, *el-Mecma'u'l-muesses*, II, 312.

⁹⁰ İbn Hacer, *ed-Dureru'l-kâmine*, I, 238; Tâcuddîn Abdulvahhâb İbn Ali es-Subkî, *Mu'cemu'ş-şuyûh* (nşr. Beşşâr Avvâd Ma'rûf vd.), I. Baskı, Dâru'l-ğarbi'l-İslâmî, Beyrut 2004, 110; 'İmrân Şu'ayb, *age.*, I, 27.

⁹¹ İbn Hacer, *age.*, I, 238.

⁹² İbn Hacer, *el-Mecma'u'l-muesses*, II, 312.

⁹³ İbnu'l-Mulakkin, *el-Mukni' fi ulûmi'l-hadîs* (nşr. Abdullah İbn Yusuf el-Cedî'), I. Baskı, Dâru Fevâz li'n-neşr, el-Memleketu'l-Arabîyyetu's-Suûdiyye 1413/1992, II, 676.

⁹⁴ İbnu'l-Mulakkin, *el-Bedru'l-munîr*, III, 161; İbnu'l-Mulakkin, *el-Mukni'*, XII, 484.

8. Muhammed İbn Gâlî (ö. 741/1341): Tam adı, Muhammed İbn Gâlî İbn Necm İbn Abdilaziz ed-Dimyâtî'dir.⁹⁵ Mısırlı hadis imamlarındandır. Çok sayıda hadis rivayetinde bulunmuştur. Döneminde yaşayan çoğu kimse sema yoluyla ondan hadis rivayet etmiştir.⁹⁶ İbnu'l-Mulakkin de, ondan sema yoluyla hadis rivayet etmiştir.⁹⁷

9. Ardî (ö.764/1364): Tam adı, Ali İbn Ahmed İbn Muhammed İbn Sâlih İbn Nedî el-Ardî Alaaddin el-Müsnid et-Tâcir ed-Dımeşkî'dir.⁹⁸ Şam, Mısır ve İskenderiye'de hadis rivayet etmiştir.⁹⁹ İbnu'l-Mulakkin de, ondan hadis rivayetinde bulunmuştur.¹⁰⁰

10. Zehebî (ö. 748/1348): Tam adı, Ebu Abdillâh Muhammed İbn Ahmed İbn Osman İbn Kaymaz ez-Zehebî et-Turkmânî'dir. Zehebi olarak tanınır. Şafîî mezhebine mensuptur.¹⁰¹ Dımeşk'te yaşamış hadis imamlarındandır. İbnu'l-Mulakkin'in icazet aldığı Dımeşekli hocalarındandır. İbnu'l-Mulakkin'in bizzat kendisi Zehebî'den ders aldığını tabakâtına yaptığı zeyilde ifade etmiştir.¹⁰² Ayrıca, Zehebî'nin kendisine Dımeşk'te yazılı olarak hadis rivayet ettiğini *el-Bedru'l-munîr* adlı eserinde zikretmiştir.¹⁰³

11. Ebu'l-Kâsım el-Meydûmî (ö. 754/1354): Tam adı, Muhammed İbn Muhammed İbn İbrahim İbn Ebi'l-Kâsım İbn İnân el-Meydûmî'dir. Mısır'da yaşamış hadis imamlarındandır. Mısır ve Kahire'de rivayette bulunmuştur.¹⁰⁴ İbnu'l-Mulakkin'in icazet aldığı hocalarındandır.¹⁰⁵

⁹⁵ İbn Hacer, *ed-Dureru'l-kâmine*, IV, 133.

⁹⁶ İbn Hacer, *age.*, IV, 133.

⁹⁷ İbn Hacer, *el-Mecma'u'l-muesses*, II, 312; Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi'*, VI, 100; Makrîzî, *Dureru'l-ukûdi'l-ferîde*, II, s. 430; Takiyyuddin İbn Fehd, *Lahzu'l-elhâz*, s.198.

⁹⁸ İbn Hacer, *ed-Dureru'l-kâmine*, III, 20.

⁹⁹ İbn Hacer, *age.*, III, 20.

¹⁰⁰ Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi'*, VI, 100.

¹⁰¹ İbn Hacer, *age.*, III, 336

¹⁰² İbnu'l-Mulakkin, *el-İkdu'l-muzheb*, s. 523.

¹⁰³ İbnu'l-Mulakkin, *el-Bedru'l-munîr*, XXIV, 260.

¹⁰⁴ İbn Hacer, *ed-Dureru'l-kâmine*, IV, 157.

¹⁰⁵ Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi'*, VI, s. 100; Takiyyuddin İbn Fehd, *Lahzu'l-elhâz*, s.198.

12. Takiyyuddin es-Subkî (ö. 756/1355): Tam adı, Ali İbn Abdilkâfî İbn Ali İbn Temmâm es-Subkî'dir. Daha çok Takiyyuddin es-Subkî olarak tanınır.¹⁰⁶ Tabakat sahibi Taceddin es-Subkî'nin babasıdır.¹⁰⁷ Mısır'da Sebek bölgesinde doğmuştur. Daha sonra Kahire'ye oradan da Şam'a gitmiştir. Şam'da kaldığı dönemde kadılık görevinde bulunmuştur.¹⁰⁸ Çeşitli ilim dallarında kendini yetiştirmiş ve eserler telif etmiştir.¹⁰⁹ İbnu'l-Mulakkin Kahire'ye geldiğinde onunla buluştuğunu ifade etmiştir.¹¹⁰ Takiyyuddin es-Subkî, onun fıkıh ilmini aldığı hocaları arasındadır.¹¹¹

13. Cemâluddîn el-İsnevî (ö. 772/1370): Tam adı, Ebû Muhammed Cemâluddîn Abdurrahîm İbn el-Hasan İbn Ali İbn Ömer İbn Ali İbn İbrahim el-İsnevî'dir.¹¹² Şafîî fakihlerinden ve Arapça ilminde söz sahibi olan âlimlerdendir.¹¹³ Arapça ilmini İbnu'l-Mulakkin'in babası Ebu'l-Hasan en-Nahvi ve Ebu Hayyân'dan almıştır.¹¹⁴

İsnevî'den fıkıh ilmini¹¹⁵ tahsil eden İbnu'l-Mulakkin, hocasını usul ve fıkıh ilmine hâkim âlim olarak nitelendirmiştir. İbnu'l-Mulakkin, daima hocasıyla beraber olmuş ve onun ilminden istifade etmeye çalışmıştır.¹¹⁶

14. Neşâî (ö. 757/1356): Tam adı, Ebu'l-Abbâs Ahmed İbn Ömer İbn Ahmed İbn Mehdi el-Mudlicî Kemaluddin en-Neşâî'dir.¹¹⁷ Şafîî fakihlerindendir.¹¹⁸ İbnu'l-Mulakkin, kendisinden fıkıh okumuştur.¹¹⁹

¹⁰⁶ es-Subkî, Tâcuddîn Abdulvahhab İbn Takiyyuddîn, *Tabakâtu's-şâfiyyeti'l-kubrâ* (nşr. Mahmud Muhammed et-Tanâhî, Abdulfettâh Muhammed el-Hulv), II. Baskı, Dâru Hicr li't-tibâa ve'n-neşr ve't-tevzi', Kahire 1413, IX, 167; İbn Kâdî Şuhbe, *age.*, III, 47; İbn Hacer, *ed-Dureru'l-kâmine*, III, 63.

¹⁰⁷ Ziriklî, *el-A'lâm*, IV, 302.

¹⁰⁸ Subkî, Tâcuddîn, *Tabakâtu's-şâfiyyeti'l-kubrâ*, IX, 168; İbn Kâdî Şuhbe, *Tabakâtu's-şâfiyye*, III, 48; İbn Hacer, *ed-Dureru'l-kâmine*, III, 63.

¹⁰⁹ İbn Kâdî Şuhbe, *Tabakâtu's-şâfiyye*, III, 53; İbn Hacer, *ed-Dureru'l-kâmine*, III, 64; Aybakan, "Zehebî", *DİA*, XXXVIII, 14-15.

¹¹⁰ İbnu'l-Mulakkin, *el-İkdu'l-muzheb*, s. 413.

¹¹¹ Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi'*, VI, 101.

¹¹² İbn Kâdî Şuhbe, *age.*, III, 132; İbn Hacer, *age.*, II, 354.

¹¹³ İbnu'l-Mulakkin, *age.*, s. 410.

¹¹⁴ İbn Hacer, *ed-Dureru'l-kâmine*, II, 354; Saffet Köse, "İsnevî" *DİA*, XXIII, 160-161.

¹¹⁵ Sehâvî, *age.*, VI, 101; 'İmrân Şu'ayb, *age.*, I, 36.

¹¹⁶ İbnu'l-Mulakkin, *age.*, s. 410.

¹¹⁷ İbnu'l-Mulakkin, *age.*, s. 431; İbn Kâdî Şuhbe, *age.*, III, 12; İbn Hacer, *age.*, I, 224.

¹¹⁸ İbn Hacer, *age.*, I, 224.

¹¹⁹ Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi'*, VI, 101.

15. İbn Cemâa (ö. 767/1366): Tam adı, İzzeddin Abdulaziz İbn Muhammed İbn İbrahim İbn Cemâa el-Kenânî'dir.¹²⁰ Aslen Hamalı olmakla birlikte Dimeşk doğumludur. İlerleyen dönemlerde Mısır'a gitmiştir.¹²¹ Fıkıh ilmini babasından, kur'an ve hadis ilmini el-Bâcî'den, nahiv ilmini de Ebu Hayyan'dan almıştır.¹²² İbnu'l-Mulakkin'in fıkıh ilmini aldığı hocalarındandır.¹²³

16. Tâcuddin es-Subkî (ö. 771/1370): Tam adı, Ebu Nasr Tâcuddîn Abdulvehhâb İbn Ali Abdilkâfi es-Subkî'dir.¹²⁴ Kahire'de doğmuş, daha sonra babasıyla birlikte Dimeşk'e gitmiştir. Vefat edinceye kadar orada kalmıştır.¹²⁵

İbnu'l-Mulakkin'in Şam seyahati sırasında Tâcuddin es-Subki onunla ilgilenmiştir. İbnu'l-Mulakkin'in tahrir kitapları *el-Bedru'l-munîr'e* ve *Tahrîci ehâdîsi minhâc'a* onu öven takriz yazmıştır.¹²⁶

17. el-Burhan er-Râşidî (ö. 749/1348): Tam adı Burhânuddîn İbrahim İbn Lacin İbn Abdillâh er-Râşidî el-Mısrî'dir. İbnu'l-Mulakkin'in kıraat ilmini tahsil ettiği hocalarındandır. Burhaneddin er-Râşidî, fikhî el-'Irâkî'den, kıraati Tâkî İbn Saîd'den, nahvi Bahâuddin İbn Nuhhâs ve Ebu Hayyan'dan, usulü Tâceddin el-Baranbârî'den, mantık ilmini de es-Seyf el-Bağdadî'den almıştır. Daima ilimle meşgul olmuştur.¹²⁷

Döneminde önemli kıraat âlimlerinden olan Burhaneddin er-Râşidî, İbnu'l-Mulakkin'in kıraat hocasıdır. İbnu'l-Mulakkin, hocasına Kur'an'ı Amr İbn Âlâ rivayetinin iki tarihiyle baştan sona, İbn Kesir rivayetiyle de Yasin Suresi'ne kadar okuduğunu ifade etmiştir.¹²⁸

18. Ebû Hayyân el-Endelûsî (ö. 745/1344): Tam adı, Ebû Hayyân Esîruddîn Muhammed İbn Yusuf İbn Ali İbn Yusuf İbn Hayyân el-Endelûsî'dir. Arapça, tefsir,

¹²⁰ İbn Kâdî Şuhbe, *Tabakâtu's-şâfiyye*, III, 35; İbn Hacer, *ed-Dureru'l-kâmine*, II, 378.

¹²¹ İbn Kâdî Şuhbe, *age.*, III, 136.

¹²² İbnu'l-İmâd, *Şezarâtu'z-zeheb*, VIII, 358.

¹²³ Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi'*, VI, 101.

¹²⁴ İbn Kâdî Şuhbe, *Tabakâtu's-şâfiyye*, III, 140; İbn Hacer, *ed-Dureru'l-kâmine*, II, 425.

¹²⁵ İbn Kâdî Şuhbe, *age.*, III, 140; İbnu'l-İmâd, *Şezarâtu'z-zeheb*, VIII, 379; Aybakan, "Subkî, Tâcuddin", *DİA*, XXXVIII, 11-13.

¹²⁶ Takiyyuddin İbn Fehd, *Lahzu'l-elhâz*, 198; Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi'*, VI, 101.

¹²⁷ İbn Kâdî Şuhbe, *age.*, III, 2; İbnu'l-İmâd, *age.*, VIII, 271.

¹²⁸ İbnu'l-Mulakkin, *el-İkdu'l-muzheb*, s. 429-430; İbn Kâdî Şuhbe, *age.*, III, 2; Sehâvî, *age.*, VI, 101; Takiyyuddin İbn Fehd, *age.*, 198; İbnu'l-İmâd, *age.*, VIII, 271.

hadis, teracim ve dil âlimlerinin önde gelenlerindedir. Gırnata'da doğmuş, daha sonra Malaga'ya geçmiştir. Oradan da ölünceye kadar yaşadığı Mısır'a gelmiştir.¹²⁹

Ebû Hayyan, İbnu'l-Mulakkin'in Arap dili ilimlerini aldığı hocalarındandır.¹³⁰ İbnu'l-Mulakkin, Ebû Hayyan'dan ders aldığını ve onun kendisine icazet verdiğini ifade etmiştir.¹³¹

19. İbn Hişâm en-Nahvî (ö. 761/1360): Tam adı, Ebû Muhammed Cemâluddîn Abdullah İbn Yûsuf İbn Ahmed İbn Abdillâh İbn Hişâm el-Ensârî el-Mısırî'dir.¹³² Arapça ilminin önden gelen âlimlerindedir. Mısır'da doğmuş ve yine burada vefat etmiştir.¹³³ İbn Haldun onunla ilgili olarak; “*Biz Mağrib'de iken, Mısır'da İbn Hişâm adında Sîbeveyh'den daha iyi Arapça bilen âlimin ortaya çıktığını duymuştuk*” demiştir.¹³⁴ İbn Hişâm, İbnu'l-Mulakkin'in arapça eğitimi aldığı hocalarındandır.¹³⁵

20. Muhammed İbn Abdirrahman İbn es-Sâîğ (ö. 776/1374): Tam adı, Şemsuddîn Muhammed İbn Abdirrahmân İbn Ali İbn Ebi'l-Hasan ez-Zumrudî İbn es-Sâîğ'dir. Mısır'da yaşamış, nahiv ilminin ve Hanefî fikhının önde gelen âlimlerindedir.¹³⁶ İbnu'l-Mulakkin'in Arapça eğitimi aldığı Mısırlı hocalarındadır.¹³⁷

21. İbnu's-Serrâc el-Kâtib (ö. 747/1346): Tam adı, Şemsuddîn Ebu Bekr Muhammed İbn Muhammed İbn Numeyr İbn Serrâc'dır.¹³⁸ Ezher Camii'nde hat dersleri vermiştir. Aynı zamanda kıraat ve nahiv âlimidir.¹³⁹

¹²⁹ Hasan el-Huseynî, *Zeylu tezkirati'l-huffâz*, s. 23; İbn Kâdî Şuhbe, *age.*, III, 89; İbn Hacer, *age.*, IV, 302; İbnu'l-İmâd, *age.*, VII, 251; Ziriklî, *el-A'lâm*, VII, 152; Ayrıca Bk. Mahmut Kafes, “Ebû Hayyân el-Endelusi”, *DİA*, X, 152-153.

¹³⁰ İbnu'l-Mulakkin, *el-İkdu'l-muzheb*, s. 423; Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi*, VI, 101; Takiyyuddin İbn Fehd, *Lahzu'l-elhâz*, s.198.

¹³¹ İbnu'l-Mulakkin, *age.*, s. 423.

¹³² İbn Hacer, *ed-Dureru'l-kâmine*, II, 308; İbnu'l-İmâd, *Şezarâtu'z-zeheb*, VIII, 329.

¹³³ Ziriklî, *el-A'lâm*, IV, 147.

¹³⁴ İbnu'l-İmâd, *age.*, VIII, 330; Ziriklî, *age.*, IV, 147; Ayrıca Bk. M. Reşit Özbalkıç, “İbn Hişâm en-Nahvî”, *DİA*, XX, 74-77.

¹³⁵ Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi*, VI, 100.

¹³⁶ İbn Hacer, *ed-Dureru'l-kâmine*, III, 499; İbnu'l-İmâd, *age.*, VIII, 427.

¹³⁷ Sehâvî, *age.*, VI, 100.

¹³⁸ İbn Hacer, *ed-Dureru'l-kâmine*, IV, 232; İbnu'l-İmâd, *Şezarâtu'z-zeheb*, VIII, 262; Suyûtî, *Husnu'l-muhâdara*, I, 508; Suyûtî, *Buğyetu'l-vuât fî tabakâti'l-luğaviyyîn ven-nuhât* (nşr. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim), I. Baskı, Matbaatu İsâ el-Bâbî el-Halebî, 1384/1964, I, 235.

¹³⁹ İbn Hacer, *age.*, IV, 232; İbnu'l-İmâd, *age.*, VIII, 262; Suyûtî, *Husnu'l-muhâdara*, I, 508; Suyûtî, *Buğyetu'l-vuât*, I, 235.

Son derece geniş ilmi birikime sahip olan İbnu'l-Mulakkin hat sanatı da ilgi duymuştur. Dönemin önemli hattatlarından olan İbnu's-Serrâc el-Kâtib'den ders almıştır. İleri seviyede hattat olan İbnu'l-Mulakkin, hat sanatının inceliklerini hocası İbn Serrac'dan öğrenmiştir.¹⁴⁰

22. ez-Zeyn ibn Abdilhâdî (ö. 789/1387): Tam adı, Zeynuddin Abdurrahman İbn Ahmed İbn Abdilhâdî İbn Abdilhamîd es-Sâlihî'dir.¹⁴¹ Halep'te yaşamış hadis imamlarından.¹⁴² İbnu'l-Mulakkin kendisinden sadece Muslim'in *Sahîhi*'ni dinlemiştir.¹⁴³

23. İbn Kesîr ed-Dımeşkî (ö. 774/1372): Tam adı, İmamuddîn Ebu'l-Fedâ İsmail İbn Ömer İbn Kesîr İbn Dav' İbn Kesîr el-Kaysî el-Busravî ed-Dımeşkî'dir. Hadis, tefsir, fıkıh, usul ve tarih alanlarında geniş ilmî birikime sahip olan İsmail İbn Ömer, İbn Kesîr lakabıyla meşhur olmuştur.¹⁴⁴ İbnu'l-Mulakkin onunla Dımeşk'e yaptığı yolculuk sırasında karşılaşmıştır.¹⁴⁵ Onun derslerini dinlemiş¹⁴⁶ ve kâtipliğini yapmıştır.¹⁴⁷

24. İbrahim İbn Ali ez-Zerzârî (ö. 741/1340): Tam adı, Ebu İshâk İbrahim İbn Ali İbn Yûsuf İbn Sinân ez-Zerzârî el-Kutbî'dir.¹⁴⁸ İbnu'l-Mulakkin'in çeşitli derslerine katıldığı Mısırlı hocalarındandır.¹⁴⁹

25. Muhammed İbn Ahmed el-Fârukî: Tam adı, Bedruddîn Muhammed İbn Ahmed İbn Halid İbn Muhammed İbn Ebi Bekr el-Farukî'dir.¹⁵⁰ Mısırlı hadis imamlarından.¹⁵¹ Çok sayıda hadis rivayet etmiştir. İbnu'l-Mulakkin de kendisinden hadis rivayetinde bulunan öğrencilerindendir.¹⁵²

¹⁴⁰ Takiyyuddin İbn Fehd, *Lahzu'l-elhâz*, 198; Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi*, VI, 100.

¹⁴¹ İbn Hacer, *ed-Dureru'l-kâmine*, II, 323.

¹⁴² İmrân Şu'ayb, *age.*, I, 27.

¹⁴³ Sehâvî, *age.*, VI, 100.

¹⁴⁴ İbn Hacer, *age.*, I, 324; Hasan el-Huseynî, *Zeylu tezkirati'l-huffâz*, s.57.

¹⁴⁵ İmrân Şu'ayb, *age.*, I, 30.

¹⁴⁶ İbnu'l-Mulakkin, *el-İkdu'l-muzheb*, s. 428.

¹⁴⁷ Sehâvî, *age.*, VI, s. 101; Takiyyuddin İbn Fehd, *Lahzu'l-elhâz*, s.198.

¹⁴⁸ Hacer, *age.*, I, 49; Takiyyuddin İbn Fehd, *age.*, s.111.

¹⁴⁹ Takiyyuddin İbn Fehd, *Lahzu'l-elhâz*, s.198.

¹⁵⁰ İbn Hacer, *age.*, III, 315; Takiyyuddin İbn Fehd, *Lahzu'l-elhâz*, s.111.

¹⁵¹ İmrân Şu'ayb, *age.*, I, 32.

¹⁵² İbn Hacer, *ed-Dureru'l-kâmine*, III, 316.

26. Ebu Nuaym el-İsârdî (ö. 745/1344): Tam adı, Ebu Nuaym Ahmed İbn Ubeyd İbn Muhammed İbn Abbas el-İsârdî'dir.¹⁵³ Çok sayıda hadis rivayet ettiği bilinir. Alâî, İbnu'r-Râfi' ve döneminin önde gelenleri ondan rivayette bulunmuştur.¹⁵⁴ İbn Hacer onu İbnu'l-Mulakkin'in hocaları arasında zikretmiştir.¹⁵⁵

27. Yûsuf el-Ma'denî (ö. 745/1344): Tam adı, Cemaluddîn Yusuf İbn Muhammed İbn Nasr İbn Ebi'l-Kâsım el-Ma'deni'dir. Hanbelî mezhebine mensuptur.¹⁵⁶ Hadis imamlarındandır. İbnu'l-Mulakkin, onun kendisine Mekke'de icazet verdiği ifade etmiştir.¹⁵⁷ Sehâvî de, onun İbnu'l-Mulakkin'in hocalarından olduğunu belirtmiştir.¹⁵⁸

28. İbn Umeyle (ö. 778/1376): Tam adı, Ömer İbn Hasen İbn Mezid İbn Umeyle İbn Cumu'a İbn Abidân'dır. İbn Umeyle olarak tanınmıştır. Dımeşk'te yaşamış hadis imamlarındandır. İbn Hacer, onu için "Musnidu'l-asr" ismini kullanmıştır. Elli seneye yakın hadis rivayetinde bulunmuştur.¹⁵⁹ İbnu'l-Mulakkin'in Şam'a yaptığı seyahat sırasında birlikte olduğu ve kendisinden ders aldığı hocalarındandır.¹⁶⁰

29. Mizzî (ö. 742/1341): Tam adı, Ebu'l-Haccâc Cemaluddîn Yûsuf İbn Abdirrahmân İbn Yûsuf el-Mizzî'dir.¹⁶¹ Kendisini dil ilimleri, hadis ve ricali ve fıkıh alanlarında yetiştirmiştir.¹⁶² Dımeşk'te yaşamış hadis imamlarından olup Şafii mezhebine mensuptur.¹⁶³ Mizzî, İbnu'l-Mulakkin'in kendisinden icazet aldığı Dımeşekli hocalarındandır.¹⁶⁴ İbnu'l-Mulakkin, hocasını görüştüğü hocalarının en üstün olanla-

¹⁵³ İbn Hacer, *ed-Dureru'l-kâmine*, I, 197; Takiyyuddin Ebi'l-meâlî Muhammed İbn Râfi' es-Selâmî, *el-Vefayât* (nşr. Salih Mehdî Abbâs- Beşşâr Avvâd Ma'rûf), I. Baskı, Muessesetu'r-risâle, Beyrut 1982/1402, I, 501.

¹⁵⁴ İbn Hacer, *age.*, I, 198.

¹⁵⁵ İbn Hacer, *Zeylu'd-dureri'l-kâmine*, s.121.

¹⁵⁶ İbn Hacer, *ed-Dureru'l-kâmine*, IV, 476.

¹⁵⁷ İmrân Şu'ayb, *Cuhûdu İbni'l-Mulakkin*, I, 32.

¹⁵⁸ Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi'*, VI, 101.

¹⁵⁹ İbn Hacer, *age.*, III, 160. İbn Hacer, *age.*, III, 159-160; İbnu'l-İmâd, *Şezarâtu'z-zeheb*, VIII, 444.

¹⁶⁰ Makrîzî, *Dureru'l-'ukûdi'l-ferîde*, II, 430; Sehâvî, *age.*, VI, 101.

¹⁶¹ Zehebî, *Tezkiratu'l-huffâz*, IV, 1498; İbn Ali el-Huseynî, *Zeylu'l-'iber* IV, 126; Subkî, Tâcuddîn, *Tabakâtu's-şâfiyyeti'l-kubrâ*, X, s. 394.

¹⁶² Zehebî, *Tezkiratu'l-huffâz*, IV, 1498; İbn Hacer, *age.*, IV, 457; İbn Kâdî Şuhbe, *age.*, III, 99.

¹⁶³ Zehebî, *age.*, IV, s.1498; İbn Ali el-Huseynî, *age.*, IV, 126.

¹⁶⁴ İmrân Şu'ayb, *age.*, I, 33.

rından olarak nitelemiştir.¹⁶⁵ Kendisine icazet verdiğini ifade etmiştir.¹⁶⁶ Mizzi'nin, İbnu'l-Mulakkin'e icazet verdiği kitabının *Tuhfetu'l-eşraf fi ma'rifeti'l-etrâf* olma ihtimali yüksektir.¹⁶⁷

30. Ahmed İbn Ali el-Meştulî (ö. 744/1343): Tam adı, Şihabuddin Ahmed İbn Ali İbn Eyyûb İbn Alevî el-Allâmî el-Meştulî'dir. Mısırlı muhaddislerdendir. Çok sayıda hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de rivayette bulunan râviler olmuştur.¹⁶⁸ İbn Hacer ve Takiyyuddin İbn Fehd onu İbnu'l-Mulakkin'in hocaları arasında saymıştır.¹⁶⁹

31. Ahmed İbn Ömer el-Halebî (ö. 765/1363): Tam adı, Ahmed İbn Muhammed İbn Ömer İbn Ahmed İbn Hibetillah İbn Muhammed el-'Ukaylî el-Halebî'dir. Halepli muhaddislerden olup Hanefî mezhebine mensuptur.¹⁷⁰ İbnu'l-Mulakkin'in Mısır'da ders aldığı hocalarındandır.¹⁷¹

32. İbn Receb el-Hanbelî (ö. 795/1393): Tam adı, Ebü'l-Ferec Zeynuddin Abdurrahman İbn Ahmed İbn Receb İbn el-Hasen İbn Muhammed İbn Mesud es-Selâmî'dir. Hadis hafızlarından ve döneminin önde gelen ilim adamlarındandır.¹⁷² Bağdat'ta doğmuş, Dimeşk'te yetişmiş ve orada vefat etmiştir.¹⁷³ Hanbelî fikhının imamlarından sayılan İbn Receb, İbnu'l-Mulakkin'in ders aldığı hocalarındandır.¹⁷⁴

33. İsmail el-Enbâbî (ö. 790/1388): Tam adı, İsmail İbn Yûsuf İbn Muhammed el-Enbâbî'dir. Enbâbe'de bulunan babasının zaviyesinde hocalık yapmıştır.¹⁷⁵ İbnu'l-Mulakkin onunla bir araya gelmiş ve ondan ders almıştır.¹⁷⁶

34. Muhammed el-Kenânî (ö. 749/1348): Tam adı, Ebû Abdillah Takiyyuddin Muhammed İbn Muhammed İbn Ebi Bekr İbn Ali İbn Abdillah el-Kenânî'dir. Mı-

¹⁶⁵ İbnu'l-Mulakkin, *el-İkdu'l-muzheb*, 431.

¹⁶⁶ İbnu'l-Mulakkin, *age.*, 431; Takiyyuddin İbn Fehd, *Lahzu'l-elhâz*, 197; Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi'*, VI, 101.

¹⁶⁷ 'İmrân Şu'ayb, *age.*, I, 33.

¹⁶⁸ İbn Hacer, *ed-Dureru'l-kâmine*, I, 206.

¹⁶⁹ İbn Hacer, *Zeylu'd-dureri'l-kâmine*, 121; Takiyyuddin İbn Fehd, *age.*, s. 198.

¹⁷⁰ İbn Hacer, *age.*, I, 289.

¹⁷¹ Takiyyuddin İbn Fehd, *age.*, s.198.

¹⁷² İbn Hacer, *ed-Dureru'l-kâmine*, II, 321; Takiyyuddin İbn Fehd, *age.*, s. 180.

¹⁷³ İbn Hacer, *age.*, II, 321; İbnu'l-'Îmâd, *Şezarâtu'z-zeheb*, VIII, 579; Ziriklî, *age.*, III, 295.

¹⁷⁴ İbnu'l-'Îmâd, *age.*, IX, 72.

¹⁷⁵ İbn Hacer, *age.*, I, 384.

¹⁷⁶ Sehâvî, *age.*, VI, 101.

sır'da yaşamış hadis ve Şafîî fikhî imamlarındandır. İbnu'l-Mulakkin, onunla Buhârî'nin *Sahihi*'nin ve Nevevî'nin *Minhacu't-talibîn*'inin bir kısmını okuduğunu ifade etmiştir.¹⁷⁷

35. İbn Asker et-Tâî: Tam adı, Şerafuddîn Ebu Muhammed Abdullah İbn Muhammed İbn Asker İbn Muzaffer İbn Necm İbn Şâzî İbn Hilal el-Kırâtî'dir.¹⁷⁸ Hadis ve Şafîî fikhî âlimlerindedir. Aynı zamanda Arap dili ilimlerinde de kendisini yetiştirmiştir.¹⁷⁹ İbnu'l-Mulakkin kendisiyle Ezher Camii'inde buluşmuş ve onunla ders okumuştur.¹⁸⁰

36. İbnu'n-Nakîb (ö. 745/1344): Tam adı, Şemsuddîn Muhammed İbn Ebî Bekr İbn İbrahim İbn Abdirrahman İbn Muhammed İbn Hamdân'dır. Daha çok İbnu'n-Nakîb olarak tanınır.¹⁸¹ Şafîî mezhebine mensuptur.¹⁸² Şam'da yaşamış hadis ve Şafîî fikhî imamlarındandır.¹⁸³ Dımeşk, Humus, Trablus ve Halep'te kadılık görevinde bulunmuştur.¹⁸⁴ İbnu'l-Mulakkin, kendisinden Şam'da icazet almıştır.¹⁸⁵

37. Tebrîzî (ö. 746/1345): Tam adı, Tacuddîn Ebu'l-Hasen Ali İbn Abdillâh İbn Ebi'l-Hasen İbn Ebi Bekr el-Erdebûlî et-Tebrîzî'dir.¹⁸⁶ Şafîî mezhebine mensuptur.¹⁸⁷ Fıkıh, nahiv, matematik ve feraiz gibi çeşitli ilim dallarında kendisini yetiştirmiş, çok yönlü bir âlimdir.¹⁸⁸ İbnu'l-Mulakkin, Tebrîzî Mısır'a geldiğinde onunla buluşmuş, ders halkasına katılarak kendisinden ahkâm hadisleri dinlemiştir.¹⁸⁹

38. Munâvî (ö. 757/1356): Tam adı, Şerafuddîn İbrahim İbn İshâk İbn İbrahim el-Munâvî'dir. Amcası Şeyh Ziyâuddin'den ve döneminin ilim adamlarından başta fıkıh olmak üzere hadis dersleri almıştır. İlimle meşgul olmuş, kadılık yapmış,

¹⁷⁷ İbnu'l-Mulakkin, *el-İkdu'l-muzheb*, s. 428.

¹⁷⁸ Tacuddîn Subkî, *Tabakâtu's-Şafîyyeti'l-kubrâ*, X, 43; İbnu'l-Mulakkin, *age.*, s. 430.

¹⁷⁹ İbn Hacer, *ed-Dureru'l-kâmine*, II, 298.

¹⁸⁰ İbnu'l-Mulakkin, *age.*, s. 430.

¹⁸¹ Tacuddîn Subkî, *age.*, IX, 307; İbnu'l-Mulakkin, *age.*, s. 423; İbn Hacer, *age.*, III, 398.

¹⁸² İbnu'l-Mulakkin, *age.*, s. 423; İbn Hacer, *ed-Dureru'l-kâmine*, III, 398.

¹⁸³ İmrân Şu'ayb, *age.*, I, 39.

¹⁸⁴ İbn Hacer, *age.*, III, 399; İbn Kâdî Şuhbe, *age.*, III, 65.

¹⁸⁵ İbnu'l-Mulakkin, *age.*, s. 424.

¹⁸⁶ Abdurrahim el-İsnevî, *Tabakâtu's-Şafîyye*, I. Baskı, Daru'l-kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1987/1407, I, s. 1154; Tacuddîn Subkî, *age.*, X, 136; İbnu'l-Mulakkin, *age.*, s. 415.

¹⁸⁷ İbn Hacer, *age.*, III, 72.

¹⁸⁸ Tacuddîn Subkî, *age.*, X, 136; İbn Kâdî Şuhbe, *age.*, III, 45.

¹⁸⁹ İbnu'l-Mulakkin, *age.*, s. 415.

Ezher Camii'nde ve Ferganiye Dâruhâdisinde dersler vermiştir.¹⁹⁰ Mısır'da yaşamış, hadis ve Şafîî fikhî imamlarındanıdır.¹⁹¹ *Ferâizü'l-vasît*'i şerh etmiştir.¹⁹² İbnu'l-Mulakkin de ondan *Ferâizu'l-vasît*'in bir bölümünü okumuştur.¹⁹³

39. İbn Adlân (ö. 749/1358): Tam adı, Şemsuddin Muhammed İbn Ahmed İbn Osman İbn İbrahim İbn Adlân İbn Mahmud İbn Lâhik İbn Davud el-Kenânî'dir.¹⁹⁴ Daha çok İbn Adlân olarak tanınır.¹⁹⁵ Mısır'da yaşamış Şafîî fakihidir.¹⁹⁶ Fıkıh, usul, nahiv ve kıraat ilimlerinde kendisini yetiştirmiştir.¹⁹⁷ Fetva verme ve eğitim öğretim faaliyetlerinde bulunmuş, Şeyhu'l-İslam İbn Dakîkul'îd'in yerine kadı vekilliği yapmıştır. Daha sonra en-Nâsır Muhammed İbn Kalavun zamanında elçi olarak Yemen'e gönderilmiştir.¹⁹⁸ İbnu'l-Mulakkin, İbn Adlân'ın öğrencisi olmuş ve ondan icazet almıştır.¹⁹⁹

40. Bahâeddîn es-Subkî (ö. 773/1372): Tam adı, Bahâuddîn Ebu'l-Bekâ Muhammed İbn Abdilber İbn Yahya İbn Ali İbn Temmâm es-Subkî'dir.²⁰⁰ Mısırlı Şafîî fakihidir.²⁰¹ Yanı sıra hadis, Arapça, tefsir ve Arap edebiyatı ilimlerinde kendisini yetiştirmiştir. Dimeşk, Trablus ve Kahire'de kadılık görevlerinde bulunmuştur.²⁰² İbnu'l-Mulakkin ondan fıkıh, Arapça ve usul ilimlerini okumuştur.²⁰³

1.3.3. Öğrencileri

İbnu'l-Mulakkin'in uzun süre öğretim faaliyetleriyle meşgul olması çok sayıda öğrencinin ondan ders almasını sağlamıştır. O, kendisine öğrenci olmak için yanına gelenleri geri çevirmemiştir.²⁰⁴ Çok sayıda hadis hafızı ona öğrenci olmuştur.²⁰⁵

¹⁹⁰ İbnu'l-Mulakkin, *el-İkdu'l-muzheb*, s. 405; İbn Hacer, *ed-Dureru'l-kâmine*, I, 17.

¹⁹¹ İmrân Şu'ayb, *age.*, I, 40.

¹⁹² İsnevî, *Tabakâtu's-Şâfiyye*, II, 257; İbnu'l-Mulakkin, *age.*, s. 405; İbn Hacer, *age.*, I, 17.

¹⁹³ İbnu'l-Mulakkin, *age.*, s. 405; İbn Hacer, *age.*, I, 17; İbn Kâdî Şuhbe, *Tabakâtu's-Şâfiyye*, III, 1.

¹⁹⁴ İsnevî, *age.*, II, 108; Tâcuddîn Subkî, *Tabakâtu's-Şâfiyyeti'l-kubrâ*, IX, 97; İbnu'l-Mulakkin, *age.*, s. 418.

¹⁹⁵ İsnevî, *age.*, II, 107.

¹⁹⁶ İbn Hacer, *ed-Dureru'l-kâmine*, III, 333.

¹⁹⁷ İsnevî, *age.*, II, 108.

¹⁹⁸ İsnevî, *age.*, II, 109; Tâcuddîn Subkî, *age.*, IX, 97; İbn Hacer, *age.*, III, 334.

¹⁹⁹ İbnu'l-Mulakkin, *age.*, s. 405.

²⁰⁰ İbnu'l-Mulakkin, *age.*, s. 425; İbn Hacer, *Raf'ul-ısr an kudât-ı Mısır* (nşr. Ali Muhammed Ömer), I. Baskı, Mektebetu'l-hâncı bi'l-Kâhira, Kâhira 1998/1418, s. 360; İbn Kâdî Şuhbe, *age.*, III, 171.

²⁰¹ Ziriklî, *age.*, VI, 184.

²⁰² İbn Hacer, *age.*, s. 361; İbn Hacer, *ed-Dureru'l-kâmine*, III, 490.

²⁰³ İbnu'l-Mulakkin, *age.*, 425.

²⁰⁴ Makrîzî, *Dureru'l-'ukûdi'l-ferîde*, II, 430.

İbnu'l-Mulakkin, öğretim faaliyetlerinin yanı sıra fetva verme göreviyle de meşgul olmuştur. Yanına gelenler derslerine katılmıştır.²⁰⁶

Hayatını ilme adanmış İbnu'l-Mulakkin'in çok sayıda öğrencisi olmuştur. *Tuh-fetu'l-muhtâc ila Edilleti'l-Minhac*'ın tahkikini yapan Abdullah İbn Seâf el-Lihyânî, kitabın tahkik mukaddimesinde yüz doksan beş öğrencisinin ismini saymıştır.²⁰⁷ Aşağıda yaşadığı dönemde ön plana çıkmış öğrencileri hakkında kısaca bilgi verilecektir:

1. İbn Hacer el-Askalânî (ö. 852/1449): Tam adı, Ebu'l-Fadl Şihabuddîn Ahmed İbn Ali İbn Muhammed İbn Muhammed İbn Ali İbn Mahmud İbn Ahmed İbn Ahmed el-Kenânî el-Askalânî'dir.²⁰⁸ Daha çok dedelerinin lakabı olan İbn Hacer ile tanınmıştır.²⁰⁹ Aslen Askalanlı olmakla birlikte doğum ve vefat yeri Kahire'dir.²¹⁰ Önceleri edebiyat ve şiire ilgi duymuş, daha sonra hadis ilmine yönelmiştir. Hadis almak için Yemen ve Hicaz gibi önemli bölgelere seyahat etmiş;²¹¹ büyük hadis imamlarından olmuştur.²¹²

İbn Hacer, İbnu'l-Mulakkin'in öğrencisi olduğunu, ona kendi kitaplarını ve başka âlimlerin kitaplarını okuduğunu ifade etmiştir. Ondan fıkıh ilmini aldığını; "*Hocama Minhac'a yaptığı şerhin büyük bölümünü okudum ve bana icazet verdi*"²¹³ sözüyle belirtmiştir.

İbn Hacer, İbnu'l-Mulakkin'in bazı eserlerini kendisine okuduğunu ve kendisine icazet verdiğini söylemiştir.²¹⁴ Hocası İbnu'l-Mulakkin'in kitaplarından çok istifade etmiştir. Özellikle, hocasının Buhari şerhi olan *Tavdîh*'ten yazdığı Buhari

²⁰⁵ İbnu'l-İmâd, *Şezarâtu'z-zeheb*, IX, 72.

²⁰⁶ Makrîzî, *Dureru'l-'ukûdi'l-ferîde*, II, 430.

²⁰⁷ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 17-48.

²⁰⁸ Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi*, II, 36.

²⁰⁹ Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi*, II, 36; Sehâvî, *ez-Zeyl alâ raf'i'l-isr* (nşr. Cevde Hilâl-Muhammed Mahmud Subh), el-Hey'etu'l-Mısriyyetu'l-âmme li'l-kitâb, Kahire 2000/1421, s. 76; İbnu'l-İmâd, *age.*, IX, 395.

²¹⁰ İbnu'l-İmâd, *Şezarâtu'z-zeheb*, IX, 395.

²¹¹ Sehâvî, *ez-Zeyl alâ raf'i'l-isr*, 79.

²¹² Kandemir, "İbn Hacer el-Askalânî", *DİA*, XIX, 514/539.

²¹³ İbn Hacer, *ed-Dureru'l-kâmine*, II, 320.

²¹⁴ İbn Hacer, *ed-Dureru'l-kâmine*, III, 316; İbn Hacer, *el-Mu'cemu'l-mufehres* (nşr. Muhammed Şekûr-Mahmud el-Hâcî- Emir el-Meydânî), I. Baskı, Muessesetu'r-risâle, Beyrut 1998/1418, s. 406.

şerhi *Fethu'l-bârî*'de nakillerde bulunmuştur. Onun *el-Bedru'l-munîr* adlı kitabını ihtisar etmekle de hocasına verdiği önemi göstermiştir.²¹⁵

2. İbnu'l-İrâkî (ö. 826/1423): Tam adı, Ebû Zur'a Veliyyuddin Ahmed İbn Abdirrahîm İbn el-Hüseyn İbn Abdirrahman İbn İbrahim İbn Ebi Bekr İbn İbrahim'dir.²¹⁶ Babası gibi İbnu'l-İrâkî olarak tanınmıştır.²¹⁷ Doğduğu ve vefat ettiği yer Kahire'dir.²¹⁸ Mısır'da yaşamış hadis ve Şafîî fikhî imamlarındandır.²¹⁹ İbnu'l-İrâkî, İbnu'l-Mulakkin'den fikhî dersleri almıştır.²²⁰ Suyûtî ve Takiyyuddin İbn Fehd İbnu'l-Mulakkin'i onun hocaları arasında saymışlardır.²²¹

3. Sibt İbnu'l-Acemî (ö. 841/1431): Tam adı, Ebu'l-Vefâ Sibt İbnu'l-Acemî Burhânuddîn İbrahim İbn Muhammed Halîl et-Trablusî el-Halebî'dir.²²² el-Burhân bi'l-gûf olarak tanınır.²²³ Diğer meşhur ismi ise Sibt İbnu'l-Acemî'dir.²²⁴ Doğduğu ve vefat ettiği yer Halep'tir.²²⁵ Halep'teki Şafîî fakihlerinden ve hadis imamlarındandır.²²⁶

Sibt İbnu'l-Acemî, Şam, Filistin, Mısır ve Hicaz'a ilim seyahatlerinde bulunmuş ve o beldelede yaşayan ilim adamlarından dersler almıştır.²²⁷ O da, kendisinden çok sayıda öğrencinin faydalandığı İbnu'l-Mulakkin'in öğrencilerindedir.²²⁸ Sibt İbnu'l-Acemî, Kahire'ye geldiğinde ondan fikhî dersi almış ayrıca hadis ilmini de tahsil etmiştir. İbnu'l-Mulakkin'in devamlı yanında bulunan öğrencilerinden olmuştur. İbnu'l-Mulakkin'in öğrencisi İbn Hacer, Sibt İbnu'l-Acemî'in onunla devamlı beraber olduğunu, hocasının kendi el yazısından okuduğunu²²⁹ ifade etmiştir.

²¹⁵ İbnu'l-Mulakkin, *et-Tavdîh*, I, 115.

²¹⁶ İbn Hacer, *Raf'ul-isr*, s. 60; İbn Kâdî Şuhbe, *Tabakâtu's-şâfiyye*, IV, 103.

²¹⁷ İbn Hacer, *Raf'ul-isr*, s. 60; Sehâvî, *ez-Zeyl alâ raf'i'l-isr*, s. 336.

²¹⁸ Ziriklî, *age.*, I, 148.

²¹⁹ 'İmrân Şu'ayb, *age.*, I, 43.

²²⁰ Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi*, I, 338; Suyûtî, *Zeylu tabakâti'l-huffâz*, s. 376.

²²¹ Takiyyuddin İbn Fehd, *age.*, s. 286; Suyûtî, *age.*, s. 376.

²²² Takiyyuddin İbn Fehd, *Lahzu'l-elhâz*, s. 308; Necmuddin Ömer İbn Muhammed İbn Fehd el-Hâşimî el-Mekkî, *Mu'cemu's-şuyûh* (nşr. Muhammed Zâhî), Dâru'l-Yemâme, Riyad 1981, s. 47.

²²³ Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi*, I, 138.

²²⁴ Sehâvî, *age.*, I, 138.

²²⁵ Ziriklî, *age.*, I, 65.

²²⁶ İbrahim Hatipoğlu, "*Sibtu İbnu'l-Acemî*", DİA, XXXVII, s. 85-87.

²²⁷ Takiyyuddin İbn Fehd, *Lahzu'l-elhâz*, s. 308; Necmuddin İbn Fehd, *Mu'cemu's-şuyûh*, 48.

²²⁸ İbnu'l-Mulakkin, *et-Tavdîh*, neşredeninin girişi, I, , 117.

²²⁹ Takiyyuddin İbn Fehd, *Lahzu'l-elhâz*, s. 309.

4. İbn Nasuriddin ed-Dimeşkî (ö. 842/1432): Tam adı, Şemsuddîn Ebu Abdillâh Muhammed İbn Ebi Bekr Abdullâh İbn Muhammed İbn Ahmed İbn Mucâhid İbn Yusuf el-Kaysî ed-Dimeşkî'dir.²³⁰ İbn Nasuriddin olarak tanınmıştır.²³¹ Tarihçi ve hadis hafızlarındandır.²³²

İbn Nasuriddin, İbnu'l-Mulakkin'e öğrenci olmuş ve ondan ders almıştır. İbnu'l-Mulakkin onu, ezberi iyi olan ve derin anlayışlı öğrenci olarak nitelendirmiştir.²³³ Yine İbnu'l-Mulakkin'nin ona, Kahire'de icazet verdiği kaynaklarda belirtilmiştir.²³⁴

5. Makrîzî (ö. 845/1442): Tam adı, Ebû Muhammed Takiyuddîn Ahmed İbn Ali İbn Abdilkâdir İbn Muhammed İbn İbrahim İbn Muhammed İbn Temim İbn Abdissamed el-Makrîzî'dir.²³⁵ Daha çok İbn Makrîzî olarak tanınır.²³⁶ İlk fıkıh eğitimini Hanefî mezhebi üzerine almış, daha sonra Şafî mezhebine geçmiştir. Tarih ilmiyle ilgilenmiş ve tarih alanında şöhret kazanmıştır.²³⁷

Makrîzî, uzun yıllar İbnu'l-Mulakkin ile beraber olmuştur. Ondandır rivayetlerde bulunmuş ve eserlerinin çoğunu ona ders olarak okumuştur.²³⁸

6. Takiyyu'l-Fâsî (ö.832/1422): Tam adı, Takiyuddîn Ebu't-Tayyib Muhammed İbn Ahmed İbn Ali el-Fâsî'dir.²³⁹ et-Tayyu'l-Fâsî olarak tanınır.²⁴⁰ Mâlikî mezhebine mensup olan Fâsî, Mekke'de Mâlikî kadılığı yapmıştır.²⁴¹ Kendi bölgesindeki ilim adamlarından hadis okumuş, yine hadis ilmini tahsil etmek için Kahire ve Şam'a defalarca yolculuk yapmıştır.²⁴² Yaptığı hac yolculuğundan sonra kardeşi Ab-

²³⁰ Takiyuddin İbn Fehd, *age.*, s. 317; Necmuddin İbn Fehd, *Mu'cemu's-ş-şuyûh*, s. 238.

²³¹ Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi'*, VIII, 103.

²³² Ziriklî, *A'lâm*, VI, 237.

²³³ İbnu'l-İmâd, *Şezarâtu'z-zeheb*, IX, 72.

²³⁴ İbnu'l-İmâd, *age.*, IX, 355.

²³⁵ İbn Tağrîberdî, *ed-Delîlu's-şâfi'*, I, 63; Sehâvî, *age.*, II, 21; İbnu'l-İmâd, *age.*, IX, 370; Şevkânî, *el-Bedru't-tâli'*, I, s. 79.

²³⁶ Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi'*, II, 21; Şevkânî, *age.*, I, 79.

²³⁷ Sehâvî, *age.*, II, 21; İbnu'l-İmâd, *age.*, IX, 370; Şevkânî, *age.*, I, 79-80.

²³⁸ Makrîzî, *age.*, II, 431; Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi'*, VI, 105.

²³⁹ Takiyuddin Muhammed İbn Ahmed el-Hasenî el-Fâsî el-Mekkî, *el-'Ikdu's-semîn fî Târîhi'l-beledi'l-emîn* (nşr. Muhammed Hâmid el-Fakî), II. Baskı, Muessetu'r-risâle, Beyrut 1406/1986, I, s. 331; İbn Hacer, *İnbâu'l-gumr*, III, 429.

²⁴⁰ Sehâvî, *age.*, VII, 18.

²⁴¹ Fâsî, *el-'Ikdu's-semîn*, I, 331.

²⁴² İbn Hacer, *ed-Dureru'l-kâmine*, III, 429.

dullatif ile birlikte Mısır'a uğramış, İbnu'l-Mulakkin ile buluşmuş ve onun derslerini dinlemiştir.²⁴³ Kahire'ye her gelişinde onun ders halkasına katılmıştır.²⁴⁴

7. Birmâvî Muhammed İbn Abduddâim (ö. 831/1428): Tam adı, Ebû Abdillâh Şemsuddîn Muhammed İbn Abdiddâim İbn Musa İbn Abdiddâim İbn Fâris el-Birmâvî'dir.²⁴⁵ Fıkıh, nahiv, hadis ve usul ilimlerinden kendisini yetiştirmiştir. Nahiv ve hadis ve usul ilimlerindeki bilgisi fıkıh ilmindeki bilgisinden daha çoktur.²⁴⁶

Birmâvî, İbnu'l-Mulakkin'in derslerine katılmış ve onun öğrencisi olmuştur.²⁴⁷ Yine İbnu'l-Mulakkin'in *Şerhu'l-Umde* adlı eserinin ihtisarını yapmıştır.²⁴⁸

8. İbnu'd-Damâmînî (ö. 827/1424): Tam adı, Bedruddîn Muhammed İbn Ebi Bekr İbn Ömer İbn Ebi Bekr İbn Muhammed İbn Süleyman İbn Cafer el-Kureşî el-Mahzumî el-İskenderânî'dir. İbnu'd-Damâmînî olarak tanınmıştır.²⁴⁹

İbnu'd-Damâmînî fıkıh eğitimi almış olmakla birlikte, kendisini daha çok nahiv, nazım, nesir ve hat iliminde geliştirmiştir.²⁵⁰ Ezher Camii'nde nahiv dersleri vermiştir.²⁵¹ Kahire'de İbnu'l-Mulakkin'in derslerine katılmış ve derslerini dinlemiştir.²⁵²

9. Ömer İbn Haccî (ö. 830/1427): Tam adı, Necmuddîn Ebü'l-Futûh Ömer İbn Haccî İbn Musa İbn Ahmed İbn Sa'd es-Sa'di el-Husbânî'dir.²⁵³ İbn Haccî olarak tanınmıştır.²⁵⁴ Hicri 789 senesinde Mısır'a gelmiş ve İbnu'l-Mulakkin'in ders halkasına katılmıştır. İbnu'l-Mulakkin ona burada ders ve fetva verme izni vermiştir.²⁵⁵

²⁴³ Fâsî, *el-'Ikdu's-semîn*, I, 333.

²⁴⁴ Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi'*, VII, 18.

²⁴⁵ İbn Hacer, *ed-Dav'u'l-lâmi'*, III, 414; Abdulkâdir İbn Muhammed en-Nuaymî *ed-Dimeşkî*, *ed-Dâris fî târihi'l-medâris*, I. Baskı, Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, Beyrut 1410/1990, I, 151; Sehâvî, *age.*, VII, 280; İbnu'l-İmâd, *age.*, IX, 286.

²⁴⁶ Nuaymî, *ed-Dâris*, I, 152; Ayrıca Bk. M. Esat Kılıçer, "*Birmâvî, Muhammed İbn Abduddâim*", DİA, VI, s. 204.

²⁴⁷ Nuaymî, *ed-Dâris*, I, 151.

²⁴⁸ Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi'*, VII, 282.

²⁴⁹ Sehâvî, *age.*, VII, 185; Suyûtî, *Buğyetu'l-vuât*, I, 66.

²⁵⁰ Sehâvî, *age.*, VII, 185; Suyûtî, *age.*, I, 66.

²⁵¹ Suyûtî, *age.*, I, 66.

²⁵² Sehâvî, *age.*, VII, 185.

²⁵³ İbn Kâdî Şuhbe, *Tabakâtu's-şâfiyye*, IV, 122; İbn Hacer, *ed-Dureru'l-kâmine*, III, 390.

²⁵⁴ Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi'*, VI, 78.

²⁵⁵ İbn Kâdî Şuhbe, *Tabakâtu's-şâfiyye*, IV, 123; İbn Hacer, *ed-Dureru'l-kâmine*, III, 390.

10. Muhammed İbn Abdillâh İbn Zahîra (ö. 817/1414): Tam adı, Cemaluddîn İbn Zahîra İbn Ahmed İbn Abdillâh İbn Atiyye İbn Merzuk İbn Muhammed İbn Süleyman el-Mahzûmî'dir.²⁵⁶ Babası gibi İbn Zahîra olarak tanınmıştır.²⁵⁷ Hadis ilmine ilgi duymuş, ilim tahsil etmek için Şam, Hama, Halep, Kudüs ve Mısır'a yolculuklar yapmıştır. Fıkıh ve hadis ilimlerinde önemli konuma yükselmiştir.²⁵⁸ Kahire'ye geldiğinde İbnu'l-Mulakkin'e öğrenci olmuştur. İbnu'l-Mulakkin ona fetva ve ders verme izni vermiştir.²⁵⁹

11. Ebü'l-Abbâs İbn Salâh (ö. 840/1437): Tam adı, Ebü'l-Abbâs Şihabuddin Ahmed İbn Muhammed İbn Salâh İbn Muhammed İbn Osman'dır.²⁶⁰ İbnu'l-Muhammera olarak tanınır.²⁶¹ Küçük yaştan itibaren hadis eğitimi almaya başlamış, Sirâcuddîn el-Bulkînî, Zeynuddîn el-İrâkî gibi döneminin ilim adamlarından dersler almıştır. Çeşitli ilim dallarında kendisini yetiştirmiş, dersler ve fetvalar vermiş, kısa süre kadılık vazifesini yürütmüştür.²⁶²

İbn Kâdî Şuhbe ve Sehâvî, İbnu'l-Mulakkin'i onun hocaları arasında saymışlardır. İbnu'l-Mulakkin'in ders halkalarına katılmış ve ondan ders almıştır.²⁶³

1.3.4. Eserleri

İbnu'l-Mulakkin, farklı ilim dallarında çok sayıda eser telif etmiştir. Hadis, fıkıh, usul, tefsir, dil ve tarih eser kaleme aldığı başlıca ilim dalları arasında yer almıştır. İbn Hacer, onun telif ettiği eserlerin sayısının üç yüze ulaştığını, genç yaşta kitap telifiyle meşgul olduğunu, çok yazdığını bundan dolayı da yaşadığı dönemde en çok eser telif eden müelliflerden olduğunu söylemiştir.²⁶⁴ Makrîzî, İbn Kâdî Şuhbe, Takiyyuddin İbn Fehd ve Suyûtî de, onu çok eser sahibi olmakla nitelemişler, fıkıh ve hadis ilimlerinde ön plana çıktığını, özellikle adı geçen iki ilim dalında bir-

²⁵⁶ İbn Kâdî Şuhbe, *age.*, IV, 67; İbn Hacer, *age.*, III, 45; Sehâvî, *age.*, VIII, 93.

²⁵⁷ Sehâvî, *age.*, VIII, 93.

²⁵⁸ İbn Hacer, *age.*, III, 45; İbnu'l-İmâd, *Şezarâtu 'z-zeheb*, IX, 185.

²⁵⁹ İbn Kâdî Şuhbe, *Tabakâtu 'ş-şâfiyye*, IV, 69; Sehâvî, *age.*, VIII, 93.

²⁶⁰ İbn Kâdî Şuhbe, *age.*, IV, 107; İbn Hacer, *age.*, III, 54.

²⁶¹ Sehâvî, *age.*, II, 186.

²⁶² İbn Kâdî Şuhbe, *age.*, IV, 107; Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi'*, II, 187; İbn Tağrıberdî, *en-Nucûmu 'z-zâhira*, XIV, 361.

²⁶³ İbn Kâdî Şuhbe, *age.*, IV, 107; Sehâvî, *age.*, II, 186.

²⁶⁴ İbn Hacer, *el-Mecma'u'l-muesses*, II, 312.

çok eser telif ettiğini belirtmişlerdir.²⁶⁵ İbnu'l-Mulakkin'in günümüze ulaşmış pek çok eserinden söz etmek mümkündür. Hadis alanında telif ettikleri başta olmak üzere eserleri hakkında aşağıda bilgi verilecektir.

1.3.4.1. Hadis Şerh Kitapları

İbnu'l-Mulakkin'in hadis alanında telif ettiği eserlerin başında şerhleri gelmektedir. İlk olarak aşağıda hadislerin şerhini konu edinen eserleri hakkında bilgi verilecektir.

1. *Şevâhidu't-tavdîh li şerhi'l-câmi'i's-sahîh*: İbnu'l-Mulakkin kitapta, Buhârî'nin *el-Câmiu's-sahîh* adlı kitabındaki hadislerin şerhini yapmıştır.²⁶⁶ Kitabı Kutbuddin el-Halebî ve Moğultay İbn Kılıç'ın şerhlerinden istifade ederek hazırlamıştır. Döneminde telif edilmiş en geniş hacimli *Sahîh-i Buhârî* şerhlerindedir.²⁶⁷ İbnu'l-Müllakkın kırk cilt olarak kitabı telif etmiştir.²⁶⁸ Hâlid er-Rabbâh ve Cumâ Fethî tahkikiyle otuz altı cilt olarak Dâru'n-nevâdir tarafından Beyrut'ta basılmıştır.

2. *Mâ temessu ileyhi'l-hâce alâ suneni İbn Mace*: İbnu'l-Mulakkin kitabında, İbn Mâce'nin *Sunen*'in, *Sahîhayn* ile Ebû Dâvud, Tirmizî ve Nesâî'nin *Sunen*'lerine göre fazladan ihtiva ettiği hadisleri (zevâidini) şerh etmiştir. Faydalı olacağını düşündüğü konuları ele almıştır.²⁶⁹ Kitabını on altı cilt olarak telif etmiştir.²⁷⁰ Medine Mahmûdiyye Kütüphanesinde yazma nushası vardır.²⁷¹

3. *Şerhu zevâidi'l-kutubi'l-hamse ale'l-Buhârî*: İbnu'l-Mulakkin'in, *Sahîh-i Buhârî* dışındaki diğer beş kitabın *Sahîh-i Buhârî*'ye zevâidini şerh ettiği kitabıdır.²⁷²

4. *Şerhu zevâidi Müslim ale'l-Buhârî*: İbnu'l-Mulakkin'in dört büyük cilt halinde Müslim'in *Buhârî*'ye zevâidini şerh ettiği kitabıdır.²⁷³

²⁶⁵ Makrîzî, *Dureru'l-'ukûdi'l-ferîde*, II, 430; İbn Kâdi Şuhbe, *Tabakâtu's-şâfiyye*, IV, 54.

²⁶⁶ Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi*, VI, 102.

²⁶⁷ Özkan, *Memluklerin Son Asrında Hadis Kahire*, s. 203.

²⁶⁸ İbnu'l-Mulakkin, *el-'İkdu'l-muzheb*, s. 433.

²⁶⁹ İbn Hacer, *Zeylu'd-durer*, s. 122; Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi*, VI, 102.

²⁷⁰ Kâtip Çelebi, *Keşfu'z-zunûn*, II, 1004.

²⁷¹ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, neşredenin girişi, I, 89.

²⁷² İmrân Şu'ayb, *age.*, I, 102.

²⁷³ İbnu'l-Mulakkin, *el-'İkdu'l-muzheb*, s. 433; İbn Hacer, *Zeylu'd-durer*, s.122; Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi*, VI, 102; Kâtip Çelebi, *age.*, I, 558.

5. *Şerhu zevâidi Ebî Dâvud ale's-sahîhayn*: İbnu'l-Mulakkin'in, Ebû Dâvud'un *Sahîhayn*'a zevâidini şerh ettiği kitabıdır.²⁷⁴

6. *Şerhu zevâidi't-Tirmizi ale'l-sahîhayn ve Ebî Dâvud*: İbnu'l-Mulakkin'in, Tirmîzî'nin *Sahîhayn*'a ve Ebû Dâvud'un *Sünen'ine* zevâidinin bir bölümünü şerh ettiği kitabıdır.²⁷⁵

7. *Şerhu zevâidu'n-Nesâi ale's-Sahîhayn ve Ebi Dâvud ve't-Tirmîzî*: İbnu'l-Mulakkin'in, Nesâî'nin *Sahîhayn*'a, Ebû Dâvud ve Tirmîzî'nin *Sünen'lerine* zevâidini şerh ettiği kitabıdır.²⁷⁶

8. *el-Muîn alâ tefehhumi'l-erbaîn*: İbnu'l-Mulakkin'in, Nevevî'nin kırk hadisini şerh ettiği kitabıdır.²⁷⁷ 2005 yılında Dâru'l-fârûku'l-hadîse tarafından basılmıştır.²⁷⁸

9. *Şerhu ferâizul-vasît*: İbnu'l-Mulakkin'in, Gazzâlî'nin Şafîi fikhına ait *el-Vasît* adlı kitabındaki erkek ve kız kardeşlerin mirası bâbında, Buhârî'nin rivayet ettiği ahkâm hadislerini şerh ettiği kitabıdır.²⁷⁹ İbnu'l-Mulakkin, Buhârî şerhi olan *et-Tavdîh* de aynı konuyu ele alırken kitabına atıfta bulunmuştur.²⁸⁰ Kitabın yazma ya da matbu haline ulaşamamıştır.

10. *Şerhu Munteka'l-ahbâr*: İbnu'l-Mulakkin'in, Mecduddîn İbn Teymiye'nin ahkâm hadislerini ihtiva eden *Munteka'l-ahbâr* adlı eserini şerh ettiği kitabıdır.²⁸¹ Mekke'de öğrencilerine yazdığı icâzette kitabın adını zikretmiş, Sehâvî de yazılan icazette kitabın adını okuduğunu belirtmiştir.²⁸² Kitabın yazma ya da matbu haline ulaşamamıştır.

1.3.4.2. Hadis Usûlu Kitapları

İbnu'l-Mulakkin'in hadis alanında kaleme aldığı diğer telif türünde hadis usûlüdür. Hadis usûlü alanına ait kitapları hakkında aşağıda kısaca bilgi verilecektir.

²⁷⁴ İbn Hacer, *Zeylu'd-durer*, s.122; Sehâvî, *age.*, VI, 102.

²⁷⁵ İbn Hacer, *Zeylu'd-durer*, s.122; Sehâvî, *age.*, VI, 102; Kâtip Çelebi, *Keşfu'z-zunûn*, II, 1005.

²⁷⁶ Sehâvî, *age.*, VI, 102; Kâtip Çelebi, *age.*, II, 1006.

²⁷⁷ İbnu'l-Mulakkin, *el-İkdu'l-muzheb*, s. 433; Kâtip Çelebi, *age.*, I, 60.

²⁷⁸ İmrân Şu'ayb, *Cuhûdu İbni'l-Mulakkin*, I, 93.

²⁷⁹ İmrân Şu'ayb, *age.*, I, 102.

²⁸⁰ İbnu'l-Mulakkin, *et-Tavdîh*, XXX, 521; İmrân Şu'ayb, *Cuhûdu İbni'l-Mulakkin*, I, 102.

²⁸¹ Kâtip Çelebi, *age.*, II, 1851; İmrân Şu'ayb, *age.*, I, 103.

²⁸² Sehâvî, *age.*, VI, 102.

1. *el-Mukni' fî ulûmi'l-hadis: el-Mukni'* İbnu'l-Mulakkin'in Hadis usûlü alanındaki kitaplarının ilkidir. İbnu's-salâh'ın *Mukaddimesi'*ni ihtisar etmiş ve bazı eklemelerde bulunmuştur.²⁸³ 1992 yılında Riyad'da basılmıştır.

2. *et-Tezkira fî ulûmi'l-hadis:* İbnu'l-Mulakkin'in, hadis usulü alanındaki diğer eseridir. *el-Mukni'* üzerine yaptığı ihtisar çalışmasıdır.²⁸⁴ 1988 yılında Ürdün'de basılmıştır.

3. *et-Tefsira fî şerhi't-tezkira fî ulûmi'l-hadis:* İbnu'l-Mulakkin'in *et-Tezkira fî ulûmi'l-hadis* adlı usûl çalışmasını şerh etmiştir.²⁸⁵

1.3.4.3. Rical Kitapları

İbnu'l-Mulakkin'in hadis ilmi alanında telif ettiği diğer eser türünde rical ilmine ait kitaplarıdır. Rical ilmi alana ait kitapları aşağıda kısaca ele alınacaktır:

1. *Esmâu ricâli'l-kutubi's-sitte:* İbnu'l-Mulakkin'in, meşhur olan Kutub-i sitte dışındaki altı hadis kitabı olan Ahmed İbn Hanbel'in Musned'indeki İbn Huzeyme ve İbn Hibbân'ın *Sahih* 'lerindeki, Hâkim'in *Müstedrek*'indeki, Dârekutnî'nin *Sunen* 'indeki, Taberânî'nin *el-Mu'cem*'indeki ricali ele aldığı kitabıdır.²⁸⁶ Kitabın yazma ya da matbu haline ulaşamamıştır.

2. *İkmâlu tehzîbi'l-kemâl li'l-Mizzî:* Mizzî'nin *Tehzîbu'l-kemal*'i üzerine telif ettiği eseridir.²⁸⁷ Kendisi, eklemelerle ve düzeltmelerle kitabı yeniden telif ettiğini Buhârî şerhi olan *et-Tavdîh*'te ifade etmiştir.²⁸⁸ Sehâvî İbnu'l-Mulakkin'e bu kitabı okuduğunu belirtmiştir.²⁸⁹ Kılıç Ali Paşa Kütüphanesinde ve Dâru'l-Kutubi'l-Mısriyye'de yazma nushaları vardır.²⁹⁰

²⁸³ Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi'*, VI, 102; Takiyyuddin İbn Fehd, *Lahzu'l-elhâz*, s. 199.

²⁸⁴ İbnu'l-Mulakkin, *el-İkdu'l-muzheb*, s. 433; İbnu'l-Mulakkin, *et-Tezkira fî ulûmi'l-hadis*, I. Baskı, Dâru Âmmâr, Ammân 1988/1408, s. 13.

²⁸⁵ İbnu'l-Mulakkin, *el-İkdu'l-muzheb*, s. 433.

²⁸⁶ İbnu'l-Mulakkin, *age.*, s. 433.

²⁸⁷ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, neşredenin girişi, I, s. 71; 'İmrân Şu'ayb, *Cuhûdu İbni'l-Mulakkin*, I, s. 96.

²⁸⁸ İbnu'l-Mulakkin, *et-Tavdîh*, XXXIII, s.599; 'İmrân Şu'ayb, *age.*, I, s. 96.

²⁸⁹ Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi'*, VI, 102.

²⁹⁰ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, neşredenin girişi, I, s. 71.

3. *et-Telvîh fî ricâli'l-câmiî's-Sahîh*: Sehâvî, kitabın sadece adını okuduğunu, kendisini görmediğini ifade etmiştir.²⁹¹ Kitabın yazma ya da matbu haline ulaşıl-mamıştır.

4. *el-'Udde fî ma'rifeti ricâli'l-'umde*: İbnu'l-Mülakkin'in, Makdisî'nin *Um-detü'l-ahkâm*'ındaki ricali ele aldığı kitabıdır.²⁹² Dâru'l-Kutubi'l-Mısriyye'de yazma nushası vardır.²⁹³

1.3.4.4. Tahric Kitapları

İbnu'l-Mulakkin'in hadis tahrîci yaptığı kitaplarının eserleri arasında önemli yeri vardır. Tahric alanındaki eserlerinin sayısı çoktur. Tahric alanındaki eserlerinden öne çıkmış olanları şunlardır:

1. *el-Bedru'l-munîr fî tahrîci'l-ehâdîs ve'l-âsâri'l-vâkiati fî 'ş-şerhi'l-kebîr li'r-Râfîî*: Kitap, İbnu'l-Mulakkin'in tahric alanında telif ettiği eserlerinin en çok bilinenidir. Râfîî'nin İmam Gazzâlî'nin *el-Vecîz*'ini şerh ettiği *eş-Şerhu'l-kebîr* adlı kitabındaki hadislerin tahrîcini yaptığı kitabıdır. Hadis tahrîci alanında telif edilmiş en büyük eserlerden sayılmaktadır.²⁹⁴ İbnu'l-Mulakkin, eserlerinde *el-Bedru'l-munîr*'e çok atıfta bulunmuştur.²⁹⁵ Mustafa Ebu'l-Gayt Abdulhay başkanlığındaki heyet tarafından tahkiki yapılmış on ciltlik Dâru'l-Hicre baskısı ve Cemal Muham-med es-Seyyid tarafından tahkiki yapılmış yirmi sekiz ciltlik Dâru'l-Âsime baskısı bulunmaktadır.

2. *Hulasatu'l-Bedri'l-Munir*: İbnu'l-Mulakkin'in, iki cilt halinde *el-Bedru'l-munîr*'i ihtisar ettiği kitabıdır.²⁹⁶ Sehâvî, kitabı İbnu'l-Mulakkin'e okumuştur.²⁹⁷ 1989 yılında Riyad'da basılmıştır.

²⁹¹ Sehâvî, *age.*, II, s. 235.

²⁹² İbnu'l-Mulakkin, *el-'İkdu'l-muzheb*, s. 433; Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi*, VI, s.103.

²⁹³ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, neşredenin girişi, I, s. 86.

²⁹⁴ İbnu'l-Mulakkin, *el-'İkdu'l-muzheb*, s. 433; Muhammed İbn Ca'fer el-Kettânî, *er-Risâletu'l-mustetrafe li beyâni meşhûri kutubi's-sunneti'l-muşerrefe*, VI. Baskı, Dâru'l-beşâiri'l-İslâmiyye, Beyrut 1421/2000, s.189.

²⁹⁵ İmrân Şu'ayb, *Cuhûdu İbni'l-Mulakkin*, I, 86.

²⁹⁶ İbnu'l-Mulakkin, *el-'İkdu'l-muzheb*, s. 433.

²⁹⁷ Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi*, VI, 102.

3. *Tezkiratu'l-ahbâr bi mâ fi'l-Vasît mine'l-ahbâr*: İbnu'l-Mulakkin'in, İmam Gazzâlî'nin el-Vasît adlı kitabındaki hadislerin tahririni yaptığı tek ciltlik eseridir.²⁹⁸ İstanbul'daki III. Ahmed Kütüphanesinde yazma nushası bulunmaktadır.

4. *Tahrîcu ehâdisi muhtasarı İbni'l-Hâcib*: İbnu'l-Mulakkin'in, İbnu'l-Hâcib'in fıkıh usûlü kitabı olan *el-Muhtasaru'l-kebîr*'indeki hadisleri tahrir ettiği kitabıdır.²⁹⁹ İstanbul Süleymaniye kütüphanesinde yazma nushası bulunmaktadır.

5. *Hulasatu'l-ibrîzi'n-nebîh hâfiz-ı edilleti't-tenbih*: İbnu'l-Mulakkin'in, Şîrâzî'nin *Kitâbu't-tenbih*'indeki fikhî hükümlere hadislerden delil tespit ettiği ve hadislerin tahririni yaptığı kitabıdır.³⁰⁰ Zâhiriyye Kütüphanesinde iki yazma nushası vardır.³⁰¹

6. *el-Bulğa fi'l-hadîs alâ ebvâbi'l-minhâc*: İbnu'l-Mulakkin'in, Nevevî'nin *Minhâcu't-tâlibîn* adlı kitabının bablarını esas alarak, Buhârî ve Müslim'in Sahihlerinde, her ikisinde rivayetlerinde ittifak ettikleri ahkâm hadislerini topladığı tahrir kitabıdır.³⁰² İbnu'l-Mulakkin, *el-Bulğa* olarak adlandırdığı muhtasar hadis kitabının bulunduğunu belirtmiştir.³⁰³ Dâru'l-Beşâir tarafından Dîmeşk'de Muhyiddîn Necîb tahkikiyle basılmıştır.

7. *Tuhfetu'l-muhtâc ilâ edilleti'l-minhâc*: Çalışmamızın esasını teşkil eden kitap hakkındaki ayrıntılı bilgi ileride verilecektir.

8. *Tezkiratu'l-muhtâc ilâ ehâdisi'l-minhâc*: İbnu'l-Mulakkin'in, Kâdî Beydâvî'nin fıkıh usûlü kitabı olan *Minhâcu'l-vusûl ilâ ilmi'l-usûl* adlı kitabındaki hadislerin tahririni yaptığı kitabıdır. İbnu'l-Mulakkin, *Tahrîcu minhâci'l-usûl* adıyla kitabından söz etmiştir.³⁰⁴ Kitap, 1994 yılında Hamdî Abdulmecîd es-Selefî tahkiki ile Beyrut'ta basılmıştır.

²⁹⁸ İbnu'l-Mulakkin, *el-İkdu'l-muzheb*, s. 433; Sehâvî, *age.*, VI, 101; Şevkânî, *al-Bedru't-tâli*, I, 109; Kettânî, *er-Risâletu'l-mustetrafe*, s. 190; Kâtip Çelebi, *Keşfu'z-zunûn*, II, 2008-2009.

²⁹⁹ İbnu'l-Mulakkin, *age.*, s. 433; Kettânî, *age.*, s. 188; Kâtip Çelebi, *age.*, II, 1853.

³⁰⁰ İbnu'l-Mulakkin, *age.*, s. 433.

³⁰¹ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, neşredenin girişi, I, 80.

³⁰² İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, neşredenin girişi, I, 73-74; 'İmrân Şu'ayb, *Cuhûdu İbni'l-Mulakkin*, I, 87.

³⁰³ İbnu'l-Mulakkin, *el-İkdu'l-muzheb*, s. 433.

³⁰⁴ İbnu'l-Mulakkin, *el-İkdu'l-muzheb*, s. 433.

9. *Edilletu'l-hâvî*: İbnu'l-Mulakkin'nin, Kazvî'nin *el-Hâvî's-sağîr* adlı kitabındaki fikhî hükümlere hadislerden delil tespit ettiği ve hadislerin tahricini yaptığı kitabıdır.³⁰⁵ Kitabın yazma ya da matbu haline ulaşılammıştır.

10. *el-Muharraru'l-muhezzeb fi tahrîci ehâdîsi'l-mezheb*: İbnu'l-Mulakkin, kitabında Ebû İshak eş-Şîrâzî'nin *el-Muhezzeb fi'l-fikhi's-Şâfiî* adlı kitabındaki hadislerin tahricini yapmıştır.³⁰⁶ Sehâvî, Mekke'de onun kitap için yazdığı icazeti okuduğunu belirtmiştir.³⁰⁷ Kitabın adını *Keşfu'z-zunûn*'da da zikredilmiştir.³⁰⁸ Kitabın yazma ya da matbu haline ulaşılammıştır.

1.3.4.5. Diğer Kitapları

İbnu'l-Mulakkin'in telif ettiği diğer kitapları hakkında aşağıda kısaca bilgi verilecektir.

1. *Şerhu muhtasari't-tebrîzî: Muhtasaru't-tebrîzî*, Muzaffer İbn Ahmed et-Tebrîzî'nin Gazzâlî'nin *el-Vecîz* adlı kitabına yaptığı ihtisardır. İbnu'l-Mulakkin de kitabında Tebrîzî'nin muhtasarının şerhini yapmıştır.³⁰⁹ Vâil Muhammed Bekr Zahrân tahkîkiyle Mısır'da basılmıştır.

2. *Muhtasaru istidrâki'z-Zehebi alâ mustedreki'l-Hâkim*: İbnu'l-Mulakkin, kendi telif ettiği hadis kitapları başta olmak üzere, farklı müelliflere ait hadis kitaplarının ihtisarını yapmıştır. Yaptığı ihtisarların başında gelmiştir. Kitabında, Zehebî'nin Hâkim'in *Mustedrek*'ine yaptığı itirazlarını ihtiva eden kitabının ihtisarını yapmıştır. İbnu'l-Mulakkin'in, kitabını nasıl isimlendirdiğiyle ilgili bilgi tespit edilememiştir. Yazma nüshaların bazılarında *Muhtasaru istidrâki'z-Zehebi alâ Mustedreki'l-Hâkim* adı kullanılırken, bazılarında da *en-Nuketu'l-letâif fi beyâni'l-ehâdîsi'd-diâf* adı kullanılmıştır.³¹⁰ İbnu'l-Mulakkin, Bedru'l-münîr de herhangi adlandırmada bulunmadan kitabından söz etmiştir.³¹¹ Dâru'l-Âsime tarafından Riyad'da basılmıştır.

³⁰⁵ İbnu'l-Mulakkin, *el-İkdu'l-muzheb*, s. 433.

³⁰⁶ İbnu'l-Mulakkin, *el-İkdu'l-muzheb*, s. 433.

³⁰⁷ Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi*, VI, 101; Kâtip Çelebi, *Keşfu'z-zunûn*, II, 1913.

³⁰⁸ Kâtip Çelebi, *age.*, II, 1913.

³⁰⁹ İbnu'l-Mulakkin, *el-İkdu'l-muzheb*, s. 433; Kâtip Çelebi, *age.*, II, 1626.

³¹⁰ İbnu'l-Mulakkin, *Muhtasaru istidrâki'z-Zehebi alâ Mustedreki'l-Hâkim* (nşr. Abdullah İbnHamed el-Lahaydân-Sa'd İbn Abdullah İbn Abdülazîz Âli Humeyyid), I.Baskı, Dâru'l-âsime, Riyad 1991/1411, neşredenin girişi, I, 7.

³¹¹ İbnu'l-Mulakkin, *el-Bedru'l-munîr*, I, 444.

3. *Telhîsu kitâbu'l-muğnî ani'l-hıfz ve'l-kitâb bi kavlihim lam yasihha şey'un fi'l-bâb*: İbnu'l-Mulakkin kitabında, İbn Bedr el-Mevsîlî'nin *Kitâbu'l-muğnî* adlı kitabını ihtisar etmiştir.³¹² Kitabın adını Sehâvî³¹³, Kâtip Çelebi³¹⁴ ve İsmail Paşa el-Bağdâdî zikretmişlerdir. Kitabın yazma ya da matbu haline ulaşılammıştır.

4. *Telhîsu Musnedi'l-İmam Ahmed*: İbnu'l-Mulakkin'in, Ahmed İbn Hanbel'in *Müsned*'ini ihtisar ettiği kitabıdır.³¹⁵ Kitabın yazma ya da matbu haline ulaşılammıştır.

5. *Telhîsu sahîhi İbn Hibbân*: İbnu'l-Mulakkin'in İbn Hibbân'ın *Sahîh*'ini ihtisar ettiği kitabıdır.³¹⁶ Kitabın yazma ya da matbu haline ulaşılammıştır.

6. *Muhtasaru delâili'n-nubbuvve li'l-Beyhakî*: İbnu'l-Mulakkin'in, Beyhakî'nin *Delâilu'n-nubbuvve* adlı eserini ihtisar ettiği kitabıdır.³¹⁷ Kitabın yazma ya da matbu haline ulaşılammıştır.

7. *İrşâdu'n-nebîh ilâ tashîhi't-tenbîh*: İbnu'l-Mulakkin'in, Şîrâzî'nin Şâfiî furû fihmına dair telif ettiği *et-Tenbîh* adlı eserine yaptığı ihtisâr çalışmasıdır. Eseri ezberlenebilmesi için bir cüz şeklinde ihtisar etmiştir. Eserle ilgili yapılmış tek ihtisar çalışmasıdır.³¹⁸ Kitabından, *Tashîhu't-tenbîh* adıyla bahsetmiştir.³¹⁹ Sehâvî de, *İrşâdu'n-nebîh*'ten söz etmiştir.³²⁰ Suûdî Arabistan'da Melik Fahd Kütüphanesin'de yazma nushası bulunmaktadır.³²¹

8. *el-İşârât ilâ mâ vakaa fi'l-minhâc mine'l-esmâ ve'l-emâkini ve'l-luğât*: İbnu'l-Mulakkin'in Nevevî'nin *Minhâcu't-tâlibîn* adlı eseriyle ilgili çalışmasıdır.³²² *el-İşârât, Minhâcu't-tâlibîn*'de geçen isimler ve mekânlar hakkındaki bilgiler yanın-

³¹² İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, neşredenin girişi, I, 78; 'İmrân Şu'ayb, *Cuhûdu İbni'l-Mulakkin*, I, 98.

³¹³ Sehâvî, *age.*, VI, 103.

³¹⁴ Kâtip Çelebi, *age.*, II, 1750.

³¹⁵ İbnu'l-Mulakkin, *el-İkdu'l-muzheb*, s. 433.

³¹⁶ İbnu'l-Mulakkin, *el-İkdu'l-muzheb*, s. 433.

³¹⁷ İbnu'l-Mulakkin, *el-İkdu'l-muzheb*, s. 433; Kâtip Çelebi, *age.*, I, 760.

³¹⁸ Kâtip Çelebi, *Keşfu'z-zunûn*, I, 491-492.

³¹⁹ İbnu'l-Mulakkin, *el-İkdu'l-muzheb*, s. 432.

³²⁰ Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi*, VI, 102.

³²¹ 'İmrân Şu'ayb, *age.*, I, 80.

³²² Kâtip Çelebi, *Keşfu'z-zunûn*, II, 1873.

da, dil yönünden verilen bilgileri de ihtiva etmektedir. İskenderiyye Belediye Kütüphanesin’de yazma nushası vardır.³²³

9. *Hulâsatu’l-fetâvâ fi teshîli esrâri’l-hâvî*: İbnu’l-Mulakkin’in, Kazvîni’nin *el-Hâvî’s-sağîr*’i üzerine yaptığı ihtisardır.³²⁴ Dâru’l-kutubi’l-Mısriyye’de ve Kâhire Arap Birliğine bağlı Yazmalar Enstitüsünde yazma nushaları vardır.

10. *Tashihi’l-havi*: İbnu’l-Mulakkin’in, el-Kazvîni’nin *el-Hâvî’s-sağîr* olarak bilinen Şafîi furû fikhıyla ilgili eserinin tashihini yaptığı tek ciltlik kitabıdır.³²⁵ Dâru’l-Kutubu’l-Mısriyye’de yazma nushası bulunmaktadır.³²⁶

11. *Umdetu’l-muhtâc ilâ kitâbi’l-minhâc*: İbnu’l-Mulakkin’in, Nevevî’nin *el-Minhâcu’t-tâlibîn* adlı Şafîi furû fikh kitabına yaptığı şerhidir.³²⁷ Dâru’l-Kutubu’l-Mısriyye’de yazma nüshaları bulunmaktadır.³²⁸

12. *el-Kelâm alâ sunneti’l-cumua*: İbnu’l-Mulakkin’in, Cuma namazından önce ya da sonra sünnet namazın olup olmadığını konu edindiği kitabıdır. Rampur’da yazma nushasının bulunduğu ifade edilmektedir.³²⁹

13. *Hâdi’n-nebîh ilâ tadrîsi’t-tenbîh*: İbnu’l-Mulakkin’in, Şîrâzî’nin *Kitâbu’t-tenbîh*’ine yaptığı küçük şerhidir. Tek cilt halindedir.³³⁰ Riyad’daki Kral Fahd Kütüphanesinde yazma nushası bulunmaktadır.³³¹

14. *el-Eşbâh ve’n-nazâir*: İbnu’l-Mulakkin’in, fikh ve usulüne dair telif ettiği eserdir.³³² Riyad’da ve Kâhire’de iki baskısı yapılmıştır.

15. *el-Îlâm bi fevâidi umdeti’l-ahkâm*: İbnu’l-Mulakkin’in, Abdulğani İbn Abdilvâhid el-Cemâilî’nin *Umdetu’l-ahkâm*’na yaptığı şerhidir.³³³ Onun önemli ve

³²³ İbnu’l-Mulakkin, *Tuhfetu’l-muhtâc*, neşredenin girişi, I, 68; ‘İmrân Şu’ayb, *Cuhûdu İbni’l-Mulakkin*, I, 81.

³²⁴ İbnu’l-Mulakkin, *el-‘İkdu’l-muzheb*, s. 433; Sehâvî, *ed-Dav’u’l-lâmi*, VI, 101.

³²⁵ İbnu’l-Mulakkin, *el-‘İkdu’l-muzheb*, s. 433; Sehâvî, *ed-Dav’u’l-lâmi*, VI, 102; Kâtip Çelebi, *Keşfu’z-zunûn*, I, 625.

³²⁶ ‘İmrân Şu’ayb, *age.*, I, s. 83.

³²⁷ İbnu’l-Mulakkin, *age.*, s. 433; Kâtip Çelebi, *age.*, II, s.1874.

³²⁸ ‘İmrân Şu’ayb, *age.*, I, 84.

³²⁹ İbnu’l-Mulakkin, *age.*, s. 432; İbnu’l-Mulakkin, *et-Tavdîh*, VII, 634.

³³⁰ İbnu’l-Mulakkin, *age.*, s. 432; Kâtip Çelebi, *age.*, I, 491.

³³¹ ‘İmrân Şu’ayb, *Cuhûdu İbni’l-Mulakkin*, I, 86.

³³² İbnu’l-Mulakkin, *age.*, s. 433.

³³³ İbnu’l-Mulakkin, *age.*, s. 433

hacimli eserlerindedir. Altı büyük cilt halinde telif etmiştir. En güzel tasniflerinden sayılmıştır.³³⁴ Beyrut'taki Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye tarafından baskısı yapılmıştır.

16. *Tabakâtu's-sûfiyye: Tabakâtu'l-evliyâ* olarak da bilinen kitapta İbnu'l-Mulakkin, hicri ikinci asırdan kendi zamanına kadar gelen sûfi âlimlerin biyografilerine yer vermiştir.³³⁵ Beyrut'taki Dâru'l-Ma'rife tarafından baskısı yapılmıştır.

17. *'Ucâletu'l-muhtâc ilâ tevcîhi'l-minhâc: İbnu'l-Mulakkin'nin, Nevevî'nin Minhâc'ına yaptığı küçük hacimli şerhlere*dir. Tek ciltten oluşmaktadır.³³⁶ 2001 yılında Ürdün'de baskısı yapılmıştır.

18. *el-İkdu'l-muzheb fi tabakâti hameleti'l-mezheb: İbnu'l-Mulakkin, kitabında İmam Şâfiî'den başlayarak hicri 770 senesine kadar olan Şâfiî âlimlerin hayatlarını ele almıştır. Bin altı yüz seksen bir âlimin hayatını anlatmıştır. Bizzat kendisi kitabının mukaddimesinde bu adı kullanmıştır.³³⁷ Ancak, kitabın sonunda eserlerini zikrederken belirttiği Tabakâtu'l-fukahâ³³⁸ olarak da bilinir. 1997 yılında Beyrut'ta basılmıştır.*

19. *Gayatu's-Su'l fi hasâisi'r-rasûl: İbnu'l-Mulakkin'in, Hz. Peygamber'in (s.a.) vasıflarını anlattığı kitabıdır. Kitabından eserlerinde söz etmiştir.³³⁹ Alanında telif edilen en kapsamlı eser olduğunu da belirtmiştir.³⁴⁰ Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiye tarafından Beyrut'ta basılmıştır.*

20. *el-İşrâf alâ etrâfi'l-kutubi's-sitte: İbnu'l-Mulakkin'nin, sahîhân ve dört sunenden oluşan meşhur altı hadis kitabının etrâfını ele aldığı telifidir.³⁴¹ Kitabın yazma ya da matbu haline ulaşamamıştır.*

21. *el-İ'tirazât ale'l-mustedrek: İbnu'l-Mulakkin'nin, Hâkim'in el-Mustedrek ale's-sahîhayn'ı üzerine telif ettiği eseridir.³⁴² Eserin sadece adına ulaşılmıştır. Bun-*

³³⁴ Kâtip Çelebi, *Keşfu'z-zunûn*, II, 1165.

³³⁵ İbnu'l-Mulakkin, *el-İkdu'l-muzheb*, s. 433.

³³⁶ İbnu'l-Mulakkin, *el-İkdu'l-muzheb*, s. 432; Takiyyuddin İbn Fehd, *Lahzu'l-elhâz*, s. 200; Kâtip Çelebi, *age.*, II, 1874.

³³⁷ İbnu'l-Mulakkin, *el-İkdu'l-muzheb*, s. 17.

³³⁸ İbnu'l-Mulakkin, *el-İkdu'l-muzheb*, s. 433.

³³⁹ İbnu'l-Mulakkin, *el-İkdu'l-muzheb*, s. 433; İbnu'l-Mulakkin, *el-İ'lâm bi Fevâidi Umdetü'l-ahkâm* (nşr. Abdulaziz İbn Ahmed İbn Muhammed el-Muşeykîh), I. Baskı, Dâru'l-âsime, Riyad 1197/1417, II, 172.

³⁴⁰ İbnu'l-Mulakkin, *el-İ'lâm*, II, 175.

³⁴¹ İbnu'l-Mulakkin, *el-İkdu'l-muzheb*, s. 433; Kâtip Çelebi, *age.*, I, 103; Kettânî, *age.*, s.169.

dan dolayı muhtevası hakkında bilgi verilememiştir. Kitabın yazma ya da matbu haline ulaşılamamıştır.

22. *Umniyyeti'n-nebîh fi mâ yeruddu ale't-tashîh ve't-tenbîh*: İbnu'l-Mulakkin'in, Nevevî'nin *Tashîhu't-tenbîh*'ini ve Ebû İshâk eş-Şîrâzî'nin *et-Tenbîh*'ini esas alarak telif ettiği eseridir.³⁴³ Sehâvî, kitabı kendisine okuduğunu belirtmiştir.³⁴⁴ Kitabın yazma ya da matbu haline ulaşılamamıştır.

23. *Cem'u'l-cevâmi'*: İbnu'l-Mulakkin'in furû fıkha dair yazdığı en kapsamlı fıkıh kitaplarından.³⁴⁵ Kitabında, ulaşabildiği Şafî mezhebiyle ilgili fıkıh kitaplarında eksik bırakılan ya da unutulmuş konuları ele aldığını kendisi ifade etmektedir.³⁴⁶ Kâtip Çelebi, eserin hacmi hakkında yüz cilt³⁴⁷, otuz cilt³⁴⁸ gibi farklı bilgiler vermiştir. Eserin bazı ciltlerinin yandığı hakkında verdiği bilgi aradaki cilt sayısı farklılığının sebebi olabilir.

24. *Zevâidu'l-hâvi's-sağîr alâ minhaci'n-Nevevi*: İbnu'l-Mulakkin, kitabın adını zikretmiş, ancak eserini tamamlayamadığını da belirtmiştir.³⁴⁹ Kitabın yazma ya da matbu haline ulaşılamamıştır.

25. *Şerhu elfiyeti İbn Mâlik*: İbnu'l-Mulakkin, kitabında İbn Mâlik'in nahiv konularını ele aldığı kitabını şerh etmiştir.³⁵⁰ Kitabın adını kendisi zikretmiştir.³⁵¹ Kitabın yazma ya da matbu haline ulaşılamamıştır.

26. *Şerhu't-tenbîh*: İbnu'l-Mulakkin'in, Ebû İshâk eş-Şîrâzî'nin Şafî fıkıh kitabı olan *et-Tenbîh* adlı eserini şerh ettiği kitabıdır. Dört cüzden oluşmuştur.³⁵² Kitabın yazma ya da matbu haline ulaşılamamıştır.

³⁴² İbnu'l-Mulakkin, *el-İkdu'l-muzheb*, s. 433.

³⁴³ Kâtip Çelebi, *Keşfu'z-zunûn*, I, 491.

³⁴⁴ Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi'*, VI, 102.

³⁴⁵ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, neşredenin girişi, I, 79; 'İmrân Şu'ayb, *Cuhûdu İbni'l-Mulakkin*, I, 99.

³⁴⁶ Sehâvî, *age.*, VI, 102.

³⁴⁷ Kâtip Çelebi, *Keşfu'z-zunûn*, I, 598.

³⁴⁸ Kâtip Çelebi, *age.*, II, 1873.

³⁴⁹ İbnu'l-Mulakkin, *el-İkdu'l-muzheb*, s. 432.

³⁵⁰ Sehâvî, *age.*, VI, 103; Kâtip Çelebi, *Keşfu'z-zunûn*, I, 153.

³⁵¹ İbnu'l-Mulakkin, *el-İkdu'l-muzheb*, s. 433.

³⁵² İbnu'l-Mulakkin, *el-İkdu'l-muzheb*, s. 432.

27. *Şerhu fasîhi Sa 'leb*: İbnu'l-Mulakkin'in, dil alanında telif ettiği eserlerindedir.³⁵³ Müellif, eserini tamamlayamadığını belirtmiştir.³⁵⁴

28. *Şerhu muhtasari İbni'l-hâcib fi usûli'l-fikh*: İbnu'l-Mulakkin'in, İbnu'l-Hâcib'in usulüne yaptığı ihtisârını şerh ettiği çalışmasıdır.³⁵⁵ Kitabın yazma ya da matbu haline ulaşamamıştır.

29. *Şerhu minhâci'l-usûl li'l-Beyzâvî*: İbnu'l-Mulakkin'in, Beyzâvî'nin usul kitabı olan *Minhâc*'ı şerh ettiği kitabıdır.³⁵⁶ Kitabın yazma ya da matbu haline ulaşamamıştır.

30. *Tabakâtu'l-kurrâ*: İbnu'l-Mulakkin, *el- 'İkdu'l-muzheb*'in sonunda kitabın adını vermiştir.³⁵⁷ Sehâvî³⁵⁸ ve Kâtip Çelebî³⁵⁹ kitaptan söz etmişlerdir. Kitapta kaç kurrâyı ele aldığı tespit edilememiştir. Kitabın yazma ya da matbu haline ulaşamamıştır.

31. *Tabakâtu'l-muhaddisîn*: İbnu'l-Mulakkin, kitabında döneminde yaşamış muhaddisleri ele almıştır.³⁶⁰ Müellif, sadece kitabının adını vermiştir.³⁶¹ Kaç muhaddisi kitabına aldığını belirtmemiştir. Kitaba ulaşamadığı için muhtevası hakkında bilgi sahibi olunamamıştır.

32. *Adedu'l-fîrâk*: Sehâvî³⁶² ve İsmail Paşa el-Bağdâdî³⁶³ kitabı İbnu'l-Mulakkin'in kitapları arasında saymışlardır. Kitabın yazma ya da matbu haline ulaşamamıştır.

33. *el-Kâfi fi'l-fikh*: İbnu'l-Mulakkin, kitabının adını kendisi vermiştir.³⁶⁴ Kitabın yazma ya da matbu haline ulaşamamıştır.

³⁵³ 'İmrân Şu'ayb, *Cuhûdu İbni'l-Mulakkin*, I, 101.

³⁵⁴ İbnu'l-Mulakkin, *el- 'İkdu'l-muzheb*, s. 433.

³⁵⁵ Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi*, VI, 103.

³⁵⁶ İbnu'l-Mulakkin, *el- 'İkdu'l-muzheb*, s. 433; Kâtip Çelebi, *age.*, II, 1879.

³⁵⁷ İbnu'l-Mulakkin, *el- 'İkdu'l-muzheb*, s. 433.

³⁵⁸ Sehâvî, *age.*, VI, 103.

³⁵⁹ Kâtip Çelebi, *Keşfu'z-zunûn*, II, 1106.

³⁶⁰ Takiyuddin İbn Fehd, *Lahzu'l-elhâz*, s. 200; Kâtip Çelebi, *age.*, II, 1106.

³⁶¹ İbnu'l-Mulakkin, *el- 'İkdu'l-muzheb*, s. 433.

³⁶² Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi*, VI, 103.

³⁶³ İsmail Bağdâdî, *Hediyyetu'l-ârifîn*, I, 792.

³⁶⁴ İbnu'l-Mulakkin, *el- 'İkdu'l-muzheb*, s. 433.

34. *Kitâb fi'l-i'tirazât alâ İbn Hazm*: İbnu'l-Mulakkin, İbn Hazm'a itirazlarını topladığı küçük bir cüzden ibaret olan eserinin adını *Tufetu'l-muhtâc*'da zikretmiştir.³⁶⁵ Kitabın yazma ya da matbu haline ulaşamamıştır.

35. *el-Mustedrek alâ tehzîbin'n-Nevevî li tabakâti'l-fukahâ li İbni's-Salah*: İbnu'l-Mulakkin, kitabının adını kendisi zikretmiştir.³⁶⁶ Kitabın yazma ya da matbu haline ulaşamamıştır.

36. *Menâkıbu'r-Râfiî*: İbnu'l-Mulakkin'in, Râfiî'nin kendi isnadıyla rivayet ettiği kırk hadisi bir araya getirdiği kitabıdır. *el-Bedru'l-munîr*'de kitaba atıfta bulunmuştur.³⁶⁷ Kitabın yazma ya da matbu haline ulaşamamıştır.

37. *el-Muntekâ fi muhtasarı'l-hulâsa*: İbnu'l-Mulakkin'in, *Hulâsatu'l-Bedri'l-münîr* adlı eserini ihtisar ettiği kitabıdır.³⁶⁸ Kitabının adını kendisi zikretmiştir.³⁶⁹ Kitabın yazma ya da matbu haline ulaşamamıştır.

38. *Menseku'l-hac*: İbnu'l-Mulakkin, müstakil olarak hac ibadetini ele aldığı kitabıdır.³⁷⁰ Kitabının adını kendisi vermiştir.³⁷¹ Nevevî'nin *Minhâcu't-tâlibîn*'ine yaptığı şerhi olan '*Ucâletu'l-muhtâc*'da³⁷² hac kitabının sonunda da kitabın adını zikretmiştir.³⁷³ Kitabın yazma ya da matbu haline ulaşamamıştır.

39. *el-Mu'telif ve'l-muhtelif*: İbnu'l-Mulakkin, kitabının adını kitaplarında zikretmiştir.³⁷⁴ Kitabın yazma ya da matbu haline ulaşamamıştır.

40. *Muhtasarı tefsiri'l-Kurtubî*: İbnu'l-Mulakkin, kitabına *el-İ'lâm bi fevâidi umdeti'l-ahkâm* da³⁷⁵ Fatiha Suresi'nin isimlerini anlatırken atıfta bulunmuştur.³⁷⁶ Kitabın yazma ya da matbu haline ulaşamamıştır.

³⁶⁵ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, II, 262.

³⁶⁶ İbnu'l-Mulakkin, *el-İkdu'l-muzheb*, s. 17.

³⁶⁷ İbnu'l-Mulakkin, *el-Bedru'l-munîr*, I, 462.

³⁶⁸ Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi*, VI, 101; Kâtip Çelebi, *age.*, II, 1852.

³⁶⁹ İbnu'l-Mulakkin, *el-İkdu'l-muzheb*, s. 433.

³⁷⁰ İmrân Şu'ayb, *Cuhûdu İbni'l-Mulakkin*, I, 109.

³⁷¹ İbnu'l-Mulakkin, *el-İkdu'l-muzheb*, s. 433.

³⁷² İbnu'l-Mulakkin, '*Ucâletu'l-muhtâc ilâ tevcîhi'l-minhâc* (nşr. Abdülkerim el-Bedrânî), *Dâru'l-kitâb*, Ürdün 1421/2001, II, 669.

³⁷³ İmrân Şu'ayb, *age.*, I, 110.

³⁷⁴ İbnu'l-Mulakkin, *el-İkdu'l-muzheb*, s. 433; İbnu'l-Mulakkin, *et-Tavdîh*, II, 153.

³⁷⁵ İbnu'l-Mulakkin, *el-İ'lâm*, III, 187.

³⁷⁶ İmrân Şu'ayb, *age.*, I, 111.

41. *en-Nâsik li ummi'l-menâsik*: Sehâvî³⁷⁷ ve Kâtip Çelebî³⁷⁸ eserin adını vermişlerdir. Kitabın yazma ya da matbu haline ulaşılammıştır.

42. *Nisâu'l-kutubi's-sitte*: İbnu'l-Mulakkin, kitabının adını zikretmiş³⁷⁹ ama muhtevası hakkında bilgi vermemiştir. Kitabın yazma ya da matbu haline ulaşılammıştır.

43. *en-Nuket ale't-tenbîh*; İbnu'l-Mulakkin'in, Şîrâzî'nin *et-Tenbîh*'i üzerine notlarını topladığı eseridir.³⁸⁰ Kitabın yazma ya da matbu haline ulaşılammıştır.

44. *Nihâyetu'l-muhtâc ilâ ma yustedraku ale'l-minhâc*; İbnu'l-Mulakkin, kitabının adını *el-İ'tirâzât ale'l-minhâc* adıyla zikretmiştir.³⁸¹ Kitabın yazma ya da matbu haline ulaşılammıştır.

İbnu'l-Mulakkin'in teliflerinin hadis ve fıkıh alanlarında yoğunlaştığı görülmektedir. Yukarıda isimlerini verdiğimiz eserlerden otuzu hadis, yirmi ikisi fıkıh ilimleriyle ilgilidir. Bunların dışında tasavvuf, dil ve tabakât ile ilgili çalışmaları da vardır. Kitaplardan on sekizinin tahkiki yapılmış, çeşitli yayınevleri tarafından basılmıştır. On iki tanesinin de yazma olarak çeşitli kütüphanelerde bulunduğu tespit edilmiştir. Diğer eserlerin ise yazma veya matbu olarak bulunup bulunmadığı tespit edilememiştir.

İbnu'l-Mulakkin'in, hadis ilmiyle ilgili çalışmaları hadîslerin tahrirci alanında ağırlık kazanmıştır. Eserlerinin büyük çoğunluğu hadis tahrirciyle ilgilidir. Fıkıh kitaplarındaki hadislerin tahririne önem vermiştir. Özellikle mensubu olduğu Şafî fıkıh kitaplarının önde gelen eserlerindeki hadislerin tahririni yapmıştır. Bununla, fıkhi hükümlerin delillerine vâkıf olmak isteyen kimseye yardımcı olmak istemiştir. Onun tahrîc kitapları sadece Şafî fıkına hizmet etmemiş, aksine mezheplerin ihtilaf ettiği konularda şer'î hükümlerin delillerine dayanak teşkil etmiştir. Çünkü bütün mezheplerin fakihleri, hükümlerin delillerine ihtiyaç duymuştur.³⁸² Tahrir alanında

³⁷⁷ Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi*, VI, 103.

³⁷⁸ Kâtip Çelebi, *age.*, II, s. 1921.

³⁷⁹ İbnu'l-Mulakkin, *el-İkdu'l-muzheb*, s. 433.

³⁸⁰ İmrân Şu'ayb, *age.*, I, 112.

³⁸¹ İbnu'l-Mulakkin, *el-İkdu'l-muzheb*, s. 433.

³⁸² İmrân Şu'ayb, *Cuhûdu İbni'l-Mulakkin*, II, 673.

büyük ve küçük hacimli çok eseri vardır. Eserlerinden basımı yapılmış olanları, yazma olarak bulunanları ve günümüze kadar ulaşamayıp kaybolmuş olanları vardır.³⁸³

Muellifin çok eser telif etmesinde etkili olan bazı sebepler vardır. Eserlerinin çokluğunda uzun süre yaşamasının etkili olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü o, yaklaşık seksen sene yaşamış, yaşadığı sürenin çoğunu genç yaşından itibaren eser telifiyle geçirmiştir. Ölünceye kadar da ilmî faaliyetlerini sürdürmüştür.³⁸⁴

Erken yaşta eser telifine başlaması diğer sebeptir. İbnu'l-Mulakkin bazı kitaplarını henüz daha yirmi yaşına ulaşmadan telif etmeye başlamıştır. Maddi durumu da çok eser telif etmesinde etkili olmuştur. Üvey babası İsa el-Mağribî'den kendisine büyük servet kalan İbnu'l-Mulakkin, serveti ilmi çalışmalarında kullanmıştır.³⁸⁵ Maddi imkânlarının iyi olmasından dolayı geçinmek için başka işle uğraşmayarak kendisini telif işine adanmıştır. İbnu'l-Mulakkin'in tek oğlu olan Ali'den kimsesi olmamış, bundan dolayı geçinmek için başka işle meşgul olmaya ihtiyaç duymamıştır. Daima ilim ve eser telifiyle uğraşmıştır.³⁸⁶

Özel kütüphanesinin zenginliğini başka sebep olarak ifade edebilir. Yaşadığı dönemin en büyük kütüphanelerinden olan Fâziliyye Medresesi Kütüphanesin'den kendisine geçen kitaplar ile zengin kütüphaneye sahip olmuştur. Onun kütüphanesinde Sehâvî'nin İbn Hacer'den aktardığına göre sayılamayacak kadar çok kitap bulunuyordu.³⁸⁷ İbnu'l-Mulakkin, büyük kütüphanesi sayesinde çok eser telif etme imkânına sahip olmuştur. İlmi birikimi, hızlı okuma ve yazma becerisine sahip olması çok eser telif etmesini sağlamıştır.³⁸⁸

1.3.5. İnsânî ve İlmî Kişiliği

İbnu'l-Mulakkin, ilmi birikiminin yanı sıra güzel ahlâk sahibidir. Öğrencileri Makrîzî ve İbn Hacer onu insanların en tatlı sözlüsü, en güzel ahlâklısı, yüzü güzel

³⁸³ 'İmrân Şu'ayb, *age.*, II, 676.

³⁸⁴ Makrîzî, *Dureru'l-'ukûdi'l-ferîde*, II, 430.

³⁸⁵ Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi*, VI, s.100; Özkan, *age.*, 74.

³⁸⁶ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, neşredenin girişi, I, 67; 'İmrân Şu'ayb, *age.*, I, 76.

³⁸⁷ Sehâvî, *age.*, VI, 105; Özkan, *age.*, s. 74.

³⁸⁸ İbn Hacer, *İnbâu'l-gumr*, II, 804.

olanı ve hoş sohbet edeni olarak nitelendirmişlerdir.³⁸⁹ Ayrıca, İbn Hacer onu uzun boylu, şakalaşmayı seven ve çok yazan âlim olarak nitelemiştir.³⁹⁰ Öğrencilerinden İbnu'l-Acemî (ö. 884/1480) de onun hayır ehlini sevmesini ve ihtiyaç sahiplerine yardım etmesini insânî özellikleri arasında saymıştır.³⁹¹

İbnu'l-Mulakkin, Memluk Sultanı Berkuk döneminde Şafî hukuk heyetinde yer almıştır.³⁹² Heyette yer almakla birlikte, zamanının büyük çoğunluğunu eser telifiyle geçirmiştir.³⁹³ Kendisine verilmek istenen hâkimlik görevi sebebiyle sıkıntılar yaşamıştır. H. 780 (1378) yılında Kahire Şafî kadılığına atanmak istemiş; ancak rakiplerinin göreve atanmak için emirlerden birine bahşiş vaat ettiğini ileri sürmeleri üzerine o zamana kadar kendisini destekleyen Sultan Berkuk'un gözünden düşmüştür.³⁹⁴ Berkuk tarafından iki defa hapse atılmıştır. Devrinin ileri gelenlerinin araya girmesiyle hapisten çıkmıştır. Çektiği sıkıntılardan sonra vefat edinceye kadar hâkimlik heyetinde yer almamıştır.³⁹⁵

İbnu'l-Mulakkin, zamanının ilim adamları arasında önemli yere sahip olmuştur. Kendi döneminin söz sahibi ilim adamlarından olmuştur.³⁹⁶ Telif ettiği çok sayıda kitabı onun ilmi değerini ortaya koymuştur. Konuları ele alışı, tartışması, hükümlerin delillerini ortaya koyması, itirazları, araştırmaları ve değişik eserlerdeki bilgileri düzeltmesi ilmi vukufiyetini ortaya koyan önemli unsurlardan olmuştur. Onun ilmi konumuna döneminin âlimleri, hocaları ve öğrencileri şahitlik etmiştir.³⁹⁷ Bunun yanı sıra, İbnu'l-Mulakkin hakkında ilim adamlarının söyledikleri farklılık göstermiştir. Bazı ilim adamlarının onu övdüğü görülmüş, bazıları da onun aleyhinde ifadeler kullanmıştır.³⁹⁸

³⁸⁹ İbn Hacer, *el-Mecma'u'l-muesses*, II, 319; İbn Hacer, *İnbâu'l-gumr*, II, 218; Makrîzî, *Dureru'l-ukûdi'l-ferîde*, II, 431.

³⁹⁰ İbn Hacer, *İnbâu'l-gumr*, II, 218.

³⁹¹ Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi*, VI, 104.

³⁹² İbn Hacer, *el-Mecma'u'l-muesses*, II, 318; İbn Hacer, *Zeylu'd-dureri'l-kâmine*, s. 123; Makrîzî, *age.*, II, 433; Takiyyuddîn İbn Fehd, *age.*, s.198.

³⁹³ İbn Hacer, *Zeylu'd-dureri'l-kâmine*, s.123.

³⁹⁴ Ahmet Özel, "İbnu'l-Mulakkin", *DİA*, XXI,150.

³⁹⁵ İbn Hacer, *age.*, s.123.

³⁹⁶ İbnu'l-Mulakkin, *et-Tavdîh*, neşreden giriş, I, 286.

³⁹⁷ İbnu'l-Mulakkin, *et-Tavdîh*, neşreden giriş, I, 285; 'İmrân Şu'ayb, *age.*, I, 47.

³⁹⁸ Vefâ Süleyman Ebû Nâcî, *Menhecu'l-İmâm İbni'l-Mulakkın fî nakdi'l-esânîd min hılâli kitâbihi'l-bedri'l-munîr*, (el-Câmiatu'l-İslâmiyye, Kulliyetu usûlu'd-dîn, Kısmu'l-hadîsi's-şerîf ve ulûmihi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazze 1436/2015, s. 14.

İbnu'l-Mulakkin'i öven ilim adamları, sahip olduğu ilmi birikimine ve konumuna işaret eden nitelemeler kullanmıştır.³⁹⁹ Alâî, İbnu'l-Mulakkin hakkında “eş-şeyh, el-imâm, el-âlim, el-muhaddis, el-hâfiz, el-mutkin, dinîn ışığı, fakihlerin ve muhaddislerin değerlisi, faziletliğin üstünü” ifadelerini kullanmıştır.⁴⁰⁰ Hafız el-Îrâkî de, İbnu'l-Mulakkin'i “şeyh, imam ve hafız” olarak nitelemiştir.⁴⁰¹ Takiyyuddin İbn Fehd'in onun hakkında kullandığı ifadeler ise “imam, allâme, hâfiz, şeyhü'l-islam, imamların en üstünü, muhaddislerin direği ve musanniflerin lideri” dir.⁴⁰² Kâdî Safed, İbnu'l-Mulakkin'i “islam meşayihinden ve döneminde başkasına nasip olmayan eserlerin sahibi” olarak nitelemiştir. Ğumârî de onun için “şeyh, imam, önder, insanların en değerlisi, İslam âlimlerinden, asrın ilim adamı, münazara edenlerin kılıcı ve Müslümanların müftüsü” nitelemelerinde bulunmuştur.⁴⁰³ Makrîzî ise onu vasıflandırırken “İnsanların en tatlı sözlüsü, ahlâkı en güzel olanı ve sohbet halkası en geniş olanıydı” ifadelerini kullanmıştır. Ayrıca uzun yıllar onunla bulunduğunu, ondan eserlerinin ve rivayetlerinin pek çoğunu aldığını belirtmiştir.⁴⁰⁴ Salâh el-Akfehî İbnu'l-Mulakkin'in “fakih olduğunu, döneminin âlimlerinin önüne geçtiğini, eserler kaleme aldığını, fetva verdiğini, dersler okuttuğunu, hadis rivayet ettiğini ve eserlerinin her tarafa yayıldığını” söylemiştir.⁴⁰⁵

Sıbt İbnu'l-Acemî olarak tanınan el-Burhân el-Halebî, “Mısır'ın hafızları, benim de hocalarım olan dört kişi vardır. Birincisi ahkâm hadislerini en iyi bilen el-Bulkînî, ikincisi hadis ilmini en iyi bilen el-Îrâkî, üçüncüsü hadislerin geliş yollarını en iyi bilen el-Heysemî, dördüncüsü de hadis alanında çok sayıda kitap telif eden İbnu'l-Mulakkin'dir” ifadelerini kullanmıştır.⁴⁰⁶ Suyûtî de, İbnu'l-Mulakkin için “imam, fakih, hafız, çok sayıda eser sahibi, fıkıh ve hadis alanında ön plana çıkmış âlimdir” ifadelerini kullanmıştır.⁴⁰⁷ Hidâyetullah el-Huseynî ise *et-Tabakatu's-Safiyye* adlı eserinde İbnu'l-Mulakkin için “el-bahru'l-kâmil” “uçsuz bucaksız de-

³⁹⁹ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, neşredenin girişi, I, 58; 'İmrân Şu'ayb, *age.*, I, 47.

⁴⁰⁰ İbn Hacer, *el-Mecma'u'l-muesses*, II, 317; Makrîzî, *Dureru'l-'ukûdi'l-ferîde*, II, 431; Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi'*, VI, 101.

⁴⁰¹ Sehâvî, *age.*, VI, 101.

⁴⁰² Takiyyuddîn İbn Fehd, *Lahzu'l-elhâz*, s. 197.

⁴⁰³ Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi'*, VI, 104.

⁴⁰⁴ Makrîzî, *age.*, II, 431; Sehâvî, *age.*, VI, 105.

⁴⁰⁵ Sehâvî, *age.*, VI, 105.

⁴⁰⁶ Takiyyuddîn İbn Fehd, *Lahzu'l-elhâz*, s. 201.

⁴⁰⁷ Suyûtî, *Zeylu Tabakâti'l-huffâz*, s. 369.

niz” ifadesini kullanmış ve onu döneminin âlimlerinin en fakihî, arkadaşlarının en faziletlisi, verâ sahibi, zahit, hadislerin tahrîcinde, sahihliğini ortaya koymada, ravîlerin cerh ve tadilinde meşhur olduğunu söylemiştir.⁴⁰⁸ Şevkânî, İbnu'l-Mulakkin'in “bütün ilimlerde imam, herkes tarafından tanınan, eserleri dünyanın her yanına dağılmış âlim” olduğunu ifade ederek⁴⁰⁹ onun değerini ortaya koymaya çalışmıştır.

Öğrencisi İbn Hacer'in onun hakkında söyledikleri ise birbiriyle çelişmektedir. İbn Hacer, *el-Mecmau'l-muesses*'te el-İrakî'yi, Bulkînî'yi ve İbnu'l-Mulakkin'i yaşadıkları dönemin harikaları olarak nitelemiştir. El-İrakî'nin hadis ilmi ve dallarında, el-Bulkînî'nin Şafiî mezhebi bilgisi yönüyle, İbnu'l-Mulakkin'in de çok eser sahibi olması yönüyle önemli ilim adamları olduğunu belirtmiştir.⁴¹⁰ *İnbâu'l-gumr*'da da İbnu'l-Mulakkin'in üç yüze yakın eseriyle tanındığını ve ününün her yere yayıldığını ifade etmiştir.⁴¹¹ Hocasını çeşitli ifadelerle öven İbn Hacer bu düşüncelerinden vazgeçmiş ve onun hadiste yetkin olmadığını, hadis ehlinin sahip olduğu zevkten yoksun olduğunu belirtmiştir. İbnu'l-Mulakkin bilgisi olsun ya da olmasın her ilim dalında eser kaleme alan, fetvada ve ders vermede yeterli olmayan kimse olarak nitelemiştir.⁴¹² İbn Hacer İbnu'l-Mulakkin'in sahip olduğu büyük kütüphanesindeki kitaplardan yararlanarak telifte bulunduğunu ifade etmiştir.⁴¹³ İbn Hacer'e göre İbnu'l-Mulakkin *Şevâhidu't-tavdîh* adlı *Sahîh-i Buhârî* şerhini İbn Battâl ve İbnu't-Tîn'in şerhlerini bir araya getirerek oluşturmuştur.⁴¹⁴

Sehâvî, İbn Hacer'in bütün eleştirilerine cevap vermiş, söz konusu eleştirilerin kabul edilmesinin mümkün olmadığını belirtmiştir.⁴¹⁵ İbn Hacer'in eleştirileriyle İbnu'l-Mulakkin'in ilmi konumuna şüphe düşürmek istediğini, ancak bunda başarılı olamadığını ifade etmiştir. İbn Hacer'in İbnu'l-Mulakkin'in *Sahihi Buhari* şerhine ve tahrir kitabı *el-Bedru'l-Munir*'e de eleştirileri olmuş, ancak eleştirilerinde de haksız olduğu ortaya konmuştur. İbn Hacer'in İbnu'l-Mulakkin'i başkalarının eserlerinden

⁴⁰⁸ Huseynî, Hidâyetullâh, *Tabakâtu's-Şâfiyye*, s. 235-236.

⁴⁰⁹ Şevkânî, *al-Bedru't-tâli*, I, 510.

⁴¹⁰ İbn Hacer, *el-Mecma'u'l-muesses*, II, 318.

⁴¹¹ İbn Hacer, *İnbâu'l-gumr*, II, 218.

⁴¹² İbn Hacer, *age.*, II, 218; Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi*, VI, 103; Şevkânî, *al-Bedru't-tâli*, I, 509.

⁴¹³ İbn Hacer, *age.*, II, 218; Özkan, *age.*, s. 188.

⁴¹⁴ Suyûtî, *el-Bârik fî kat'i's-sârik* (nşr. Abdulhakim el-Enîs), II. Baskı, *İdâratu'l-buhûs*, Dubâi 1437/2016, s. 128; Özkan, *age.*, s. 188.

⁴¹⁵ Sehâvî, *age.*, VI, 103.

yararlanarak eser telifinde bulunduğunu belirttiği ifadelerine Şevkânî cevap vermiştir. Ona verdiği cevapta bunun mümkün olmadığını, insaf sahibi birinin bunları söyleyemeyeceğini ifade etmiştir. İbnu'l-Mulakkin'in bütün ilimlerde imam olduğunu, herkes tarafından tanındığını, eserlerinin bütün âlimler tarafından benimsendiğini söylemiştir.⁴¹⁶

İbnu'l-Mulakkin hakkında söylenen olumlu görüşlerin yanında, çağdaşlarından ve ondan sonra gelen ilim adamları tarafından yapılan eleştirilerin ve suçlamaların olması doğaldır. Çağdaşlarının ona yönelttikleri eleştiriler daha çok elde ettiği ilmi konuma ulaşamamalarından ve onu kıskanmalarından kaynaklı olabileceği kanaati ağır basmaktadır.⁴¹⁷

H. VIII. Asırda yaşamış, başta hadis ve fıkıh olmak üzere farklı ilim dallarında kendini yetiştirmiş olan İbnu'l-Mulakkin'in yaşadığı dönem, hayatı ve ilmî kişiliği ele alınmıştır. Bundan sonra gelecek olan İkinci bölümde ise onun *Tuhfetu'l-Muhtâc* adlı eseri çerçevesinde fikhî konulara göre hadisleri tespit, kullanma ve değerlendirme yöntemleri üzerinde durulacaktır.

⁴¹⁶ Şevkânî, *age.*, I, 510.

⁴¹⁷ İmrân Şu'ayb, *Cuhûdu İbni'l-Mulakkin*, I, 50.

İKİNCİ BÖLÜM

İBNU'L-MULAKKİN'İN TUHFETU'L-MUHTÂC'DAKİ HADİSÇİLİĞİ

2.1. TUHFETU'L-MUHTÂC İLÂ EDİLLETİ'L-MİNHÂC

İbnu'l-Mulakkin'e ait *Tuhfetu'l-muhtâc ilâ edilleti'l-minhâc* adlı eseri çeşitli yönleriyle aşağıdaki başlıklarda ele alınacaktır.

2.1.1. Telif Sebebi ve İbnu'l-Mulakkin'e Nispeti

İbnu'l-Mulakkin telif ettiği eseriyle, öğrencilerinin Nevevî'nin *Minhâcu't-talibîn* adlı eserine daha çok ilgi duymalarını istemiştir. Bundan dolayı öğrencilerin onda bulunan hükümlerin delillerini bilmelerinin önemli olduğunu görmüştür. Kendisi de mukaddimesinde “Eserimi, Nevevî'nin Minhâc'taki konuları tertip şekline göre telif ettim. Öğrencilerin dikkatini Minhâc'a çekmeyi ve ondan istifade etmelerini sağlamayı amaçladım.”⁴¹⁸ sözleriyle eseri telif etme sebebini açıklamıştır. Çünkü İbnu'l-Mulakkin, önemli gördüğü Şafîî fıkıh kitaplarının tahririni yapma gayreti içerisinde olmuştur. Kitabında, Şafîî fıkıhının önemli eserlerinden olan Nevevî'nin *Minhâcu't-talibîn* adlı eserindeki fikhî meselelere delil olan hadislerin tespitini yapmıştır. Kitabının tertibinde de *Minhâcu't-talibîn*'in konu başlıklarını esas almıştır.⁴¹⁹

İbnu'l-Mulakkin, eserlerini telif ederken öğrencilerinin duyduğu ihtiyacı göz önünde bulundurduğunu göstermek için adlarında “*muhtâc*” ifadesini kullanmıştır.⁴²⁰ İncelediğimiz eserin adında da aynı ifadeyi görmek mümkündür.

Eserin İbnu'l-Mulakkin'e ait olması konusunda şüphe bulunmamaktadır. İbnu'l-Mulakkin H. 761 (1359) senesinin Zilhicce ayında Kâbe'nin karşısında yazdığı icazetnamesinde telif ettiği eserlerinin adlarını saymıştır.⁴²¹ Adını saydığı eserleri arasında *Tuhfetu'l-muhtâc*'da vardır.

⁴¹⁸ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-Muhtâc*, I, 131.

⁴¹⁹ İmrân Şu'ayb, *Cuhûdu İbni'l-Mulakkin*, II, 1168-1170.

⁴²⁰ İbnu'l-Mulakkin'in adında “*muhtâc*” ifadesi geçen eserlerinden bazıları *Tezkiretu'l-muhtâc ilâ ehâdîsi'l-minhâc*, *Umdetu'l-muhtâc ilâ kitâbi'l-minhâc*, *Ucâletu'l-muhtâc ilâ tevcîhi'l-minhâc*'tir.

⁴²¹ Sehâvî, *ed-Davu'l-lâmi*, VI, 101.

İbnu'l-Mulakkin, eserin sonuna düştüğü notta, H. 753 (1352) senesinin Şa'bân ayının sonlarında eseri telif etmeye başladığını, aynı senenin Ramazan ayının yirmi yedisi salı günü ise kitabını tamamladığını belirtmiştir.⁴²²

Müellif, yine kendi tahrir kitaplarından olan *el-Bedru'l-munîr*'de de *Tuhfetu'l-muhtâc*'in adını zikretmiştir. Ele aldığı konulardaki daha ayrıntılı bilgi için *el-Bedru'l-munîr*'deki “sıfatu's-salât” konusundaki yüz yedinci hadisinde,⁴²³ “kitâbu's-sıyâm”ın kırk dokuzuncu hadîsinde⁴²⁴ ve “Mâ yecibu bihi'l-kısâs” konusunun dokuzuncu hadîsinde⁴²⁵ *Tuhfetu'l-muhtâc*'a müracaat edilmesini istemiştir.

Muhammed İbn Ca'fer el-Kettânî (ö. 1345/1866)'de *Tuhfetu'l-muhtâc*'ı İbnu'l-Mulakkin'in kitapları arasında saymıştır.⁴²⁶ Ancak *Tuhfetu'l-muhtâc*'in Beydâvî (ö. 685/1286)'in usul kitabı olan *Minhâc*'ındaki hadislerin tahrîcini ihtiva eden kitap olduğunu söyleyerek İbnu'l-Mulakkin'in kitaplarını karıştırmıştır. Gerçekte, İbnu'l-Mulakkin'in Beydâvî'nin *Minhâc*'ındaki hadislerin tahrîcini yaptığı kitabının adı *Tezkiratu'l-muhtâc ilâ ehâdîsi'l-Minhâc*'dir.⁴²⁷

2.1.2. Konu Başlıkları, Tertibi ve Hadis Sayısı

Tuhfetu'l-muhtâc, Zeylât'nin (ö. 762/1360) *Nasbu'r-Raye*'si ve İbn Hacer'in (ö. 852/1448) *Telhisu'l-habîr*'i gibi fikhî hükümlerin delillerini ihtiva eden kitaplar arasında sayılmıştır.⁴²⁸ İbnu'l-Mulakkin'in *Minhâcu't-tâlibîn* üzerine yaptığı pek çok çalışması vardır. Onun şerhini, ihtisarını ve tashihini yapmıştır. *Minhâcu't-tâlibîn* üzerine yaptığı çalışmalar fıkıh ilmiyle ilgilendiğini göstermesi açısından önemlidir. Fıkıh ilmine ait konu başlıklarını esas alarak, fikhî meselelere hadislerden deliller tespit ettiği eser telif etmesi onun hadisçilik yönünün de güçlü olduğunu ortaya koymuştur. *Tuhfetu'l-muhtâc*, İbnu'l-Mulakkin'in fıkıh ilmiyle hadis ilmini bir araya getirdiği çalışması olarak değerlendirilebilir.⁴²⁹

⁴²² İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-Muhtâc*, II, 608.

⁴²³ İbnu'l-Mulakkin, *el-Bedru'l-munîr*, IX, 18.

⁴²⁴ İbnu'l-Mulakkin, *el-Bedru'l-munîr*, XIV, 580.

⁴²⁵ İbnu'l-Mulakkin, *el-Bedru'l-munîr*, XX, 340.

⁴²⁶ Kettânî, *er-Risâletu'l-mustatraf*, s. 140.

⁴²⁷ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-Muhtâc*, I, 75.

⁴²⁸ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-Muhtâc*, I, 94.

⁴²⁹ İmrân Şu'ayb, *Cuhûdu İbni'l-Mulakkin*, II, 1167.

Yaklaşık H. II. Asır ile başlayan fikhî hükümleri tespit faaliyeti, hanefî âlimlerin çabalarıyla başlamıştır. Daha sonra diğer mezheplere mensup âlimler tarafından sürdürülmüştür. Fikhî konular kitap, bâb ve fasıl gibi konu başlıklarının altında yer almıştır.⁴³⁰ Şafîî fikhının önemli eserlerinden olan *Minhâcu't-tâlibîn*, üslûbu, fikhî konuları ele alış şekliyle Nevevî'nin önemli eserleri arasında yer almıştır.⁴³¹ Nevevî de, eserini telif ederken kitap, bâb ve fasıl gibi konu başlıklarını kullanmıştır. İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*'da Nevevî'nin tasnif metodunu kullanarak mezhebin tasnif geleneğini ahkâm hadislerini ihtiva eden eserinde devam ettirmiştir.⁴³² Genel olarak, onun bütün eserlerinde görülen konuları tertip usulünü incelenen eserinde de görmek mümkündür. Ancak kendisinin alt başlıklar oluşturması konuların daha kolay anlaşılmasını sağlamıştır.⁴³³

İbnu'l-Mulakkin, eserinde kitap adı verilen bölüm başlıklarını, bunların altında bab adı verilen alt başlıkları ve bazı babların altında da fasıl adı verilen yan başlıkları kullanmıştır. *Minhâcu't-tâlibîn*'de olduğu gibi eserini "kitâbu't-tahâre" konusu ile başlatmış, "kitâbu ummehâti'l-evlâd" konusu ile tamamlamıştır. Eserde uygulanan konuların tertip sırası, Şafîî fûrû fikh eserlerindeki⁴³⁴ konu sıralamasındaki sistematiğin, İbnu'l-Mulakkin tarafından ahkâm hadislerini ihtiva eden *Tuhfetu'l-muhtâc*'da da kullanıldığını göstermektedir.

Hadisleri sadece sahâbî râvisini belirterek eserine almıştır. Daha sonra ele alınacak istisnalar hariç sahâbî dışındaki diğer râvileri ise hazfetmiştir. Rivayeti aldığı kaynağı da "رواه أبو داود، و النسائي، و ابن ماجه" "Hadisi Ebû Dâvud, Nesâî ve İbn Mâce rivayet etmiştir." gibi tabirlerle belirtmiştir. Hadîsi aldığı kaynağı ifade ettikten sonra hadis ile ilgili değerlendirmeleri açıklamıştır.⁴³⁵ Tespit ettiği rivayetlerdeki lafız farklılıklarına, rivayetin hemen arkasından yer vermiştir. Son olarak ise, rivâyeti zayıf

⁴³⁰ Bilal Aybakan, "Fûrû Fıkıh Sistematiği Üzerine", *MÜİFD*, S. 31, 2006/2, s. 6.

⁴³¹ Nevevî, Muhyiddin Ebû Zekeriyâ Yahyâ İbn Şeref, *Minhâcu't-tâlibîn ve umdetu'l-muffîn* (nşr. Muhammed Tâhir Şa'bân), I. Baskı, Dâru'l-minhâc, Beyrut 1426/2005, neşreden giriş, s. 15.

⁴³² İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-Muhtâc*, I, 94.

⁴³³ İmrân Şu'ayb, *Cuhûdu İbni'l-Mulakkin*, I, 122.

⁴³⁴ Bk. Aybakan, "Fûrû' Fıkıh Sistematiği Üzerine", *MÜİFD*, sy. 31, 2006/2, s. 6.

⁴³⁵ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-Muhtâc*, I, 189; Bk. *Tuhfetu'l-muhtâc* 83.Hadis

kabul edenleri, itirazda bulunanları ve kendisinin rivayet hakkındaki görüşlerini ifade etmiştir.⁴³⁶

İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*'a, Buhârî'nin *Sahîh*'ine başladığı niyet⁴³⁷ hadisiyle başlamış, Rahmân'a sevimli gelen iki kelime⁴³⁸ hadisiyle tamamlamıştır.

Tuhfetu'l-muhtâc'da toplam altmış yedi kitâb, altmış dört bâb ve sekiz de fasıl bulunmaktadır. İbnu'l-Mulakkin'in başlıklar altına delil olarak tespit ettiği rivayetlerin sayısı farklılık göstermektedir. Bazı başlıklarda tespit ettiği rivayet sayısı fazla iken, bazı başlıklarda da iki ya da üç rivayete yetinmiştir. Az rivayete yetinmesinin sebebi olarak, rivayetleri tespitinde seçici davranması ve eserin muhtasar olması gösterilebilir. Kendisi bunu "*Tuhfetu'l-muhtâc* ahkâm hadislerinin muhtasarıdır, eseri telif ederken şartım sahih ya da zayıf olmayan hasen hadisleri bir araya getirmektedir."⁴³⁹ sözleriyle ifade etmiştir.

Tablo 2.1.1. <i>Tuhfetu'l-muhtâc</i> 'daki Hadislerin Konu Başlıklarına Göre Sayıları			
Konu Başlığı	Hadis Sayısı	Konu Başlığı	Hadis Sayısı
Kitâbu't-tahâre	162	Kitâbu't-talâk	11
Kitâbu's-salât	590	Kitâbu'r-rica	3
Kitâbu'l-cenâiz	145	Kitâbu'l-îlâ'	1
Kitâbu'z-zekât	65	Kitâbu'z-zihâr	2
Kitâbu's-siyâm	75	Kitâbu'l-li'ân	8
Kitâbu'l-i'tikâf	7	Kitâbu'l-'ided	10
Kitâbu'l-hac	133	Kitâbu'r-radâ	7
Kitâbu'l-bey'	46	Kitâbu'n-nafakât	15
Kitâbu'l-vakf	29	Kitâbu'd-diyât	13
Kitâbu's-selem	29	Kitâbu da'va'd-dem ve'l-kasâm	1
Kitâbu's-şerike	1	Kitâbu'l-buğât	4
Kitâbu'l-vekâle	3	Kitâbu'r-ridde	3
Kitâbu'l-ikrâr	2	Kitâbu haddi'z-zinâ	15
Kitâbu'l-âriye	4	Kitâbu haddi'l-kazf	2
Kitâbu'l-ğasb	7	Kitâbu haddi's-serika	8
Kitâbu's-şu'f'a	2	Kitâbu kât'i't-tarîk	1
Kitâbu'l-kırâz	1	Kitâbu'l-eşribe	9
Kitâbu'l-müsâkat	3	Kitâbu's-siyâl	11
Kitâbu'l-icâre	2	Kitâbu's-siyer	40
Kitâbu ihyâi'l-mevât	11	Kitâbu'l-cizye	11
Kitâbu'l-vakf	3	Kitâbu's-sayd ve'z-zebâih	12
Kitâbu'l-hibe	11	Kitâbu'l-'udhiye	21
Kitâbu'l-lukata	4	Kitâbu'l-et'ime	28
Kitâbu'l-lakît	4	Kitâbu'l-musabaka ve'l-munâdele	7
Kitâbu'l-cu'âle	1	Kitâbu'l-eymân	8
Kitâbu'l-ferâiz	19	Kitâbu'n-nuzûr	11
Kitâbu'l-vesâyâ	9	Kitâbu'l-kazâ	39
Kitâbu'l-vedî'a	3	Kitâbu's-şehâdât	19
Kitâbu kasmî'l-fey ve'l-ğanime	9	Kitâbu'd-da'âvi ve'l-beyyinât	8
Kitâbu kasmî's-sadakât	27	Kitâbu'l-'itk	7
Kitâbu'n-nikâh	41	Kitâbu't-tedbîr	2
Kitâbu's-sidâk	16	Kitâbu'l-kitâbe	4
Kitâbu'l-kasm ve'n-nuşûz	8		
Kitâbu'l-hul'	1	Toplam	1826

⁴³⁶ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-Muhtâc*, II, 102-103; Bk. İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, II, 102.

⁴³⁷ Buhârî, Muhammed İbn İsmail, *Sahîhu'l-Buhârî*, I. Baskı, Dâru İbn Kesîr, Dımeşk 1423/2002, Bedu'l-Vahy, 1; İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 132.

⁴³⁸ Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, Kitâbu't-tevhîd, 58; İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, II, 608.

⁴³⁹ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 129.

Tuhfetu'l-muhtâc'da en fazla hadis beş yüz doksan bir ahkâm hadisiyle “kitâbu's-salâtta”dır. “Kitâbu'ş-şerike”, “kitâbu'l-cu'âle”, “kitâbu'l-kırâz”, “kitâbu kât'i't-tarîk”, “kitâbu'l-hul”, “kitâbu'l-îlâ”, “kitâbu da'va'd-dem ve'l-kasâm” konu başlıklarında ise sadece bir tane hadis tespit edilmiştir. Eser, “kitâbu ummahâti'l-evlâd” konusunda son olarak nakledilen Ebû Hureyre hadisiyle birlikte 1826 hadis ihtiva etmektedir.

2.1.3. Kullandığı Kaynaklar

İbnu'l-Mulakkin, kitabına delil olarak aldığı ahkâm hadislerinin birçoğunu temel hadis kaynaklarından tespit etmiştir. Genel olarak tahrir kitablarının mukaddimelerinde hadis aldığı kaynakların büyük bölümünü zikretmesine rağmen *Tuhfetu'l-Muhtâc*'ın mukaddimesinde sadece temel kaynakların adlarını belirtmekle yetinmiştir. *Kutub-i sitte*, *Sahîhu İbni Huzeyme*, *Sahîhu İbni Hibbân*, *Mustedreku'l-Hâkim*, *Sahîhi Ebî Avâne*, *Musnedi Ahmed İbn Hanbel*, *Musnedu'ş-Şafî* ve *Musnedu'd-Dârimî* gibi eserlerin adlarını vermiştir.⁴⁴⁰

Buhârî'nin *Sahîhi*'nin yanı sıra *et-Târîhu'l-kebir*'inden, *Vucûbu'l-kırâe halfe'l-İmâm* ve *ed-Duâfâ*'sından hadis almıştır. Kutub-i sitte kitapları içerisinde yer alan Muslim'in *Sahîh*'i, Ebu Dâvud, Tirmizî ve İbn Mâce'nin *Sunen*'lerinden de yararlanmıştı. Aynı şekilde, Nesâî'nin *es-Sunenu'l-Kubrâ*, *Amelu'l-yevm ve leyle*, *el-Kunâ* ve *et-Temyîz* adlı eserlerinden ve Ebu Dâvud'un *el-Merâsîl* adlı kitabından da hadis tespitinde bulunmuştur.⁴⁴¹

İbnu'l-Mulakkin, eserinde kullandığı kaynakların adlarını *Tuhfetu'l-Muhtâc*'ın mukaddimesinde zikretmiştir. Bunların yanında adını vermediği ancak hadis aldığı başka kaynaklar da vardır.⁴⁴² Adını verdiği ve vermediği kaynakların isimleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

⁴⁴⁰ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-Muhtâc*, I, 130.

⁴⁴¹ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-Muhtâc*, I, 106-109.

⁴⁴² İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 110.

Tablo 2.1.2. İbnu'l-Mulakkin'in Hadis Aldığı Kaynaklar			
Müellif Adı	Eser Adı	Müellif Adı	Eser Adı
Abdurrâzâk	<i>el-Musannef</i>	İbn Yûnus	<i>et-Târîh</i>
el-Beyhakî	<i>el-Ma'rife ve'l-hilâfiyyât</i>	Mâlik İbn Enes	<i>el-Muvatta'</i>
el-Bezzâz	<i>el-Musned</i>	İsmâîlî	<i>es-Sahîh, el-Mustahrec ale's-sahîh</i>
el-Cevherî	<i>es-Sihâh</i>	Kurtubî	<i>Şerhu Muslim, Şerhu'l-Esmâi'l-Husnâ</i>
el-Cevzekî	<i>el-Kitâbu'l-muhrac ale's-Sahihayn</i>	Mizzî	<i>Tehzîbu'l-Kemâl</i>
ed-Dârekutnî	<i>el-İlel</i>	Muhîb et-Taberî	<i>el-Ahkâm, Kitâbu'l-Kurâ</i>
ed-Diyâ' el-Makdisî	<i>el-Ahkâm</i>	Râfî	<i>Emâlî</i>
Ebû Dâvud et-Tayâlisî	<i>el-Musned</i>	Sâgânî	<i>el-Übâb</i>
Ebû Nuaym	<i>el-Mustahrec</i>	Şâfî	<i>el-Um</i>
el-Esram	<i>en-Nâsih ve'l-mensüh</i>	Taberânî	<i>el-Mu'cemu'l-Kebîr, el-Mu'cemu's-Sagîr</i>
Hâkim en-Nisâbüri	<i>el-Erbaîn</i>	Tahâvî	<i>Beyânu Muşkili'l-Âsâr</i>
Hatîb el-Bağdâdî	<i>Târîhu Bağdâd</i>	Tirmizî	<i>el-İlel</i>
İbn Ebî Şeybe	<i>Musannef</i>	Ükaylî	<i>ed-Duâfâ'</i>
İbnu'l-Cevzî	<i>el-İlel, el-Ezkiyâ, Câmiu'l-mesânîd, ed-Duâfâ'</i>	Zehebî	<i>Tezhibu't-Tezhib, Mizânü'l-İtidâl</i>
İbn Hibbân	<i>ed-Duâfâ', es-Sikât</i>		
İbn Hazm	<i>el-Muhallâ</i>		
İbn Dakîk'l-İd	<i>el-Iktirâh, el-İlmâm, el-İmâm</i>		
İbni's-Seken	<i>es-Sunen, es-Sihâhu'l-Me'sûra</i>		
İbn Şâhîn	<i>el-Mensüh, es-Sikât</i>		
İbn Abdi'l-Ber	<i>el-İstizkâr, Kitâbu'l-Ferâiz, et-Temhîd</i>		
İbn Adî	<i>el-Kâmil</i>		
İbn Asâkir	<i>el-Etrâf</i>		
İbnu'l-Kattân	<i>Ahkâmu'n-Nazar</i>		

Yukarıdaki tabloya göre temel hadis eserleri dışında tabakât, cerh ta'dil ve şerh kitapları hadis alınan kaynaklar olarak kullanılmıştır. Yararlanılan kaynakların çokluğu, onun hadis edebiyatına vukufiyetini göstermesi açısından önemlidir. Herhangi fikhî konuda delil olarak ihtiyaç duyduğu hadisi bulmada müellife yardımcı olmuştur.⁴⁴³

2.1.4. Hadis Edebiyatındaki Yeri

Ahkâm hadislerini ihtiva eden kitaplarda genellikle rivayetler, Hz. Peygamber'e kadar uzanan isnadlar olmaksızın, döneminde telif edilmiş kaynaklardan nakil yoluyla sahâbî râvisi zikredilerek bir araya getirilmiştir.

İbnu'l-Mulakkin'in eserinde uyguladığı yöntem, hadisçiler tarafından "Hadislerin kaynağını belirleme, kendi metotlarıyla hadisi rivayet eden râvileri tanıma"⁴⁴⁴ olarak adlandırılan tahrîc tanımına uymaktadır. Tahrîcin "Bir eserde Hz. Peygamber'e veya sonraki iki nesle isnad edilen rivayetlerin temel kaynaklardaki yerlerini göstermek, bunların isnad ve sıhhat açısından durumuna işaret etmek"⁴⁴⁵ şeklindeki tanımından hareketle *Tuhfetu'l-muhtâc*'ın da ahkâm hadislerini ihtiva eden tahrîc

⁴⁴³ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 130.

⁴⁴⁴ Mahmûd et-Tahhân, *Usûlu't-tahrîc ve dirâseti'l-esânîd*, III. Baskı, Mektebetü'l-maârif, Riyad 1417/1996, s. 10.

⁴⁴⁵ Mehmet Görmez, "Tahrîc", *DİA*, XXXIX, s. 419.

kitabı olduğunu söyleyebiliriz. Tahricin özelliklerinden olan hadislerin fikhî konulara göre tasnif yöntemini⁴⁴⁶ de eserde görmemiz mümkündür.

İbnu'l-Mulakkin gibi belli kaynaklardaki hadisleri tahric etmekle tanınan başka muhaddisler de bulunmaktadır. Zeylâî (ö. 762/1362), Tâceddîn es-Subkî (ö. 771/1369), Abdulkâdir el-Kuraşî (ö. 775/1373), Zeynuddîn el-İrâkî (ö. 806/1403), Bedruddîn İbn Cemâ'a (ö. 819/1416), İbn Hacer (ö. 852/1448), Kâsım İbn Kutluboğa (ö. 879/1474), Suyûtî (ö. 911/1505), Ali el-Kârî (ö. 1014/1605) ve Munâvî (ö. 1031/1622)'nin isimlerine tahric çalışması yapan âlimler arasında yer verilebilir.⁴⁴⁷

H. IV. asırdan itibaren ahkâm hadislerinin toplandığı ve tahricinin yapıldığı eserler ortaya çıkmaya başlamıştır. İbnu'l-Mulakkin dönemine gelinceye kadar ahkâm hadislerini ihtiva eden eserlerin tarihi seyrini ortaya koymak ve *Tuhfetu'l-muhtâc*'in bu eserler arasındaki yerini daha iyi anlayabilmek için alana ait önemli eserlerin adları aşağıda zikredilecektir.

İbnu's-Seken el-Bağdâdî (ö. 353/964)'nin *es-Sunenu's-sihâhu'l-me'sûra (es-Sahihu'l-müntekâ)*'sı,⁴⁴⁸ İbnu'l-Harrât (ö. 581/1185)'in *el-Ahkâmu'l-kubrâ, el-Ahkâmu'l-vustâ* ve *el-Ahkâmu's-suğrâ*'sı,⁴⁴⁹ el-Makdisî el-Cemâilî (ö.600/1203)'nin *Umdetu'l-ahkâm an seyyidi'l-enâm*'ı,⁴⁵⁰ İbn Şeddâd (ö. 632/1234)'in *Delâilu'l-ahkâm*'ı, el-Makdisî (ö. 643/1245)'nin *es-Sunen ve'l-ahkâm ani'l-Mustafâ aleyhi's-selâm*'ı, İbn Teymiye el-Harrânî (ö. 653/1255)'nin *el-Ahkâmu'l-kubrâ ve el-Muntekâ min ehâdîsi'l-ahkâm*'ı, İzz İbn Abdisselâm (ö. 660/1261)'in *el-İlmâm fi beyâni edilleti'l-ahkâm*'ı,⁴⁵¹ Nevevî (ö. 676 /1277)'nin *Hulâsatu'l-ahkâm fi muhimmâti's-sunen ve kavâidu'l-İslâm*'ı, Taberî (ö. 694/1294)'nin *Gâyetu'l-ihkâm li ehâdîsi'l-ahkâm, el-ahkâmu'l-vustâ* ve *el-ahkâmu's-suğrâ*'sı, İbn Dakîkil'îd (ö. 702/1302)'in *el-İmâm fi ma'rîfet-i ehâdîsi'l-ahkâm* ve *el-İlmâm bi ehâdîsi'l-ahkâm*'ı, İbn Cemâa (ö. 733/1332)'nin *el-İlmâm bi ehâdîsi'l-ahkâm*'ı, Makdisî (ö. 744/1343)'nin *el-Muharrer*

⁴⁴⁶İbnu's-Salâh eş-Şehrezûrî, *Ulûmu'l-hadîs* (nşr. Nüreddin 'Itr), Dâru'l-fikr, Dimeşk 1406/1986, s. 253.

⁴⁴⁷ Ali Yardım, *Hadîs I-II*, IV. Baskı, Damla Yayınevi, İstanbul 2000, II, 115.

⁴⁴⁸ Kettânî, *er-Risâletu'l-mustatrafe*, s. 25; Ebû Muhammed Abdulhak el-İşbilî, *el-Ahkâmu's-ser'yyetu'l-kubrâ* (nşr. Ebî Abdillâh Huseyn İbn Ukkâşe), I. Baskı, Mektebetu'r-ruşd, Riyad 1422/2001, s.14.

⁴⁴⁹ Kettânî, *er-Risâletu'l-mustatrafe*, s.178-179; Zehrânî, *Tedvînu's-sunneti'n-nebeviyye*, s.186.

⁴⁵⁰ Kettânî, *er-Risâletu'l-mustatrafe*, s.180; Zehrânî, *Tedvînu's-sunneti'n-nebeviyye*, s.186.

⁴⁵¹ Zehrânî, *Tedvînu's-sunneti'n-nebeviyye*, s.187.

fî ehâdîsi 'l-ahkâm ve *el-ahkâmu 'l-kubrâ*'sı,⁴⁵² Zeylâî (ö. 762 /136)'nin *Nasbu 'r-râye fî tahrîci ehâdîsi 'l-hidaye*'si⁴⁵³ ve İbn Hacer (ö. 852/1448)'in *Bulûğu 'l-merâm min ehâdîsi 'l-ahkâm*'i⁴⁵⁴ ahkâm hadisleri alanda telif edilmiş önemli eserler arasındadır.

Ahkâm hadislerini ihtiva eden kitapların müellifleri eserlerini *Tuhfetu 'l-muhtâc*'da olduğu gibi fikhî hükümlerin dayandıkları delilleri ortaya koymak için telif etmişlerdir.⁴⁵⁵ Telif edilen kitaplar, müelliflerin temel hadis kitaplarından aldıkları ve onları fıkıh bablarına göre tertip ettikleri hadisleri ihtiva etmektedir.⁴⁵⁶

2.1.4.1. Minhâcu't-tâlibîn ile İlgisi

Nevevî (ö. 676/1277)'nin *Minhâcu't-tâlibîn*'i, fıkıh alanında en fazla ilgi gören kitablardan olmuştur. Nevevî kitabında, Râfî'nin *el-Muharrer* adlı fıkıh kitabının ihtisar etmiştir. *el-Muharrer*'de bazı tashihler yapmış ve yeri geldikçe kendi görüşlerine de yer vermiştir. H. 669 yılı Ramazan ayının 19. gününde kitabın telifini tamamlamıştır.⁴⁵⁷ *Minhâcu't-tâlibîn*, ilim adamları tarafından çok ilgi görmüş, âlimler onu şerh etmiş, haşiyeler yazmış, ihtisarını yapmış ve nazım haline dönüştürmüştür. Kitabı özellikle Şafîî âlimler daha çok ilgi göstermişlerdir. Kitabın ilk şerhini yapan yine müellifin kendisidir. Daha sonra onu diğer âlimler takip etmiştir. Takiyyuddin es-Subkî (ö. 756/1355) *el-İbtihâc* adını verdiği eserinde *Minhâcu't-tâlibîn*'in şerhine başlamış ama tamamlayamamıştır. Daha sonra Subkî'nin oğlu Bahâuddîn (ö. 773/1371) şerhi tamamlamıştır.⁴⁵⁸ Siracuddîn el-Bulkînî (ö. 805/1402)'nin de *Minhâcu't-tâlibîn* üzerine yarım kalan şerh çalışması vardır. Suyûtî (ö. 911/1505), İbn Hacer el-Heysemî el-Mekkî (ö. 973/1565)'nin de *Minhâcu't-tâlibîn* şerhleri vardır.⁴⁵⁹ *Minhâcu't-tâlibîn*'in içerdiği konulara delil tespit etme çalışması yapan âlimler de

⁴⁵² Zehrânî, *Tedvînu 's-sunneti 'n-nebeviyye*, s.188-189.

⁴⁵³ Kettânî, *er-Risâletu 'l-mustatrafe*, s.188; İbnu'l-Mulakkîn, *Tuhfetu 'l-muhtâc*, I, 112.

⁴⁵⁴ Kettânî, *age.*, s.188; Zehrânî, *age.*, s.189.

⁴⁵⁵ İbnu'l-Mulakkîn, *Tuhfetu 'l-muhtâc*, I, 111.

⁴⁵⁶ Zehrânî, *age.*, s.185.

⁴⁵⁷ Abdulganî ed-Dakr, *el-İmâm en-Nevevî*, s. 169; M. Yaşar Kandemir, "Nevevî", *DİA*, XXXIII, s. 47.

⁴⁵⁸ Abdulganî ed-Dakr, *age.*, s. 171.

⁴⁵⁹ İbnu'l-Mulakkîn, *Tuhfetu 'l-muhtâc*, I, 12.

olmuştur. Zerkeşî (ö. 794/1391) ve İbn Ebi'l-Munnî (ö. 839/1435) bu âlimlerdendir.⁴⁶⁰

İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*'da çoğunlukla *Minhâcu't-tâlibîn*'deki başlıklara bağlı kalmakla birlikte kitabında bazı değişiklikler de yapmıştır. *Tuhfetu'l-muhtâc*'la *Minhâcu't-tâlibîn*'in konu başlıklarını karşılaştırdığımızda, *Minhâc*'da tek başlıkta ele alınan konular *Tuhfetu'l-muhtâc*'da ayrı ayrı iki başlık olarak kullanılmıştır. *Minhâcu't-tâlibîn*'de “namaz kitabın”daki “sucûdu't-tilâve ve's-şukr” başlığı *Min Minhâcu't-tâlibîn*'de tek başlık iken *Tuhfetu'l-muhtâc*'da ayrı ayrı başlıklar olarak yer almıştır.⁴⁶¹ *Minhâcu't-tâlibîn*'de ana başlık olarak yer alan “Kitâbu'l-Cumuâ” *Tuhfetu'l-muhtâc*'da namaz kitabının alt başlığı olarak kullanılmıştır.⁴⁶² İbnu'l-Mulakkin'in konu başlıklarındaki tasarrufları, ilgili konuların bir araya toplamasını ve daha iyi anlaşılmasını sağlamayı amaçlamıştır.

Diğer taraftan yapılan karşılaştırmada *Minhâcu't-tâlibîn*'de bazı konu başlıklarının altında yer alan alt başlıkların *Tuhfetu'l-muhtâc*'da bulunmadığı görülmüştür. *Minhâcu't-tâlibîn*'de “namaz kitabı”nın alt başlığı olarak bulunan “fî men tecibu alleyi's-salât”⁴⁶³ *Tuhfetu'l-muhtâc*'da bulunmamaktadır. İbnu'l-Mulakkin'in *Tuhfetu'l-muhtâc*'ta konu başlıklarını belirlerken bazı durumlarda *Minhâcu't-tâlibîn*'den farklı hareket etmiştir.

2.1.4.2. Delâilu'l-minhâc ile İlgisi

Delâilu'l-minhâc, Abdülmelik İbn Ebi'l-Munnî el-Halebî eş-Şâfiî (ö. 839/1435)'nin telif ettiği kitaptır. İbn Ebi'l-Munnî, kitabını *Tuhfetu'l-muhtâc*'a benzer yöntemle telif etmiştir.⁴⁶⁴ İki eserde Nevevî'nin *Minhâcu't-tâlibîn* adlı eserindeki fikhî konuların hadislerden tespit edilmiş delillerini ihtiva etmektedir. Aynı kaynağı esas almalarından dolayı benzer yönleri olduğu gibi birbirlerinden ayrılan farklı yönleri de vardır.

⁴⁶⁰ Nevevî, *Minhâcu't-tâlibîn ve Umdetu'l-muhtâc* (nşr. Muhammed Tâhir Şa'bân), I. Baskı, Dâru'l-minhâc, Beyrut 1426/2005, s. 39.

⁴⁶¹ Bk.Nevevî, *Minhâcu't-tâlibîn*, s. 113; İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 381-389.

⁴⁶² Bk.Nevevî, *Minhâcu't-tâlibîn*, s. 118; İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 487.

⁴⁶³ Bk.Nevevî, *Minhâcu't-tâlibîn*, s. 91.

⁴⁶⁴ İbn Ebi'l-Munnî, *Delâilu'l-minhâc*, I, 27.

İbn Ebi'l-Munnî, *Minhâcu't-tâlibîn*'deki fıkhi meselelere delil getirmede sadece ahkâm hadisleriyle yetinmemiş, konuyla ilgisi olan ayetleri de kitabına almıştır. Tefsir âlimlerinin görüşlerini de belirtmiş, ayetlerden çıkardıkları şer'î hükümleri zikretmiştir. İbnu'l-Mulakkin ise *Tuhfetu'l-muhtâc*'da sadece hadislerden delil tespit etmekle yetinmiştir.⁴⁶⁵

İbnu Ebi'l-Munnî, eserini altmış dokuz kitaba, yüz on sekiz bâba ve elli üç fasla ayırmıştır. Eserini fasıl, mesâil, fevâid ve tenbihât adlı daha alt başlıklar ile detaylandırmıştır. İbnu'l-Mulakkin ise *Tuhfetu'l-muhtâc*'ı altmışaltı kitap, altmış dört bâb ve dokuz fasla ayırmıştır. Kitabında Nevevî'nin *Minhâcu't-tâlibîn*'indeki tertibini korumuştur.

Delâilu'l-Minhâc'daki ahkâm hadisi sayısı bin beş yüz elli yedidir, *Tuhfetu'l-muhtâc*'daki ahkâm hadisi sayısı ise bin sekiz yüz yirmi beştir. *Tuhfetu'l-muhtâc*, *Delâilu'l-Minhâc*'a göre daha fazla ahkâm hadisini ihtiva etmektedir. Hadis sayısına bakıldığında İbnu'l-Mulakkin'in daha fazla delil tespit ettiğini göstermektedir. İbn Ebi'l-Munnî *Delâil*'e, “إنما الأعمال بالنيات” niyet hadisiyle başlamış, İbnu'l-Mulakkin'den farklı olarak Alâî (ö.761/1359)'nin kavaidinden iki kaide ile bitirmiştir.⁴⁶⁶

2.2. HADİSÇİLİĞİ

Tuhfetu'l-muhtâc özelinde, İbnu'l-Mulakkin'in kitabına delil olarak aldığı hadisleri kullanmada ve değerlendirmede takip ettiği usuller aşağıdaki başlıklarda üzerinde durulacak konular olacaktır.

2.2.1. Hadis Kullanımı

İbnu'l-Mulakkin eserlerinin tertibine önem vermiştir. Konuları ele alırken belirli düzeni takip etmiş, kitabına aldığı hadisin farklı tariklerden rivayeti varsa onlara da yer verme usulünü benimsemiştir. Râvileri değerlendirmiş, hadis farklı lafızlarla başka kaynaklarda geçmiş ise konu bütünlüğü içerisinde bunlara da yer vermiştir. Rivayet hakkındaki hükümleri açıklamış, değerlendirmelerini ifade etmiştir. Uyguladığı usul ile kitaplarından daha kolay istifade edilmesini amaçlamıştır.

⁴⁶⁵ İbn Ebi'l-Munnî, *Delâilu'l-minhâc*, I, 38.

⁴⁶⁶ İbn Ebi'l-Munnî, *Delâilu'l-minhâc*, I, 39- 40.

İbnu'l-Mulakkin, konu başlıkları altında delil olabilecek çok sayıda hadis tespit etmiş fakat sahih ve hasen olanlarını kullanmaya özen göstermiştir. Kitabın mukaddimesindeki “Taharet kitabının başında “(denizin) suyu temiz, ölüsü de helaldir” Câbir hadisini delil olarak aldım. Çünkü söz konusu hadis taharet konusunda rivayet edilen en sahih hadistir.”⁴⁶⁷ ifadeleri hadis kullanımındaki hassasiyetini göstermesi açısından önemlidir.

Hadisin birden çok başlık altında delil olarak kullanılması gerekiyorsa, onu ilk gelen konuda zikretmiştir. Daha sonraki konularda hadisin geçtiği başlığa atıfta bulunarak daha önce delil olarak tespit edildiğini ifade etmiştir.

İbnu'l-Mulakkin, tek başlık altında aynı sahabîden birden fazla rivayet varsa onları peş peşe sıralamıştır. Ezan konusundaki İbn Ömer,⁴⁶⁸ sıfatu's-salât konusundaki Ebû Hureyre,⁴⁶⁹ Abdullah İbn Zubeyr,⁴⁷⁰ Vail İbn Hucr⁴⁷¹ rivayetlerini ve cenade kitabındaki Hz.Aişe rivayetlerini⁴⁷² konuya örnek olarak verilebilir.

Nevevî *Minhâcu't-tâlibîn*'de, herhangi başlık altında asıl konunun dışında farklı konuların hüküme değinmiş ise, İbnu'l-Mulakkin sadece asıl konuyla ilgili ahkâm hadislerini başlık altında toplamıştır. Diğer hükümlere ait ahkâm hadislerini konu dışına çıkmamak için kendi konularına bırakmıştır.⁴⁷³ Kullandığı usulü kitabının mukaddimesinde “Konu dışında hüküm varsa o konuyla ilgili delil tespit etmedim. (Minhac'da) “Cumâ” babı altında konudan farklı olarak haccın gusülleriyle ilgili hükümler yer almakta, ancak ben o konunun hadislerden delillerini kendi yerine bıraktım.”⁴⁷⁴ ifadeleri ile belirtmiştir. Her delili kendi uygun konusu içerisinde değerlendirmesi kitabın düzenine katkı sağlamıştır. İbnu'l-Mulakkin hadisleri delil olarak kullanırken sıhhat durumlarını esas alan sıralama şekli benimsemiştir.

⁴⁶⁷ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 129-130.

⁴⁶⁸ Bk.İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 275-276.

⁴⁶⁹ Bk.İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 294.

⁴⁷⁰ Bk.İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 323.

⁴⁷¹ Bk.İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 335.

⁴⁷² Bk.İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, II, 12.

⁴⁷³ İmrân Şu'ayb, *Cuhûdu İbni'l-Mulakkin*, II, 1175.

⁴⁷⁴ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 131.

2.2.1.1. Kaynak Kullanımı

İbnu'l-Mulakkin, genel olarak kitaplarının mukaddimesinde yararlandığı kaynaklar hakkında bazen kısa bazen de ayrıntılı açıklamalarda bulunmuştur. Yaptığı açıklamalar ile hassasiyetini ortaya koymaya çalışmıştır.

İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*'a delil olarak aldığı hadislerin kaynağını belirtirken kullandığı ifadelerden bazılarını mukaddimede belirtmiştir. Buhârî ve Müslim'in birlikte rivayet ettiği hadislerin kaynağını belirtirken "مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ" ifadesini kullanmıştır.⁴⁷⁵ *Tuhfetu'l-muhtâc*'da üç yüz otuz dokuz rivayetin kaynağı muttefekun aleyhtir. Tahâret bölümünde geçen ikinci, beşinci ve yedinci hadisler⁴⁷⁶ örnek verilebilir. Buhârî'nin yalnız başına rivayet ettiği hadislerin kaynağını belirtirken "رواه" ifadesi⁴⁷⁷ yüz on beş hadisten sonra kullanmıştır. Müslim'in yalnız başına rivayet ettiği hadisler de "رواه مسلم"⁴⁷⁸ ifadesini kullanılarak kaydedilmiştir. Müslim hadislerinin sayısı da iki yüz dördtür. Ebû Davud, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce'nin *Sunen*'lerinde birlikte rivayet ettiği hadislerin kaynağını belirtirken "رواه الأربعة" ifadesi kullanılmıştır.⁴⁷⁹ Dört râvinin rivayetlerinin sayısı altmış ikidir.

İbn Mâce dışındaki Ebû Davud, Tirmizî ve Nesâî'nin *Sunen*'lerinde birlikte rivayet ettikleri hadislerin kaynağı belirtilirken "رواه الثلاثة" ifadesine yer verilmiştir.⁴⁸⁰ *Tuhfetu'l-muhtâc*'daki on altı rivayetin kaynağı olarak Ebû Davud, Tirmizî ve Nesâî'nin *Sunen*'leri gösterilmiştir. "رواه الشافعي" ibaresi⁴⁸¹ İmam Şâfiî'den delil olarak alınan hadislerin kaynağını belirtirken kullanılmıştır.⁴⁸² Şâfiî'yi kaynak olarak gösterdiği hadislerin sayısı on sekiz tanedir.⁴⁸³

Kitabına delil olarak aldığı yirmi dört rivayette "رواه أحمد", altmış rivayette "رواه ابن ماجة", elli iki rivayette "رواه الترمذي", iki rivayette "رواه الدارمي", dokuz rivayette "رواه الحاكم في", elli yedi rivayette "رواه ابن خزيمة", seksen üç rivayette "رواه ابن حبان",

⁴⁷⁵ Örnek için Bk. İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 130.

⁴⁷⁶ Örnek için Bk. İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 135, 138, 139.

⁴⁷⁷ Örnek için Bk. İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 263, 246, 249.

⁴⁷⁸ Örnek için Bk. İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 150, 157, 162.

⁴⁷⁹ Örnek için Bk. İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 130.

⁴⁸⁰ Örnek için Bk. İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 130.

⁴⁸¹ Örnek için Bk. İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 252; II, 320.

⁴⁸² Örnek için Bk. İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 130.

⁴⁸³ Örnek için Bk. İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 546.

”مستدرکه“, otuz üç rivayette “رواه الدارقطني”, kırk dört rivayette “رواه البيهقي”⁴⁸⁴ ifadelerini kullanarak hadisleri aldığı kaynakları belirtmiştir.

İbnu'l-Mulakkin, rivayetleri kaynaklardan alırken senetleri hafzetmiştir. Sadece sahâbî râvilerileri ifade etmekle yetinmiştir. Rivayetlerin alındığı kaynakları ise genel olarak tahrir kitaplarında kullanılan ifadelerle belirtme yolunu takip etmiştir. Ancak Ebû Davud, Tirmizî ve Nesâî'nin *Sunen*'lerinde birlikte rivayet ettikleri hadislerin kaynaklarını belirtirken “رواه الثلاثة” ifadesini kullanması farklı kullanım şekli olarak görülmüştür. İbnu'l-Mulakkin, kaynakları göstermede tahrir alanında sahip olduğu ilmi birikimi ortaya koymuştur.

2.2.1.2. Zayıf Hadis Kullanımı

İbnu'l-Mulakkin, kitabına yalnızca sahih rivayetleri alma prensibi koymakla birlikte, sahih rivayetleri bulmada güçlük çektiği durumlarda zayıf hadisleri de delil olarak kullanabilmiştir. Ancak, zayıf hadisleri delil olarak kitabına aldığı hadis ilmindeki birikimini de kullanarak o hadisler üzerinde değerlendirmelerde bulunmuştur.

“Kitâbu'l-cenâiz”de mescitte cenaze namazı kılınmasına izin veren Hz. Âişe (r.a)'ın sahih rivayetini delil olarak getirmiştir.⁴⁸⁵ Rivayeti zikrettikten sonra İbn Hibbân'ın *ed-Duafâ* adlı eserine atıfta bulunmuştur. Ebu Hureyre'den merfu olarak rivayet edilen “Mescitte cenaze namazı kılan kimseye hiçbir ecir yoktur”⁴⁸⁶ rivayetini zikrettikten sonra, İbn Hibbân'ın, “Söz konusu haber batıldır. Nasıl olur da Muhammed (s.a.) mescitte cenaze namazı kılan kimseye hiçbir ecir yoktur dedikten sonra Suheyl İbn Beyzâ'nın namazını kılar.”⁴⁸⁷ değerlendirmesini aktarmıştır.⁴⁸⁸ İbn Hibbân, yukarıda zikredilen hadisin senedinde Sâlih İbn Nebhân (Sâlih Mevla't-

⁴⁸⁴ Örnek için Bk. İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 130, 136, 169.

⁴⁸⁵ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, II, 22.

⁴⁸⁶ Ebû Dâvud et-Teyâlîsî, *Musned-u Ebî Dâvud et-Teyâlîsî*, (nşr. Muhammed İbn Abdu'l-Muhsin et-Turkî), I. Baskı, Dâru Hicr, Mısır 1419/1999, IV, 72; Ahmed İbn Hanbel, *Musnedi'l-İmam Ahmed İbn Hanbel*, (nşr. Şuâyb Arnaût v.d), I. Baskı, Muessesetu'r-risâle, Beyrut, 1421/2001, XV, 454; İbn Mâce, Muhammed İbn Yezîd el-Kazvînî, *Sunenu İbn Mâce*, (nşr. Şuâyb Arnaût v.d), I. Baskı, Dâru'r-risâleti'l-âlemiyye, Beyrut 1430/2009, II, 478.

⁴⁸⁷ İbn Hibbân, Muhammed İbn Ahmed Ebî Hâtîm et-Temîmî el-Bustî, *Kitâbu'l-mecrûhîn mine'l-muhaddisîn ve'd-duafâ' ve'l-metrukîn* (nşr. Mahmud İbrâhîm Zâyid), Dâru'l-ma'rife, Beyrut 1412/1992, I, 366.

⁴⁸⁸ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, II, 23.

teveme) olduğu için hadisi batıl haber olarak kabul etmiştir.⁴⁸⁹ Şu'ayb Arnaûd *Sunen-i İbni Mâce* tahkîkinde Sâlih Mevla't-teveme'nin rivayetleri karıştıran râvi olduğunu, tek kaldığı rivayetlerde zayıf kabul edildiğini ve belirtilen rivayeti ile de Müslim'in sahih olarak Hz.Âişe'den naklettiği mescitte cenaze namazı kılınabileceği ile ilgili rivayetine muhalefet ettiğini belirtmiştir.⁴⁹⁰

İbnu'l-Mulakkin, aynı konuda ilk olarak sahih rivayet olan Hz. Âişe rivayeti ni delil getirmiştir. Daha sonra İbn Hibbân'a atıfla senesinde Sâlih İbn Nebhân bulunduğundan dolayı zayıf kabul edilen Ebû Hureyre rivayetini zikretmiştir. Hem sahih hem de zayıf kabul edilen merfu rivayetleri zikretmekle konuya açıklık getirmek istemiştir. Sonuçta mescitte cenaze namazının kılınabileceğini sahih merfu rivayete ortaya koymuştur.

İbnu'l-Mulakkin, "kırâz"⁴⁹¹ konusunda konuyla ilgili sahabeden çok sayıda haberin bulunduğunu belirtmiştir.⁴⁹² Daha sonra sahâbî Suheyb er-Rûmî'nin merfû olarak rivayet ettiği "Üç şey vardır ki onlarda bereket vardır: Vadeli satış, Mukaraza, yemek için evde bulunan buğday-arpa karışımı."⁴⁹³ hadisini delil olarak getirmiştir. Ardından da hadisin senesinde meçhul râvilerin olduğunu ifade etmiştir. Meçhul râvilerin hepsinin adını vermemiş sadece bu râvilerden olan Nasr İbnu'l-Kâsım'ın adını söylemiştir. İbnu'l-Mulakkin, niçin adını verdiği râvi ilgili açıklamada bulunmamıştır. Sadece Buhârî'nin, ona ait hadisin mevzû olduğunu söylediğini⁴⁹⁴ belirtmekle yetinmiştir.⁴⁹⁵ Hadisin senediyle ilgili olarak Şuâyb Arnaûd, *Sunen-i İbn Mâce* tahkîkinde hadisin senedinin gerçekten zayıf olduğunu belirtmiş, senette bulunan Nasr İbnu'l-Kâsım, Abdurrahîm İbn Dâvud ve Salih İbn Suheyb'in meçhul râviler olduğunu tespit etmiştir.⁴⁹⁶

⁴⁸⁹ İbn Hibbân, *Kitâbu'l-mecrûhîn*, I, 366.

⁴⁹⁰ İbn Mâce, *Sunenu İbn Mâce*, II, 478.

⁴⁹¹ Mukâraza, Mudârabe; Emek-sermaye ortaklığı. Bir taraftan sermaye, diğer taraftan da emek olmak üzere akdedilen bir tür ortaklık. Bk. Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, I. Baskı, Rağbet Yayınları, İstanbul 1998, s. 244,314.

⁴⁹² İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, II, 287.

⁴⁹³ İbn Mâce, *Sunenu İbn Mâce*, III, 390.

⁴⁹⁴ Yûsuf İbn Abdurrahmân İbn Yûsuf Ebu'l-Haccâc el-Mizzî, *Tehzîbu'l-kemâl fî esmâi'r-ricâl* (nşr. Beşşâr Avvâd Ma'rûf), Muessesetu'r-risâle, Beyrut 1980, XXIX, 366.

⁴⁹⁵ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, II, 288.

⁴⁹⁶ İbn Mâce, *Sunenu İbn Mâce*, III, 390.

İbnu'l-Mulakkin, “salâtu'l-îdeyn” konusunda bayram namazına gitmeden önce gusul abdesti alma ile ilgili olarak İbn Mâce'nin İbn Abbâs ve İbn Sa'd'dan merfu iki rivayeti olduğunu belirtmiştir.⁴⁹⁷ Daha sonra rivâyetleri çok zayıf olmalarından dolayı delil olarak kullanmadığını söylemiştir.⁴⁹⁸ Rivayetlerin zayıflık nedenleriyle ilgili herhangi açıklamada bulunmamıştır. Sadece çok zayıf olduklarını belirtmiştir. İbn Abbâs rivayetinin isnâdı değerlendirildiğinde, Cubâra İbnu'l-Muğallis ve Haccâc İbn Temîm'in zayıf kabul edildiği görülmüştür. İbn Sa'd rivayeti ise isnadında bulunan Yûsuf İbn Hâlid ve Abdurrahman İbn 'Ukbe İbn el-Fâkih sebebiyle zayıf kabul edilmiştir.⁴⁹⁹ Ayrıca Cubâra İbnu'l-Muğallis hadis uydurmakla itham edilmiş râvidir.⁵⁰⁰ Yûsuf İbn Hâlid ise metruk râvi olarak değerlendirilmiş, birlikte hadis uydurmakla ve yalanla itham edilmiştir.⁵⁰¹

İbnu'l-Mulakkin, bazı hadislerin isnâdının zayıf olduğunu ifade etmiş,⁵⁰² ancak zayıflık sebebi ile ilgili olarak herhangi açıklamada bulunmamıştır. “Kitâbu's-şahâdet”te Tirmizî'nin rivayet ettiği ve zayıf kabul ettiği hadisi daha sahih rivayet bulamadığı için delil olarak aldığını “Rivayeti zarureten dolayı zikrettim”⁵⁰³ ifadesiyle açıklamıştır.

Namazda rukûda iken başın eğilmesini yasaklayan hadisi Dârekutnî ve diğerlerinin rivayet bulunduğunu belirtmiş, hemen ardından “لا أحتج به لضعفه الشديد” “Çok zayıf olduğu için bunu delil olarak almıyorum.” ifadesini kullanmış⁵⁰⁴ ve rivayeti delil olarak kitabına almadığını belirtmiştir.

İbnu'l-Mulakkin'in kitabına zayıf olduğunu belirterek aldığı rivayetler olduğu gibi zayıf olduğunu belirtmeden de zayıf hadisleri delil olarak kullandığı görülmüştür. Niçin böyle yöntemle başvurduyuyla ilgili bilgiye ulaşılamamıştır.

Vudû' konusunda Hz. Âişe (r.a)'dan merfû olarak rivayet edilen “Misvak kullanılarak kılınan iki rekât namaz, misvak kullanılmadan kılınan yetmiş rekât namaz-

⁴⁹⁷ İbn Mâce, *Sunenu İbn Mâce*, II, 346.

⁴⁹⁸ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 543.

⁴⁹⁹ İbn Mâce, *Sunenu İbn Mâce*, II, 346-347

⁵⁰⁰ Mizzî, *Tehzîbu'l-kemâl*, IV, 491.

⁵⁰¹ Mizzî, *Tehzîbu'l-kemâl*, XXXII, 422.

⁵⁰² İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 190, 216; II, 15, 72.

⁵⁰³ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, II, s. 580.

⁵⁰⁴ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 373.

dan daha faziletlidir.” hadisine kitabında yer vermiştir. Hadisin senedindeki râvilerin tamamının sika olduğunu belirterek hadisin sağlamlığına işaret etmiştir. Hâlbuki hadis zayıf hadistir. Hadisi tenkîd eden hadisçilerden Beyhakî, İbnu'l-Cevzî ve İbn Hacer hadisi zayıf kabul etmişlerdir.⁵⁰⁵ Şevkânî ise hadisi mevzu hadisler arasında zikretmiştir.⁵⁰⁶

Nikâh konusunda “İslamda evlenmekten kaçınmak yoktur.”⁵⁰⁷ rivayeti delil olarak tespit edilmiştir. İbnu'l-Mulakkin, hadisin kaynağını Ebu Dâvud ve Hâkim olarak belirtmiş, hadise Hâkim'in ve Buhârî'nin şartına uyduğu için sahih dediğini belirtmiştir.⁵⁰⁸

Rivayetlerin senedlerine bakıldığında İbn Cureyc Ömer İbn Atâ'dan, Ömer İbn Atâ İkrime'den, İkrime İbn Abbâs'dan onunda Hz. Peygamberden hadisi rivayet ettiği görülmektedir. Senedde bulunan Ömer İbn Atâ'nın, Ömer İbn Atâ İbn el-Verâz mı yoksa Ömer İbn Atâ İbn El-Huvâr mı olduğu hadisi değerlendirmede önem arz etmektedir. Çünkü Ömer İbn Atâ İbn el-Verâz zayıf,⁵⁰⁹ Ömer İbn Atâ İbn El-Huvâr ise sika râvidir.⁵¹⁰ Ömer İbn Atâ İbn el-Huvâr'ın İkrime'den rivayeti yoktur. Onun rivayetleri doğrudan İbn Abbas'tandır. İbnu'l-Mulakkin de, *el-Bedru'l-munîr*'de

⁵⁰⁵ Beyhakî, Ebû Bekr, *es-Sunenu'l-kubrâ* (nşr. Muhammed Abdulkâdir Atâ), III. Baskı, Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, Beyrut 1424/2003, I, 62; Cevzî, Cemâluddîn Ebu'l-Ferec Abdurrahmân İbn Ali İbn Muhammed, *el-İleli'l-mutenâhiye fi'l-ehâdîsi'l-vâhiye* (nşr. İrşâdu'l-hak el-Eserî), II. Baskı, İdâretu'l-ülümü'l-eserîyye, Faysa'l-âbâd Pakistan 1401/1981, I, 337; İbn Hacer, *et-Telhîsu'l-habîr fi Tahrîci ehâdîsi'r-râfiyi'l-kebîr*, I. Baskı, Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, Beyrut 1419/1989, I, 242.

⁵⁰⁶ Şevkânî, Muhammed İbn Ali, *el-Fevâidu'l-mecmûa fi Ehâdîsi'l-mevzua* (nşr. Abdurrahmân İbn Yahyâ el-Muâllimî el-Yemânî), Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, Beyrut 1416/1995, s. 11.

⁵⁰⁷ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, II, 355.

⁵⁰⁸ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, II, 355; Ahmed İbn Hanbel, *age.*, V, 42; Ebû Dâvud, Süleyman İbn Eş'as el-Ezdî Es-Sicistânî, *Sunen-i Ebî Dâvud*, (nşr. Şu'ayb el-Arnaût), I. Baskı, Dâru'r-risâleti'l-âlemîyye, Dımeşk 1430/2009, III, 152; Tahâvî, Ebû Ca'fer Ahmed İbn Muhammed İbn Abdilmelik İbn Seleme El-Ezdî, *Şerhu muşkili'l-âsâr* (nşr. Şu'ayb Arnaût), I. Baskı, Muessesetu'r-risâle, Beyrut 1415/1994, , III, 314; Taberânî, Süleyman İbn Ahmed İbn Eyyûb İbn Mutîr el-Lahmî Ebu'l-Kâsim, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, (nşr. Hamdî İbn Abdilmecîd es-Selefi), II. Baskı, Mek-tebetu ibn Teymiye, Kahire, XI, 234; Hâkim en-Nisâbûrî, Ebu Abdillâh, *el-Mustedrek ale's-sahîhayn*, (nşr. Mustafa Abdulkâdir Atâ), I. Baskı, Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, Beyrut 1411/1990, I, 617; II, 173; Ebû Abdillâh Muhammed İbn Selâme İbn Ca'fer İbn Ali el-Kuzâî, *Musnedu's-şihâb*, (nşr. Hamdî İbn Abdilmecîd es-selefi), II. Baskı, Muessesetu'r-risâle, Beyrut 1407/1986, II, 40; Beyhakî, *es-Sunenu'l-kubrâ*, V, s. 269; Makdisî, Ziyâuddîn Ebu Abdillâh Muhammed İbn Abdilvâhid, *el-Ehâdîsi'l-muhtâra* (nşr. Abdulmelik İbn Abdillâh İbn Dehîş), III. Baskı, Daru Hıdr li't-tibâa ve'n-neşr ve't-tevzi', Beyrut 1420/2000, XII, 179.

⁵⁰⁹ Curcânî, Ebû Ahmed İbn Adî, *el-Kâmil fi duafâi'r-ricâl* (nşr. Âdil Ahmed Abdu'l-Mevcûd- Ali Muhammed Muavviz), I. Baskı, el-Kutubu'l-ilmîyye, Beyrut 1418/1997, VI, 45; Mizzî, *Tehzîbu'l-kemâl*, XXI, 463; İbn Hacer, *Tehzîbu't-tehzîb*, I. Baskı, Matbaatu Dâirati'l-maârifî'n-nizâmîyye, Hindistan 1326, VII, 483.

⁵¹⁰ Mizzî, *Tehzîbu'l-kemâl*, XXI, 464; İbn Hacer, *Tehzîbu't-tehzîb*, VII, 483.

ravînin İbnu'l-Huvâr olduğunu,⁵¹¹ ayrıntıyı gözden kaçırarak ifade etmektedir. Dolayısıyla İkrime'den rivayeti olan Ömer İbn Atâ İbn el-Verâz'dır.⁵¹² Senesinde bulunan söz konusu râviden dolayı hadis zayıf kabul edilmiştir.⁵¹³ Böylece İbnu'l-Mulakkin farkında olmadan zayıf rivayeti delil olarak kitabına almıştır.

2.2.1.3. Mevkuf ve Maktu Hadis Kullanımı

İbnu'l-Mulakkin, kendi yazdığı usul kitabında mevkuf rivayeti “İster muttasıl ister munkatı‘ olsun sahabeden ve tabiflerden rivayet edilen söz, fiil ve benzeri rivayetlerdir”⁵¹⁴ şeklinde tarif etmiştir.

Müellif, mevkuf rivayetleri birçok konuda delil olarak kullanmıştır. “İstikbâlu'l-kible” konusunda İbn Ömer rivayetini, “Sıfatu's-salât” konusunda Atâ ve Ebu Hâzim rivayetini, “Sucudu's-sehv” konusundaki Ziyâd İbn Alâka ve İbn Abbâs rivayetini, “salâtu'n-nefl” konusunda Nâfi‘, Hasan-ı Basrî ve Muhammed İbn Sîrîn rivayetini, “salâtu'l-musâfir” konusundaki Atâ rivayetini delil olarak tespit edilen mevkuf rivayetlere örnek verebiliriz.⁵¹⁵

“Salâtu'l-musâfir” konusunda, Atâ'nın İbn Ömer ve İbn Abbâs'dan mevkuf olarak rivayet ettikleri “İbn Ömer ve İbn Abbas dört beridlik (90 km) ya da daha fazla mesafeye yolculuk yaptıklarında namazları iki rekât kılarlar ve oruç tutmazlardı.” hadisini delil olarak tespit etmiştir. İbnu'l-Mulakkin, rivayetin İbn Abbas'tan mevkuf olarak rivayet edilmiş olmasının daha doğru olduğunu ifade etmiş, sonra rivayetin İbn Abbâs tarikiyle merfu' olarak İbn Huzeyme'nin *Sahih*'inde yer aldığını belirtmiştir.⁵¹⁶

İbnu'l-Mulakkin kitabına delil olarak aldığı mevkuf rivayetlerdeki sened kopukluklarına da dikkat çekmiştir. Hasan-ı Basrî'nin Ömer İbn el-Hattâb'dan maktu rivayetini buna örnek olarak verebiliriz. İbnu'l-Mulakkin Hasan-ı Basrî'nin, Ömer

⁵¹¹ İbnu'l-Mulakkin, *el-Bedru'l-munîr*, XVIII, 490.

⁵¹² Mizzî, *Tehzîbu'l-kemâl*, XXI, 464.

⁵¹³ Ebu Abdîrahmân Muhammed Nâsuruddîn el-Elbânî, *Silsiletu'l-ehâdîsi'd-daiife ve'l-mevdûa ve eseruhe's-seyyi' fi'l-umme*, I. Baskı, Mektebetu'l-mâârif, Riyad 1412/1992, II, 130.

⁵¹⁴ İbnu'l-Mulakkin, *el-Mukni' fi ulûmi'l-Hadis* (nşr. Abdullah İbn Yusuf el-Cedî‘), I. Baskı, Dâru Fevâz li'n-Neşr, es-Suûdiyye 1413/1992, I, 114.

⁵¹⁵ Örnek için Bk.İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 279; I, 295; I, 334; I, 378; I, 384; I, 398; I, 408; I, 478.

⁵¹⁶ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 478.

İbn el-Hattâb'ın hilafati sona erdiğinde henüz iki yaşında çocuk olduğunu ifade etmiştir.⁵¹⁷

“Kitâbu’s-sıyâm”da, İbn Abbas’tan ve Ebû Hureyre’den mevkuf rivayetleri peş peşe sıralar.⁵¹⁸ Ramazan’da hastalanıp oruç tutamayan kişiyle ilgili Ebû Hureyye rivayeti örnek olarak verilebilir. “Ebû Hureyre (r.a), Ramazan’da hastalanıp sonra iyileşen fakat diğer Ramazan gelinceye kadar oruç tutmayan kişi hakkında şöyle demiştir: Bu kişi, sonraki sene gelen Ramazan orucunu tutar ve daha önceki Ramazan-daki oruç tutamadığı her bir gün için her bir fakire bir mud (687 gr) buğday verir. İçinde bulunduğu Ramazan orucunu tuttuktan sonra, diğer Ramazan’dan tutamadığı oruçları tutar.”⁵¹⁹ Rivayeti Dârekutnî (ö. 385/995) *Sunen*’inde rivayet etmiş ve isnâdının sahih ve mevkuf olduğunu belirtmiştir. Daha sonra Dârekutnî, rivâyeti yine Ebû Hureyre’den gelen merfu tarihiyle rivayet etmiştir. Ancak, merfu rivayetin senesinde bulunan iki zayıf râvi İbrahim İbn Nâfi’ ve İbn Vecîh yüzünden zayıf olduğunu belirtmiştir.⁵²⁰ İbnu’l-Mulakkin, Ebû Hureyre’den gelen merfu ancak zayıf olan rivayeti delil olarak kitabına almamış, sadece Dârekutnî’nin hadisi Hazreti Peygambere kadar uzanan senedle rivayet ettiğini ve onu zayıf kabul ettiğini belirtmekle yetinmiştir.⁵²¹

İbnu’l-Mulakkin “kitâbu’l-cenâiz”de Sevbân (r.a)’dan, Rasûlullâh’ın cenazede bineğe binmeyi reddetmesiyle ilgili rivayeti delil olarak getirmiştir. Daha sonra rivayete ilgili değerlendirmeleri ifade etmiş, rivâyetin Sevbân (r.a)’dan mevkuf rivayet olduğunu Buhârî (ö. 256/870) ve Beyhakî (ö. 458/1066)’nin görüşlerini ifade ederek belirtmiştir.⁵²²

İbnu’l-Mulakkin mevkuf rivayeti delil olarak getirdikten sonra onu zayıf merfu rivayete desteklemiştir. “Salâtu’l-îdeyn” konusunda Nâfi’nin İbn Ömer’den “Rasûlullah, bayram gecesini sabah olup musallaya varıncaya kadar tekbir getirirdi.” rivayetini delil olarak tespit etmiştir. Rivayetin sahih mevkuf rivayet olduğunu açık-

⁵¹⁷ İbnu’l-Mulakkin, *Tuhfetu’l-muhtâc*, I, 409.

⁵¹⁸ İbnu’l-Mulakkin, *Tuhfetu’l-muhtâc*, II, 102.

⁵¹⁹ İbnu’l-Mulakkin, *Tuhfetu’l-muhtâc*, II, 102.

⁵²⁰ Dârekutnî, *es-Sunenu’d-Dârekutnî*, III, 179.

⁵²¹ İbnu’l-Mulakkin, *Tuhfetu’l-muhtâc*, II, 102.

⁵²² İbnu’l-Mulakkin, *Tuhfetu’l-muhtâc*, II, 20.

lamıştır. Hemen arkasından İbn Ömer'den zayıf olduğunu belirterektebirle ilgili iki merfu rivayeti delil olarak almıştır.⁵²³

İbn Ömer (r.a) tarafından merfu' olarak rivayet edilen hadisin metni şöyledir: “İbn Ömer (r.a)’den rivayet edildiğine göre, Nebî (s.a..v)’in iki bayramda Fazl İbn Abbâs, Abdullah, Abbâs, Ali, Ca’fer, Hasan, Huseyin, Usâme İbn Zeyd, Zeyd İbn Hârise ve Eymen İbn Ummu Eymen ile birlikte yüksek sesle tekbir ve tehlîl getirerek çıkardı. Tekbîr ve tehlîle demircilerin bulunduğu sokakta başlar musallâya varıncaya kadar sürdürürdü. Namazdan sonra, demircilerin bulunduğu sokakta tekrar tekbîr ve tehlîle başlar eve varıncaya kadar devam ederdi.”

Hadisi İbn Huzeyme *Sahîh*'inde,⁵²⁴ Beyhakî *es-Sunenu's-sağîr*'de,⁵²⁵ *es-Sunenu'l-kubrâ*'da,⁵²⁶ *Fezâilu'l-evkât*'da⁵²⁷ ve *Şu'abu'l-îmân*'da⁵²⁸ rivayet etmiştir. Hadis sened yönünden değerlendirildiğinde ravîleri arasında bulunan Abdullah İbn Ömer İbn Hafs el-Ömerî el-Medenî zayıf ravîlerden sayılmıştır.⁵²⁹ Senedindeki söz konusu râviden dolayı hadis zayıf kabul edilmiştir.⁵³⁰ Elbânî de İbn Huzeyme'nin *Sahîh*'indeki hadise yaptığı ta'likte, senetteki İbn Hafs el-Medenî sebebiyle hadisin zayıf olduğunu belirtmiştir.⁵³¹

İbnu'l-Mulakkin, İbn Ömer'den “(Hz. Peygamber) Bayram günü evinden çıkıp musallaya varıncaya kadar tekbir getirirdi.” merfu zayıf rivayeti delil olarak

⁵²³ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 548.

⁵²⁴ İbn Huzeyme, Ebû Bekr Muhammed İbn İshâk İbn el-Muğira, *Sahîhu İbni Huzeyme* (nşr. Muhammed Mustafa el-A'zamî, Muhammed Nâsüreddîn el-Elbânî), el-Mektebu'l-İslâmî, Beyrut 1400/1980, II, 343.

⁵²⁵ Beyhakî, *es-Sunenu's-sağîr* (nşr. Abdulmu'tî Emîn Kal'acî), I. Baskı, Câmîatu'd-dirâsâti'l-İslâmiyye, Karaçi 1410/1989, I, 255.

⁵²⁶ Beyhakî, *es-Sunenu'l-kubrâ*, III, 395.

⁵²⁷ Beyhakî, *Fedâilu'l-evkât* (nşr. Adnân Abdurrahmân Mecîdu'l-kaysî), I. Baskı, Mektebetu'l-menâra, Mekke 1410/1990, s. 315.

⁵²⁸ Beyhakî, *Şu'abu'l-îmân* (nşr. Abdulalî Abdulhamîd Hâmid), I. Baskı, Mektebetu'r-ruşd, Riyad 1423/2003, V, 288.

⁵²⁹ Ukaylî, Muhammed İbn Amr İbn Mûsâ İbn Hammâd, *ed-Du'afâu'l-kebîr* (nşr. Abdulmu'tî Emîn Kal'acî), I. Baskı, Dâru'l-mektebeti'l-ilmîyye, Beyrut 1404/1984, II, 280; İbn Hibbân, *el-mecrûhîn* (nşr. Muhammed İbrahim Zâyd), I. Baskı, Dâru'l-va'y, Haleb 1396, II, 7; Makdisî, Muhammed İbn Tâhir İbn Ali İbn Ahmed İbnu'l-Kaysarânî, *Tezkirtu'l-huffâz* (nşr. Hamdî Abdulmecid es-Selefi), I. Baskı, Dâru's-sâmî, Riyad 1415/1994, s. 298; İbnu'l-Cevzî, *Kitâbu'd-du'afâ ve'l-metrûkîn* (nşr. Abdullah el-Kâdî), I. Baskı, Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, Beyrut 1406/1986, II, 133; Mizzî, *age.*, XXV, 330; Zehebî, Şemsuddîn Ebû Abdillâh Muhammed İbn Ahmed İbn Osmân İbn Kaymâz, *Mîzânu'l-i'tidâl fi nakdi'r-ricâl* (nşr. Ali Muhammed el-Becâvî), I. Baskı, Dâru'l-ma'rife, Beyrut 1382/1963, II, 465.

⁵³⁰ İbn Hacer el-Askalânî, *el-Metâlibu'l-âliye*, I. Baskı, Dâru'l-âsime, Beyrut 1998-2000, V, 147.

⁵³¹ İbn Huzeyme, *Sahîhu İbni Huzeyme*, II, 343.

tespit etmiştir. Rivayeti Dârekutnî (ö. 385/995) *Sunen*'inde,⁵³² Hâkim en-Nîsâbûrî (ö. 405/1014) *el-mustedrek*'inde,⁵³³ Beyhakî (ö. 458/1066) *es-Sunenu'l-Kubrâ*'sında⁵³⁴ ve İbn Asâkir (ö. 620/1223) *Târihu Dimeşk*'inde⁵³⁵ rivayet etmişlerdir.

İbnu'l-Mulakkin, rivayetin Hâkim tarafından *el-Mustedrek*'te rivayet edildiğini belirttiikten sonra Hâkim'in hadis hakkındaki değerlendirmelerini aktarmıştır.⁵³⁶ Hâkim, yaptığı değerlendirmede hadisin isnad ve metin yönünden garîb hadis olduğunu belirtmiştir. Buhârî ve Muslim'in, rivayetlerini senedde bulunan Velîd İbn Muhammed el-Muvakkarî'ye ve Mûsâ İbn Atâ el-Belkâvî'ye dayandırmadıklarını çünkü onların Muvakkarî ve Belkâvî'yi hüccet olarak kabul etmediklerini ifade etmiştir. Yapılan uygulamanın hadis imamlarının sünneti olduğunu söylemiştir. Abdullah İbn Ömer ve onun dışındaki sahâbilerden konuyla ilgili gelen mevkuf rivayetlerin daha sahih olduğunu dile getirmiştir.⁵³⁷ İbnu'l-Mulakkin, rivayetlerin farklı şekillerini delil olarak tespit etmek suretiyle konuyu daha anlaşılır kılmaya çalışmıştır.

İbnu'l-Mulakkin, Beyhakî'nin adını vermeden onun İbn Ömer rivayetleri hakkındaki görüşünü de aktarmıştır.⁵³⁸ Beyhakî'nin, İbn Ömer rivayetlerinin ikincisinin birinci rivayetten daha zayıf olduğu yönündeki görüşünü belirtmiştir.⁵³⁹

Rivayetlerin râvileri incelediğinde, ikinci rivayetin senedinde bulunan Velîd İbn Muhammed el-Muvakkarî'nin çok zayıf râvi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Onun hakkında Ebu Hâtim "daîfu'l-hadîs" (hadiste zayıf), İbnu'l-Medenî "lâ yuktebu hadîsuhu" (hadisi yazılmaz) ifadelerini kullanmıştır. Yahyâ İbn Maîn onu yalancılıkla suçlamıştır. Nesâî de "metrûku'l-hadîs" olduğunu söylemiştir.⁵⁴⁰ Rivayetin senedinde geçen diğer râvi de Mûsâ İbn Muhammed İbn Atâ el-Belkâvî'dir. Ebû Zur'a ve Ebû Hâtim onu yalancılıkla itham etmişlerdir. Nesâî onun güvenilir olmadığını,

⁵³² Dârekutnî, *Sunenu'd-Dârekutnî*, II, 380.

⁵³³ Hâkim en-Nîsâbûrî, *Mustedrek*, I, 437.

⁵³⁴ Beyhakî, *Şu'âbu'l-îmân*, III, 395.

⁵³⁵ Ali İbn el-Hasan İbn Hibetullah İbn Asâkir, *Târihu Dimeşk* (nşr. Amr İbn Ğarâme el-Amravî), Dâru'l-fikr, 1415/1995, Dimeşk, XXXVIII, 100.

⁵³⁶ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 549.

⁵³⁷ Hâkim en-Nîsâbûrî, *Mustedrek*, I, 437.

⁵³⁸ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 549.

⁵³⁹ Beyhakî, *Şu'âbu'l-îmân*, III, 395.

⁵⁴⁰ Zehebî, *Mîzânu'l-i'tidâl*, IV, 346.

Dârekutnî ve diğeri de metruk olduğunu söylemişlerdir.⁵⁴¹ İki zayıf râviden dolayı hadis isnad yönünden çok zayıf kabul edilmiştir.⁵⁴²

İbnu'l-Mulakkın, zayıf olduklarını bildiği halde iki merfu zayıf rivayeti, sahih olan mevkuf rivayetten sonra delil olarak tespit etmiştir. Zayıf olsa da konuyla ilgili merfu rivayetlerin olduğunun bilinmesini istediği rivayeti kitabına almıştır.

İbnu'l-Mulakkın'ın, bazı rivayetleri doğrudan değil de muhaddisin ifadesi olarak dolaylı yoldan kitabına delil olarak tespit etmiştir. "İhrâm" konusundaki "İbnu'l-Munzir; Nebî (s.a.v)'in ihrâma giren kişi hakkında "sizden biri ihrâma izâr, ridâ ve iki terlikle girsin." dedi."⁵⁴³ ifadeleri konuya örnek olarak verilebilir. Rivayet, Ahmed İbn Hanbel'in müsnedinde merfu ve daha uzun olarak geçmiştir.⁵⁴⁴ Aynı rivayeti, İbnu'l-Munzir *Evsat*'ta, Ebû Avâne *Sahih*'de Abdurrazzâk, Ma'mer, Zuhri, Sâlim ve İbn Ömer tarîkiyle rivayet etmiştir.⁵⁴⁵ İbnu'l-Mulakkın, doğrudan merfu rivayeti delil olarak almamış, İbnu'l-Munzir'in ifadesi olarak ifade etmiştir.

2.2.1.4. Hadis Kullanımındaki Tasarrufları

İbnu'l-Mulakkın, kitabına delil olarak aldığı rivayetler üzerinde tasarruflarda bulunmuştur. Yaptığı uygulamaların başında rivayetleri kısaltması ve daha önceki başlıklarda yer verdiği rivayetlere yönlendirmede bulunması gelmektedir. Bu usule daha çok rivayeti başka konuda yeniden kullanma gereği duyduğunda başvurmuştur.

Aynı rivayeti birden fazla konuda delil olarak kullanırken tamamını almak yerine kısaltma yolunu tercih etmiştir. Bunu da rivayeti keserek sonunda "الحديث" "Hadisin tamamına bakınız/hadisin tamamını okuyunuz" ifadesini kullanarak yapmıştır. Rivayeti daha önceki konularda kullanmışsa "تقدم في باب/كتاب كذا" "Hadis falan bâbda/kitapta geçmiştir." ifadesini kullanarak önceki konuya yönlendirmede bulunmuştur. "es-Sayd ve'z-zebâih" başlığı altında geçen İbn Ömer (r.a.)'e ait rivayetin sadece "Bize iki ölü eti helal kılındı....." şeklinde sadece baş tarafını zikretmiş, "تقدم

⁵⁴¹ Zehebî, *Mîzânü'l-i'tidâl*, IV, 219.

⁵⁴² Beyhakî, *Şu'âbu'l-îmân*, III, 395.

⁵⁴³ İbnu'l-Mulakkın, *Tuhfetu'l-muhtâc*, II, 150.

⁵⁴⁴ Ahmed İbn Hanbel, *Musned*, VIII, 500.

⁵⁴⁵ İbn Hacer, *Telhîsu'l-habîr*, II, 517.

“في النجاسات” “Hadis daha önce necaset konusunda geçti” ifadesiyle de rivayetin daha önce geçen necaset konusunda tam metni ile delil olarak kullanıldığını belirtmiştir.⁵⁴⁶

İbnu'l-Mulakkin, “Udhiye” konusunda Ebû Hureyre (r.a.) hadisini “Bir kimse cuma günü cünüplükten temizleniyormuş gibi boy abdesti aldıktan sonra cuma namazına giderse deve, sonra inek ve daha sonra boynuzlu koç kurban etmiş gibi sevap kazanır.....” şeklinde kısaltmış ve delil olarak tespit etmiştir. Daha sonra rivayetin tamamının uzun şekilde cuma konusunda delil olarak kullanıldığını “ تقدم بطوله في الجمعة ” ibaresi ile ifade etmiştir.⁵⁴⁷

Benzer yönlendirmeleri hadisin râvisini değerlendirirken de yapmıştır. “İhrâm” konusunda “Nebî (s.a.) telbiyeyi tamamladığı zaman Allahutaala'dan mağfi-retini, rızasını ister ve cehennem ateşinden rahmetine sığınır.” ifadelerini ihtiva eden İbn Sâbit rivayetini delil olarak tespit etmiştir. Daha sonra rivayetin râvilerinden olan İbrahim hakkında “إبراهيم هذا تقدم حاله في أول الكتاب في الشمس” ifadelerine yer vermiştir. Hadisin râvisi İbrâhim hakkındaki değerlendirmelerin kitabın başında, “güneşle ısınmış su” konusunda ayrıntılı olarak verildiğini söyleyerek ilgili konuya yönlendirmede bulunmuştur.⁵⁴⁸

İbnu'l-Mulakkin'in rivayetleri delil olarak kullanırken uyguladığı yöntemlerden biri de, delil olarak tespit edilen rivayetin daha sonra gelecek başka konuda yeniden kullanacağını daha önceden belirtmesidir. “Bey” konusunda “ Rasûlullah evli olduğun kadın için talak, sahip olduğun köle için azat etme ve sahip olduğun malda satma hakkın vardır, buyurdu.” ifadelerini içeren Amr İbn Şuayb rivayetini kitabına delil olarak almıştır. Daha sonra Ebû Dâvud'un sahih isnadla rivayet ettiği hadisin talak konusunda yeniden delil olarak kullanacağını ifade etmiştir.⁵⁴⁹ Müellif, kitabına delil olarak aldığı rivayeti, birden çok konuda ihtiyaç duydukça kullanmıştır.

İbnu'l-Mulakkin, kitabına delil olarak aldığı hadisin aynı veya başka kaynaktan bulunan diğer rivayetlerini “وفي رواية له” “Hadisin başka rivayetinde” ifadesini kullanarak belirtmiştir. “Sıfatu's-salât” konusunda Muslim'in Ebû Saîd el-Hudrî'den

⁵⁴⁶ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, II, 523.

⁵⁴⁷ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, II, 532.

⁵⁴⁸ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, II, 156.

⁵⁴⁹ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, II, 206.

namazda kıraatin süresi ile ilgili olan rivayetini delil olarak zikretmiştir. Hemen arkasından "و في رواية له" ifadesini kullanarak Muslim'in aynı konuyla ilgili başka rivayetini delil olarak tespit etmiştir.⁵⁵⁰ Aynı konu başlığı altında Muslim'in Ebû Saîd el-Hudrî'den Rasulullah (s.a.)'in rukûdan kalktıktan sonra okuduğu duâ ile ilgili rivayeti delil olarak almıştır. Hemen ardından da "و في رواية للنسائي" ifadesini kullanarak Nesâî'de geçen rivayet farklılığını ifade etmiştir.⁵⁵¹

İbnu'l-Mulakkin'in, kitabına delil olarak aldığı rivayetlerin sadece konuya delil olan yerini almış, rivayeti parçalayarak gerekli gördüğü yerlerde parça parça kullanmıştır. "Lukata" konusunda "Kim müminin sıkıntısını giderirse ....." ifadeleri ile başlayan Ebû Hureyre rivayetinin baş kısmını burada delil olarak kullanmış, diğer kısmını da "تقدم بعضه في القرض" ifadesiyle belirttiği gibi karz konusunda delil olarak kullanmıştır.⁵⁵² "Hac" konusunda da Muslim'in Câbir (r.a.)'den rivayet ettiği uzun hadisi konularla ilgili olan bölümlerini alarak kullanmıştır. "Mevâkit" konusunda rivayetin "Nebî (s.a.) veda haccında Zulhuleyfe'de ihrama girdi." bölümünü,⁵⁵³ "muharramâtü'l-ihrâm" konusunda "Daha önceki konularada geçen uzun Cabir hadisinden alınmıştır." ifadesini kullanarak rivayetin "Nebi (s.a.) işte burada Mina'da kurbanların tamamını kestim" bölümünü⁵⁵⁴ delil olarak kullanmıştır.

İbnu'l-Mulakkin, delil olarak tespit ettiği hadislerle ilgili kaynaklardaki rivayet farklılıklarına dikkat çekmiştir. "Nafîle namaz kılma" konusunda muttefekun aleyh olarak "Rasûlullah (s.a.) sizden biri mescide girdiği zaman iki rekât namaz kılmadan oturmasın buyurdu."⁵⁵⁵ hadisini delil getirdikten sonra hadisle bağlantılı olan başka kaynaklardaki rivayet farklılıklarını ifade etmiştir. Kaynaklardaki rivayet farklılıklarını "Mescidlere hakkını verin. Onların hakkı nedir? Oturmadan önce iki rekât namaz kılmak." ifadelerini ihtiva eden İbn Ebî Şeybe rivâyeti⁵⁵⁶ ve "Sizden biri mescide

⁵⁵⁰ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 296.

⁵⁵¹ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 302.

⁵⁵² İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, II, 308.

⁵⁵³ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, II, 143.

⁵⁵⁴ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, II, 199.

⁵⁵⁵ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 418.

⁵⁵⁶ İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekr, *el-Musannef fi'l-ehâdis ve'l-âsâr*, I. Baskı, Mektebetu'r-ruşd, Riyad 1409/1999, I, 299.

girdiği zaman oturmadan veya selmlaşmadan önce iki rekât namaz kılsın.” ifadelerini ihtiva eden İbn Hibbân⁵⁵⁷ rivayeti olarak zikretmiştir.⁵⁵⁸

2.2.1.5. Yaptığı Atıflar

İbnu'l-Mulakkin, eserlerinde önceki teliflerine atıflar yapmıştır. *Tuhfetu'l-muhtâc*'ta da aynı yöntemi uygulamıştır. Atıfları daha çok rivayetler hakkında yapmak istediği tashihlere, itirazlara, tartışmalara ve yanlış anlaşılmalara dikkat çekmek istediği konularda ağırlık kazanmıştır. Yaptığı atıflar, onun telif ettiği kitaplarına vukufiyetinin açık göstergelerinden olarak karşımıza çıkmıştır. Yeni telif ettiği bir eserde onlarca yıl önce telif ettiği esere atıfta bulunduğu görülmüştür.⁵⁵⁹

Tuhfetu'l-muhtâc'in temel özelliği muhtasar olmasıdır. Kitabın özelliğinden dolayı müellif daha fazla açıklama gerektiren konularda kendi yazdığı diğer kitaplarına müracaat edilmesini istemiştir. Kitabında, benzer konuları ihtiva etmesi bakımından en çok Râfiî'nin *Şerhu'l-kebîr*'indeki hadislerin tahricini yaptığı *el-Bedru'l-munîr*'e müracaat edilmesini istemiştir.⁵⁶⁰

İbnu'l-Mulakkin, “Vudu” konusunda, abdestin mahiyetini öğreten Enes (r.a.) hadisini kitabına delil olarak almıştır. Sonunda ise hadisin farklı rivayetlerinin olduğunu belirtmiş, geniş açıklamayı *el-Bedru'l-munîr*'de yaptığını belirtmiştir.⁵⁶¹ “Kitâbu'l-kadâ”da, Zeyd İbn Sabit (r.a.) rivayetini aktardıktan sonra “Rasûlullah aleyhisselâmın yirminin üzerinde vahiy kâtibi vardı. Ben bunları Tahrîc-i ehâdîsi'r-Râfiî'de zikrettim.”⁵⁶² ifadeleriyle kendi yazdığı kitabına atıfta bulunmuştur. “Hayız” konusunda da istihaza ile ilgili Hımne bint Cahş (r.a.) hadisini kitabına delil olarak almıştır. Rivayetin sonunda “أعله البيهقي بتفرد ابن عقيل” ve “وهاه ابن منده و ابن حزم” ifadeleriyle İbn Mende (ö. 395/1005), İbn Hazm (ö. 456/1064) ve Beyhakî (ö. 458/1066) 'in Hımne binti Cahş (r.a.) hadisini zayıf kabul ettiklerini belirtmiştir. Daha sonra da konu ile ilgili İbn Mende ve Beyhakî'nin İbn Hazm'a cevabını geniş şekilde *el-*

⁵⁵⁷ İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed İbn Ahmed el-Bustî, *sahîhu İbn Hibbân* (nşr. Şuayb Arnaût), I. Baskı, Muessesetu'r-risâle, Beyrut 1408/1998, VI, 245-246.

⁵⁵⁸ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 418.

⁵⁵⁹ İmrân Şu'ayb, *Cuhûdu İbni'l-Mulakkin*, II, 1032.

⁵⁶⁰ İmrân Şu'ayb, *age.*, II, 1194.

⁵⁶¹ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 194; Bk. İbnu'l-Mulakkin, *el-Bedru'l-munîr* (nşr. Cemal Muhammed es-Seyyid), IV, 92-94.

⁵⁶² İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, II, 571.

Bedru'l-munîr'de verdiğini söylemiş, daha geniş bilgi elde etmek isteyenleri kitabına yönlendirmiştir.⁵⁶³

İbnu'l-Mulakkin'in *el-Bedru'l-munîr*'in dışında müracaat edilmesini istediği kitaplarından biri de *Tahrîc-i ehâdîsi'l-vasît*'tir. "Muhayyerlik" konusunun "tasriye"⁵⁶⁴ başlığı altında İbn Ömer (r.a.) rivayetini delil olarak almıştır. Rivayetin sonunda Ebû Dâvud'un söz konusu hadisi rivayet ettiğini ve zayıf olmadığını söylediğini ifade etmiştir. Ancak, hadisin senedinin Ebû Dâvud'un ifade ettiği gibi olmadığını söylemiştir. Rivayetin sıhhat durumu ile ilgili geniş bilgiyi *Tahrîc-i ehâdîsi'l-vasît*'te verdiğini belirtmiştir.⁵⁶⁵

İbnu'l-Mulakkin, "zekâtu'l-fitr" konusunda da Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.) rivayetini delil olarak zikretmiştir. Rivayetin sonunda, İbn Hazm'ın "الآفت"⁵⁶⁶ ifadesinden dolayı hadisi kusurlu bulduğunu ifade etmiştir. Ancak, İbn Hazm'a kendisinin itiraz ettiğini ve ona cevap olarak itirazının ayrıntılarının *Tahrîc-i ehâdîsi'l-vasît*'te yer aldığını belirtmiştir.⁵⁶⁷

Müellifin *Tuhfetu'l-muhtâc*'ta, kendi kitapları dışında başka müelliflerin kitaplarına da atıflarda bulunduğunu görmekteyiz. "Savmu't-tatavvu'" konusunda delil olarak kitabına aldığı İbn Abbas (r.a.) rivayeti bunun örneklerindedir. Rivayetin sonunda, hadisin râvisi olan Dâvud İbn Ali el-Hâşimî ile ilgili değerlendirmeleri aktarmıştır. Değerlendirmelerden sonra aynı râvi'nin İbn Adî'nin *Kâmil*'inde de birkaç rivayetinin olduğunu söyleyerek *Kâmil*'e atıfta bulunmuştur.⁵⁶⁸

2.2.1.6. Hadis Kitaplarındaki Bab Başlıklarını Kullanımı

İbnu'l-Mulakkin, ele aldığı konuyla ilgili hadisi delil olarak tespit ettikten sonra o konuyla ilgili hadis aldığı kaynaklarda bab başlığı olarak kullanılan rivayetleri de zikretmiştir. Bu rivayetlerin bab başlığı olarak hangi kaynaklarda kullanıldığını belirtmiştir.

⁵⁶³ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, s. 237.

⁵⁶⁴ Sütün hayvanın memesinde biriktirilmesi

⁵⁶⁵ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, II, 231.

⁵⁶⁶ Koyun veya keçi yoğurdunun kurutulmuş hali

⁵⁶⁷ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, II, 71.

⁵⁶⁸ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, II, 109.

Bab başlığı olarak kullanılmış rivayetlerden kitabına delil olarak aldığı kaynakların başında Buhârî'nin Sahîhi gelmektedir. Buhârî'nin ezân konusunda bab başlığı olarak kullandığı “Nebî (s.a.)'in iki rekâtta sonra kalkıp namaza tekrar geri dönmemesi dolayısıyla ilk teşehhüdü vacip görmeyen kimse babı”⁵⁶⁹ ifadesini kullanarak, rivayeti ele aldığı konuda delil olarak getirmiştir.⁵⁷⁰ Siyer konusunda Üsâme İbn Zeyd rivayeti olan hadisi delil getirdikten sonra rivayetin “müttefekun aleyh” olduğunu belirtmiştir. Hemen ardından da Buhârî'nin *Sahîh*'inde “Mekke evlerinin miras bırakılması, satılması ve satın alınması” adını taşıyan bab başlığı bulunduğunu ifade etmiştir.⁵⁷¹ İbnu'l-Mulakkin, kendisinin konuya koyduğu başlığın Buhârî'nin *Sahîh*'inde bab başlığı olarak bulunduğunu belirtmiştir. Gâibin (kendisinden haber alınamayan kişi) hükmü başlığını kitabında kullanmış ve bununla ilgili rivayeti delil olarak tespit etmiş, daha sonra Buhârî'nin *Sahîh*'inde “Gâibin ölü sayılması” adını taşıyan bab başlığının bulunduğunu ifade etmiştir.⁵⁷²

İbnu'l-Mulakkin, Fâtiha suresinin namazlarda okunması ile ilgili rivayetleri kitabına delil olarak almıştır. Rufâ'a İbn Râfi' rivayetinden sonra İbn Hibbân'ın *Sahîh*'inde konuyla ilgili bab başlığı olarak kullandığı rivayeti zikretmiştir.⁵⁷³

“Yolcunun namazı” konusunda, yolcunun orucu ile ilgili rivayetleri delil olarak tespit etmiştir. Sinan İbn Seleme'nin babasından rivayet ettiği hadisi delil olarak almış, hadisi Ebû Dâvud'un rivayet ettiğini ve zayıf görmediğini ifade etmiştir. Hemen ardından Ebû Dâvud'un rivayete ilgili “Yolculukta oruç tutmayı seçen kimse babı”⁵⁷⁴ adını taşıyan bab başlığının bulunduğunu belirtmiştir.⁵⁷⁵

Beyhakî'nin *es-Sunenu'l-kubrâ*'sında bab başlığı olarak kullandığı rivayetleri de kitabında zikretmiştir. “Nuzûr” konusunda Ukbe İbn Âmir (r.a.) rivayetini delil olarak tespit etmiş, daha sonra Beyhakî'nin “Yürümeye güç yetirebilenin yürümesi, güç yetiremeyenin de binek kullanması babı”⁵⁷⁶ adlı başlığı kitabında kullandığını

⁵⁶⁹ Buhârî, *Sahîhi Buhârî*, s. 203.

⁵⁷⁰ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 322.

⁵⁷¹ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, II, 513.

⁵⁷² İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, II, 575.

⁵⁷³ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 291.

⁵⁷⁴ Ebû Dâvud, *Sunen*, IV, 81.

⁵⁷⁵ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 482.

⁵⁷⁶ Beyhakî, *es-Sunenu'l-kubrâ*, X, 135.

belirtmiştir.⁵⁷⁷ “Menâhî” konusunda da İbn Ömer (r.a.) rivayetini delil olarak tespit etmiş, Beyhakî’nin de belirtilen hadis ekseninde *Sunen*’inde bâb başlığı olarak kullandığı rivayetin bulunduğunu belirtmiştir. Kullandığı başlığın adının “Şarap sıkın kimsenin meyve suyu satmasının kerahiyeti babı”⁵⁷⁸ olduğunu zikretmiştir.⁵⁷⁹

Yukarıdaki örnekler dikkate alındığında, İbnu’l-Mulakkin’in kitabına delil olarak aldığı rivayetlerin kaynaklarına olan vukufiyeti görülmüştür. Hadis aldığı kaynaklarda bab başlığı olarak yer alan rivayetlere dikkat çekmesi, onun hadis ilmine olan hâkimiyetini göstermesi açısından da önem arz etmektedir

2.2.1.7. Müttefekun Aleyh Hadisleri Kullanımı

Sahih hadislerin tasnif edildiği hadis kitaplarının başında gelen Buhârî ve Müslim’in *Sahih*’leri, İbnu’l-Mulakkin’in hadis aldığı temel kaynaklar arasında yer almıştır. Bundan dolayı Buhârî ve Müslim’in *Sahih*’lerinden deliller tespit ederken nasıl bir yol takip ettiğini bilmek onun hadisçiliği konusunda bizlere ışık tutacaktır.

Buhârî ve Müslim’in *Sahih*’lerinde birlikte aldıkları hadisleri kitabına delil olarak almıştır. “Buhârî ve Müslim’in her ikisinde *el-Câmi’u’s-Sahih* isimli kitaplarında aldıkları hadis”⁵⁸⁰ olarak tanımlanan “müttefekun aleyh” ifadesini o da kullanmıştır.⁵⁸¹ Delil olarak tespit ettiği hadisin “müttefekun aleyh” olduğunu belirttikten sonra, hadisin lafzının kime ait olduğunu ve geçtiği yeri de ifade etmiştir.⁵⁸² Bunu da “اللفظ لمسلم”⁵⁸³ “lafiz Muslim’e ait” ya da “اللفظ للبخاري”⁵⁸⁴ “lafiz Buhârî’ye ait” ifadelerini kullanarak belirtmiştir. Hadisin “müttefekun aleyh” olduğunu belirttikten sonra takip ettiği yöntemlerden biri de Buhârî ya da Müslim’in rivayetlerindeki ziyadelere dikkat çekmesidir.⁵⁸⁵ Bunun yanı sıra, Buhârî ve Müslim rivayetlerindeki farklılıklara da dikkat çekmiştir.⁵⁸⁶

⁵⁷⁷ İbnu’l-Mulakkin, *Tuhfetu’l-muhtâc*, II, 564.

⁵⁷⁸ Beyhakî, *es-Sunenu’l-kubrâ*, V, 534.

⁵⁷⁹ İbnu’l-Mulakkin, *Tuhfetu’l-muhtâc*, II, 224.

⁵⁸⁰ Abdullah Aydın, *Hadis İstilahları Sözlüğü*, III. Baskı, İFAV, İstanbul 2009, s. 238.

⁵⁸¹ İbnu’l-Mulakkin, *Tuhfetu’l-muhtâc*, I, 130.

⁵⁸² İbnu’l-Mulakkin, *Tuhfetu’l-muhtâc*, II, 245.

⁵⁸³ İbnu’l-Mulakkin, *Tuhfetu’l-muhtâc*, I, 443.

⁵⁸⁴ İbnu’l-Mulakkin, *Tuhfetu’l-muhtâc*, I, 250.

⁵⁸⁵ İbnu’l-Mulakkin, *Tuhfetu’l-muhtâc*, I, 286.

⁵⁸⁶ İbnu’l-Mulakkin, *Tuhfetu’l-muhtâc*, I, 166, 352, 355, 371.

İbnu'l-Mulakkin, “müttefekun aleyh” olan rivayetleri delil olarak kullandığı gibi, Buhârî ya da Müslim’in rivayetinde tek kaldığı hadisleri de kitabına delil olarak almıştır. Müslim’in rivayetinde tek kaldığı hadisi “رواه مسلم منفردا”⁵⁸⁷ “Muslim hadisi tek başına rivayet etmiştir” ifadesini kullanarak belirtmiştir. Sadece Müslim’in hadis aldığı, Buhârî’nin hadis almadığı râvilere de dikkat çekmiştir. “لم يخرج البخاري عن” “معأوية بن الحكم شيئاً” “Buhârî Muâviye İbni'l-Hakem'den rivâyette bulunmamıştır.” ifadesini kullanarak Buhârî’nin Muâviye İbn el-Hakem'den hadis naklinde bulunmadığını belirtmiştir.⁵⁸⁸ Rivayetinde Müslim’in tek kaldığı hadisi kitabına delil olarak almış, “لم يخرج البخاري عن وائل في كتابه شيئاً” ifadelerini kullanarak Buhârî’nin kitabında Vâil'den rivayette bulunmadığını ifade etmiştir.⁵⁸⁹ Kullandığı ifadeler İbnu'l-Mulakkin'in Buhârî ve Müslim'in *Sahih*'lerine ne kadar vâkıf olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

“Zekât” konusunda Buhârî’nin farklı konu başlıklarında yer alan rivayetlerini tek delilde toplamış ve bunu “رواه البخاري بطوله مفردا فجمعته” “Buhârî uzun olan hadisi parça parça (farklı konularda) rivayet etmiştir. Ben bunları topladım.” ifadesi ile belirtmiştir.⁵⁹⁰ Buhârî, “Bir kimsenin hocasından itibaren bir veya birkaç râviyi yahut bütün râvileri atarak senedin baş tarafı eksik olarak rivayette bulunması”⁵⁹¹ olarak tarif edilen ta'like *Sahih*'inde çokça başvurmuştur.⁵⁹² İbnu'l-Mulakkin de yukarıdaki rivayetleri delil olarak aldıktan sonra “رواه البخاري تعليقا بصيغة الجزم”⁵⁹³ ifadesini kullanmış, rivayetin Buhârî’nin ta'liki olduğunu belirtmiştir. Buhârî’nin cezm sigasıyla muallak olarak rivayet ettiği hadisleri kitabına delil olarak almaya özen göstermiştir.

2.2.1.8. Hadis Kullanımında Mezhep Etkisi

İbnu'l-Mulakkin, Şâfiî mezhebine mensuptur. Bundan dolayı kitabına delil olarak aldığı rivayetlerde mezhebinin etkilerini görmek mümkündür. İmam Şâfiî'den gelen rivayetleri bazı konularda özellikle delil olarak kullanmıştır.

⁵⁸⁷ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, II, 574.

⁵⁸⁸ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 350.

⁵⁸⁹ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, II, 574.

⁵⁹⁰ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, II, 42.

⁵⁹¹ Aydın, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, s. 305.

⁵⁹² Abdullah Aydın, “Muallak”, *DİA*, XXX, 310.

⁵⁹³ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, II, 488.

İbnu'l-Mulakkin, İmam Şafîî rivayetlerini delil olarak kitabında kullanırken farklı yollar takip etmiştir. Bunlardan ilki, doğrudan İmam Şafîî'nin rivayetini delil olarak kullanmasıdır. "İhram" konusunda Şafîî'nin Saîd İbn Sâlim, İbn Cureyc, Hamîd el-A'rac ve Mucâhid sened silsilesiyle rivayet ettiği telbiye hadisi⁵⁹⁴ bunun örneğidir. Rivayette dikkat çeken en önemli özellik, İbnu'l-Mulakkin'in kitabına delil olarak aldığı diğer rivayetlerde yapmadığı halde burada rivayetin sened silsilesini tam olarak vermesidir. Sened silsilesini tam olarak vermesinin sebebi, onun İmam Şafîî'nin rivayet silsilesini ne kadar iyi bildiğini göstermek istemesi olabilir. Bunun diğer örneği ise aynı konuda kitabına delil olarak aldığı Umâre İbn Huzeyme İbn Sâbit'in babasından rivayet ettiği "Nebî (s.a.) telbiyeyi tamamladığı zaman Allahu-taala'dan mağfiretini, rızasını ister ve cehennem ateşinden rahmetine sığınır." ⁵⁹⁵ ifadelerini ihtiva eden hadistir. İfade edilen rivayette de Şafîî, İbrahim İbn Ebî Yahyâ, Salih İbn Muhammed İbn Zâide ve Umâre'den oluşan senet zincirini tam olarak zikretmiştir.⁵⁹⁶

İbnu'l-Mulakkin, diğer rivayetlerdeki tasarruflarında olduğu gibi kitabına delil olarak aldığı İmam Şafîî rivayetlerinde de konuyla ilgili bölümü delil olarak almış, tamamını almamıştır. "Hac" konusunda küçük çocuğun haccı ile ilgili olan İbn Abbâs rivayetini delil olarak tespit etmiş sonra konuyla ilgili İmam Şafîî rivayetini de delil olarak zikretmiştir. Ancak rivayetin "Çocuğun kolundan tuttu....."⁵⁹⁷ bölümünü alarak sadece baş tarafını vermekle yetinmiştir.

İbnu'l-Mulakkin, İmam Şafîî'nin mursel olarak rivayet ettiği hadisleri de kitabına delil olarak almıştır. Rehin konusunda "Rehin, rehin alan kimsenin sorumluluğundadır. Faydası da, zararında ona aittir."⁵⁹⁸ ifadeleriyle İmam Şafîî'nin Saîd İbnu'l-Museyyeb'den mursel rivayeti olan hadisi kitabına delil olarak almıştır. Hemen ardında İmam Şafîî'nin rivayeti Ebu Hureyre'den musned olarak rivayet ettiğini belirtmiştir.⁵⁹⁹

⁵⁹⁴ Şafîî, Muhammed İbn İdrîs, *el-Um* (nşr. Rifat Fevzi Abdulmuttalib), I. Baskı, Dâru'l-vefâ, Mansûra 1422/2001, III, 391; İbnu'l-Mulakkin, *age.*, II, 155.

⁵⁹⁵ Şafîî, *el-Um*, III, 395; İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, II, 155.

⁵⁹⁶ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, II, 156.

⁵⁹⁷ Şafîî, *age.*, III, 275; İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, II, 131.

⁵⁹⁸ Şafîî, *age.*, IV, 383; İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, II, 256.

⁵⁹⁹ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, II, 256.

“Ribâ” konusunda Saîd İbnu’l-Museyyeb’den, “Rasûlullah (s.a.), hayvana karşılık et satışını yasakladı.” rivayetini kitabına delil olarak almıştır. Hemen ardından İmam Şâfiî’nin de hadisi Mâlik’ten mursal olarak rivayet ettiğini zikretmiştir.⁶⁰⁰ İmam Şâfiî hadisi Mâlik, Zeyd İbn Eslem ve Saîd İbn el-Museyyeb tarikiyle mursal olarak rivayet etmiştir.⁶⁰¹ Aynı şekilde üzerine zekât gereken kimse konusunda “Yetim ya da yetimlerin mallarından zekât alınız. Çünkü zekât o malları tüketmez.” ifadelerini ihtiva eden Yûsuf İbn Mâhek hadisini İmam Şâfiî’nin mursal olarak rivayet ettiğini belirtmiştir.⁶⁰² İmam Şâfiî hadisi Abdulmecid, İbn Cureyc ve Yûsuf İbn Mâhek tarikiyle mursal olarak rivayet etmiştir.⁶⁰³ Bazı konularda da İmam Şâfiî rivayeti olan hadisi delil olarak almış, daha sonra hadisin Şâfiî ve başkalarının görüşüne göre sahih ancak mursal olduğunu belirtmiştir.

İbnu’l-Mulakkin, “Cenâiz” konusunda “Rasûlullah (s.a.) oğlu İbrahim’in kabrine su serpti ve kabri üzerine küçük taşlar koydu” rivayetini delil olarak almıştır. Câfer İbn Muhammed’in babasından rivayet ettiği hadisin sonunda yaptığı değerlendirme hadisin mursal olduğunu ifade etmiştir.⁶⁰⁴ İmam Şâfiî hadisi İbrahim İbn Muhammed, Câfer İbn Muhammed ve babası tarikiyle mursal olarak rivayet etmiştir.⁶⁰⁵

İbnu’l-Mulakkin’in bazı rivayetlerden sonra da, İmam Şâfiî’nin görüşlerini aktarmış ve onun hüküm çıkardığı hadislere dikkat çekmiştir. “Sıyam” konusunda “muttefekun aleyh” olan “Nebî (s.a.) “Kim üzerinde oruç borcu varken ölür ise velisi onun yerine oruç tutar.” buyurdu.” Şeklindeki Hz. Aişe (r.a.) hadisini kitabına delil olarak almıştır. Hemen ardından “Şâfiî eski görüşü olarak “Oruç borcu olduğu sabitse onun yerine hac yapılabildiği gibi oruç ta tutulabilir.” dedi.” ifadelerini kullanarak İmam Şâfiî’nin görüşünü aktarmıştır.⁶⁰⁶

“İki namaz arasını birleştirme” konusunda da “muttefekun aleyh” olarak “Usâme İbn Zeyd “Rasûlullah (s.a.) Arafat’tan ayrılıp Muzdelife’ye geldiğinde abdest aldı. Sonra namaz için kamet getirildi ve akşam namazını kıldı. Daha sonra bütün

⁶⁰⁰ İbnu’l-Mulakkin, *Tuhfetu’l-muhtâc*, II, 212.

⁶⁰¹ Şâfiî, *el-Um*, IV, 166.

⁶⁰² İbnu’l-Mulakkin, *Tuhfetu’l-muhtâc*, II, 82-83.

⁶⁰³ Şâfiî, *el-Um*, III, 69.

⁶⁰⁴ İbnu’l-Mulakkin, *Tuhfetu’l-muhtâc*, II, 28-29.

⁶⁰⁵ Şâfiî, *el-Um*, II, 619.

⁶⁰⁶ İbnu’l-Mulakkin, *Tuhfetu’l-muhtâc*, II, 101.

insanlar develerini konaklama yerinde durdurdular. Yatsı namazı için kamet getirildi. Rasûlullah (s.a.) yatsı namazını kıldı. Akşam ile yatsı arasında başka namaz kılma-
dı.” dedi.” İfadelerini içeren Usâme İbn Zeyd hadisini delil olarak tespit etmiştir. Hemen ardından " واحتج الشافعي و غيره به في جواز التفريق بينهما إذا جمع في وقت الثانية." ifadelerini kullanarak, İmam Şâfiî ve başka âlimlerin hadisi, ikindinin vaktinde birleştirildiği zaman iki namaz arasını ayırmanın caizliği konusunda delil olarak kullandıklarını ifade etmiştir.⁶⁰⁷

İbnu'l-Mulakkin, İmam Şâfiî'nin hadisler hakkındaki değerlendirmelerine de yer vermiştir. “Namazın şartları” konusunda “Rasûlullah (s.a.) “sizden biriniz namaz kıldığı zaman önüne bir şey koysun. Koyacak bir şey bulamaz ise asâ diksin. Yanında asâ yok ise çizgi çeksin. Böyle yaparsa önünden geçenlerin ona zararı olmaz.” buyurdu.” ifadelerini ihtiva eden Ebû Hureyre hadisini Ebû Dâvud ve İbn Mâce rivayetiyle kitabına delil olarak almıştır. Daha sonra " و أشار إلى ضعفه الشافعي " “Şâfiî hadisin zayıflığına dikkat çekmiştir.” ifadesini kullanarak İmam Şâfiî'nin hadisin zayıflığına işaret ettiğini belirtmiştir. Aynı zamanda onun hadisle ilgili görüşünü de aktarmıştır.⁶⁰⁸ “Cuma namazı” konusunda Vâbisa İbn Muabbed (r.a.) hadisini “Rasûlullah (s.a.) safin arkasında yalnız başına namaz kılan bir adam gördü ve ona namazını yeniden kılmasını emretti.” ifadeleriyle kitabına delil olarak almış, daha sonra hadis ile ilgili değerlendirmeleri vermiştir. Değerlendirmeler arasında İmam Şâfiî'nin hadisi zayıf bulunduğunu ifade ettiği görüşü de yer almıştır.⁶⁰⁹

İbnu'l-Mulakkin, kitabına delil olarak aldığı hadislerden sadece bir tanesinde Ebû Hanife rivayetini delil olarak kullanmıştır. “Menâhî” konusunda Amr İbn Şuayb'ın babasından onunda dedesinden rivayet ettiği “Nebî (s.a.) şartlı satışı yasaklamıştır.” hadisini delil olarak getirmiştir. Sened silsilesini de Abdulvâris İbn Saîd, Ebû Hanife ve Amr olarak vermiştir.⁶¹⁰ İbnu'l-Mulakkin, ağırlıklı olarak kitabında İmam Şâfiî rivayetlerini ve rivayetler ile ilgili değerlendirmelerini kullansa da, sened silsilesinde Ebû Hanife'nin bulunduğu bir rivayeti de delil olarak kitabına almıştır.

⁶⁰⁷ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 485.

⁶⁰⁸ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 358.

⁶⁰⁹ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 461.

⁶¹⁰ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, II, 218.

2.2.2. Hadislerin Sıhhat Durumlarını Belirtme

İbnu'l-Mulakkin'in, kitabına delil olarak aldığı rivayetlerin sıhhat durumlarını belirtirken hangi yolları izlediği aşağıdaki başlıklar altında ele alınacaktır.

2.2.2.1. Sened Açısından

İbnu'l-Mulakkin, kitabına delil olarak aldığı hadislerin kaynağını ifade ettikten sonra, gerekli gördüğü takdirde aynı kaynaktan seneddeki ricalle ilgili bilgi de vermiştir. Hadisi aldığı kaynağın müellifinin senedle ilgili değerlendirmelerini aktarmıştır.

İbnu'l-Mulakkin'in sıfatu's-salât konusunda delil olarak aldığı, Avn İbn Abdullah'ın Abdullah İbn Mes'ud'dan naklettiği rivayeti konumuza örnek olarak verebiliriz. Hadisin metni şu şekildedir : “Avn İbn Abdillah, Abdullah İbn Mes'ud'dan “Rasulullahın, sizden biri rükû yaptığı zaman en az üç defa “subhâne rabbiye'l-azîm” desin. Secdeye vardığı zaman en az üç defa subhâne rabbiye'l-a'lâ” desin.” buyurduğunu rivayet etmiştir.”⁶¹¹ İbnu'l-Mulakkin, kitabına delil olarak aldığı hadisleri sadece sahâbî râvileriyle aktardığı halde yukardaki rivayeti Avn İbn Abdillah'ın Abdullah İbn Mes'ud'dan rivayeti şeklinde ifade etmiştir. Avn İbn Abdillah'ın adını zikretmek ile rivayetten sonra yapacağı açıklamaya zemin hazırlamıştır. Hadisi İbn Mâce (ö. 273/887), Ebû Dâvud (ö. 275/889) ve Tirmizî (ö. 279/892)'nin rivayet ettiklerini belirtmiş, daha sonra kaynaklardaki sened değerlendirmelerine yer vermiştir. Buhârî (ö. 256/870)'nin hadisi *et-Târîhu'l-kebîrin*'de zikrettiğini ve mursel dediğini; Ebu Dâvud'un, hadisin Avn'ın murseli olduğunu çünkü onun Abdullah İbn Mes'ud'a yetişmediğini söylediğini; Tirmizî'nin “hadisin isnadının Avn'ın muttasılı olmadığını çünkü Avn'ın İbn Mes'ud'a yetişmediğini” söylediği⁶¹² değerlendirmelerini hemen hadisin ardından yapmıştır.

Hadisi aldığı kaynaklardaki sened değerlendirmelerine yer verdiği ikinci örnek, “sıfatu's-salât” konusundaki Enes (r.a.)'in rivayet ettiği “Enes (r.a.)'den rivayet edildiğine göre O, “Rasulullah (s.a.) dünyadan ayrılıncaya kadar sabah namazında kunuta devam etti” dedi.”⁶¹³ hadisidir. İbnu'l-Mulakkin, hadisin Ahmed İbn Hanbel

⁶¹¹ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 301.

⁶¹² İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 301.

⁶¹³ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 303.

(ö. 241/855), Dârekutnî (ö. 385/995), Hâkim en-Nîsâbûrî (ö. 405/1014) ve Beyhakî (ö. 458/1066) tarafında rivayet edildiğini belirtmiş, sonra kaynaklardaki sened değerlendirmelerini aktarmıştır. İlk olarak Hâkim'in değerlendirmelerine yer vermiştir. Onun hadisin sahih ve râvilerinin tamamının sika olduğu yönündeki değerlendirmelerini ifade etmiştir. Beyhakî'nin de kitaplarında aynı görüşe katıldığını belirtmiştir. Daha sonra Hâzîmî (ö. 584/1188)'nin hadisin sahih ve senedinde bulunan Ebû Ca'fer'in sika olduğu ve birçok kişinin onu sika kabul ettiği yönündeki görüşünü aktarmıştır. Yaptığı değerlendirmelerin ardından Nesâî (ö. 303/915)'nin Ebû Ca'fer er-Râzî hakkındaki "leyse bi'l-kaviy"⁶¹⁴ tenkidinî aktarmıştır. Son olarak İbnü's-Salâh (ö. 643/1245)'in, "Ebu Abdillâh Muhammed İbn Ali el-Belhî, Ebu Abdillâh el-Hâkim ve Ebû Bekr el-Beyhakî gibi çok sayıda hadis hâfızı rivayetin sıhhatine hükmetmiştir." sözünü aktararak değerlendirmesini sonlandırmıştır.⁶¹⁵

İbnü'l-Mulakkin'in Süleyman İbn Dâvud'dan naklettiği rivayeti aynı konuda diğer örnek olarak verilebilir. Süleyman İbn Dâvud, rivayetinde Zuhrî, Ebû Bekr İbn Muhammed İbn Amr İbn Hazm, babası ve dedesi tarikiyle Rasulullah (s.a.)'ın Yemen ehline ferâiz, sünnetler ve diyetler hakkında yazdığı mektubu aktarmıştır.⁶¹⁶ İbnü'l-Mulakkin, rivayeti İbn Hibbân (ö. 354/965) ve Hâkim (ö. 405/1014)'in *Sahih*'lerinden kitabına delil olarak almıştır. Kaynakları ifade ettikten sonra, İbn Hibbân ve Hâkim'in senedle ilgili değerlendirmelerini aktarmıştır. İlk olarak İbn Hibbân'ın Süleyman İbn Dâvud ile ilgi değerlendirmelerine yer vermiştir. İbn Hibbân'ın Süleyman İbn Dâvud'un Dimeşk ehlinden Süleyman İbn Dâvud el-Havlânî olduğunu söylediğini ve sika ifadesini kullandığını aktarmıştır. İbn Hibbân'ın Süleyman İbn Dâvud'un Süleyman İbn Dâvud el-Yemâmî olabileceğini söylediğini, onun hakkında da "lâ şey"⁶¹⁷ ifadesini kullandığını, ikisinde ez-Zuhrî'den rivayette bulduklarını söylediğini ifade etmiştir.⁶¹⁸ İbn Hibbân'ın değerlendirmelerinin hemen ardından Hâkim'in değerlendirmelerine yer vermiştir.

⁶¹⁴ Cerhin, Zehebî ve Irâkî'ye göre beşinci, Sehâvî'ye göre altıncı mertebesinde buluna bir ravi hakkında kullanılan sîga. Aydın, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, s. 163.

⁶¹⁵ İbnü'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 304.

⁶¹⁶ İbnü'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, II, 452.

⁶¹⁷ Cerhin Irâkî'ye göre üçüncü, Sehâvî'ye göre dördüncü mertebesinde bulunan bir ravi hakkında kullanılan bir sîga. Böyle bir ravinin rivayet ettiği hadishiçbir surette alınmaz. Aydın, *age.*, s. 160.

⁶¹⁸ İbnü'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, II, 452.

Hâkim'in, hadislerle ilgili "hadis bu babda açıklanmış uzun hadislerdendir. Mü'minlerin emiri Ömer İbn Abdulaziz ve dönemindeki âlimlerin imamı Muhammed İbn Muslim ez-Zuhrî hadisin sıhhatine şahitlik etmişlerdir." ifadelerine yer vermiştir.⁶¹⁹

İbnu'l-Mulakkin, kitabına delil olarak aldığı hadislerin sadece sahabî râvisini vermiş; seneddeki diğer râvileri hafzetmiştir. Bununla birlikte, azda olsa senedin hazfedilen kısmında bulunan râviler hakkında değerlendirmede bulunmuştur. "Sadakatu't-tatavvu'" konusunda Hâkim en-Nîsâbûrî'nin *el-Mustedrek*'te rivayet ettiği Bureyde⁶²⁰ ve İbn Abbas⁶²¹ rivayetlerini peş peşe kitabına delil olarak almıştır.⁶²² Hadislerden ikincisinin senedinde Hâlid İbn Tahman'ın bulunduğunu, onun "muhtelifun fih"⁶²³ olduğunu belirtmiştir. Yahyâ İbn Maîn (ö. 233/848)'in de ona ihtilat suçlamasında bulunduğunu söylemiştir.⁶²⁴ İbn Maîn, Hâlid İbn Tahhân'ın zayıf râvi olduğunu belirterek ihtilatın vefatından on sene önce gerçekleştiğini söylemiştir.⁶²⁵

İbnu'l-Mulakkin, "kitâbu'l-cenâiz"de Hz.Ali (r.a)'den "Kim bir cenazeyi yıkar, kefenler, tahnit eder (buhurla tütsüler), namazını kıldırır ve onunla ilgili gördüklerini ifşa etmezse anasının onu doğurduğu gün gibi günahlardan kurtulur." rivayetini delil olarak getirmiştir.⁶²⁶ Hadisi, İbn Mâce'nin rivayet ettiğini belirttikten sonra senedde geçen râvi Abbâd İbn Kesîr ile ilgili değerlendirmelere yer vermiştir. Adı geçen râvinin er-Remlî olması durumunda, Yahya İbn Maîn (ö. 233/848)'in onun hakkında sika râvi olduğunu söylediğini ve "lâ be'se bih" ifadesini kullandığını belirtmiştir. Aynı şekilde Alî İbn el-Medenî (ö. 234/849)'nin de onun sika olduğunu söylediğini ve "lâ be'se bih" ifadesini kullandığını ifade etmiştir. Yahya İbn Maîn ve Ali İbn el-Medenî dışındakilerin ise onu zayıf kabul ettiklerini belirtmiştir. Bu râvinin el-Basrî el-Âbid olması durumunda ise İbnu'l-Mulakkin, Buhârî'nin "hadisçiler onu terk ettiler" ifadesini aktarmıştır. İbnu'l-Cevzî (ö. 597/1201)'nin de *İlel*'inde kesin

⁶¹⁹ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, II, 452.

⁶²⁰ Hâkim en-Nîsâbûrî, *Mustedrek*, I, 577.

⁶²¹ Hâkim en-Nîsâbûrî, *Mustedrek*, IV, 217.

⁶²² İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, II, 346-347.

⁶²³ Rivayet ettiği hadis bazı âlimler tarafından kabul edilen bazı âlimler tarafından reddedilen ravi. Aydın, *Hadis Istılahları sözlüğü*, s. 206.

⁶²⁴ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, II, 347.

⁶²⁵ Zehebî, *Mîzânu'l-i'tidâl*, I, 632.

⁶²⁶ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, II, 16.

şekilde söz konusu râvinin metruk olduğunu belirttiğini söylemiştir. Daha sonraki ifadelerinde ise âlimlerin Abbâd İbn Kesîr ve el-Basrî el-Âbid'in aynı kişi oldukları görüşünde olduklarını söylemiş, bunu ifade eden âlimlerin görüşünün yanlış olduğunu belirtmiştir.⁶²⁷

İbnu'l-Mulakkin, “sucûdu's-sehv” konusunda el-Muğîra İbn Şu'be (r.a)'den “İmam ikinci rekâttan sonra oturmadan kalktığı zaman, tam doğrulmadan önce oturmadığını hatırlarsa hemen otursun; tam doğrulursa da oturmayıp sehiv secdesi yap-sın” hadisini Ebû Dâvud ve İbn Mâce rivayetleriyle kitabına delil olarak almıştır. Daha sonra isnadda yer alan Câ'bir İbn Yezîd el-Cu'fî adlı râviyi değerlendirmiştir. Onun aşırı şîî olduğunu belirtmiş, Nesâî'nin onu metruk râvi olarak kabul ettiği görüşünü aktarmıştır.⁶²⁸ Birçok âlim Câ'bir'i yalancılıkla itham etmiştir. Nesâî'ye göre ise Câ'bir, Râfizî olup recat (reenkarnasyon) fikrine inanan bir kişidir.⁶²⁹ Şu'be (ö. 160/776) ve Sevrî (ö. 161/777)'nin ise Câ'bir'i sika olarak vasıflandırdıklarını ifade etmiştir.⁶³⁰ İbnu'l-Mulakkin, burada sadece rivayetin senedinde bulunan Câ'bir ile ilgili değerlendirmeleri aktarmakla yetinmiş, kendisi değerlendirmede bulunmamıştır.

İbnu'l-Mulakkin “şurûtu's-salât” konusunda da, Ebû Hureyre'den “Rasulullah (s.a..) bir kişinin, namazda iken ağzını kapatmasını yasakladı.” hadisini yine Ebû Dâvud ve İbn Mâce rivayetleriyle kitabına almıştır. Hadisi aldığı kaynakları belirttikten sonra, senedde bulunan Hasan İbn Zekvân'dan bahsetmiş, onun hakkında birçok olumsuz görüşün bulunduğunu ifade etmiştir. Olumsuz görüşlere rağmen Buhârî'nin kendisinden hadis rivayet ettiğini belirtmiştir. İbn Hibbân'ın ise Hasan İbn Zekvân'ın adını sikâ râvileri topladığı kitabında zikrettiğini ve hadisi onun da bulunduğu senedle *Sahih*'ine aldığını söylemiştir. Hâkim'in de Hasan İbn Zekvân'ın bulunduğu senedle rivayetin Buhârî ve Muslim'in şartı üzere sahih olduğunu belirttiğini zikretmiştir.⁶³¹ İbnu'l-Mulakkin, Hasan İbn Zekvân hakkında olumsuz görüşlerin çok olduğunu ifade etmiş, ancak bunların neler olduğunu belirtmemiştir. Bunun nedeni olarak kitabında kısa ve öz bilgi verme gösterilebilir.

⁶²⁷ İbnu'l-Mulakkin, *age.*, II, 17.

⁶²⁸ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 369.

⁶²⁹ Ukaylî, *ed-Duafâu'l-kebîr*, I, 191; Mizzî, *Tehzîbu'l-kemâl*, IV, 465-471.

⁶³⁰ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 379.

⁶³¹ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 369.

İbnu'l-Mulakkin'in bazı rivayetlerden sonra, senedde geçen râvilerden söz etmiş, fakat o râvi hakkında değerlendirmede bulunmamıştır. Sadece adını vermekle yetinmiştir. “Kitâbu'l-ferâiz”de, Hz.Ali (r.a.)’den vasiyetten önce borcun ödenmesi ile ilgili rivayeti kitabına delil olarak almıştır. Rivayetin kaynaklarını ifade ettikten sonra, rivâyetin senedinde geçen Hârisu'l-A‘var’ın ismini vermiştir.⁶³² Fakat onun hakkında olumlu ya da olumsuz değerlendirmede bulunmamıştır.

2.2.2.2. Senedle ilgili Kendi Değerlendirmeleri

İbnu'l-Mulakkin, gerekli gördüğü yerlerde isnadla ilgili kendi görüşlerini de ifade etmiştir. Bunun örneklerinden birini sıfatu's-salât konusundaki Hz. Âişe (r.a) rivayetinde görmekteyiz. Rivayetin metni şu şekildedir: “Âişe (r.a.)’den rivayet edildiğine göre o, “Nebî (s.a.)’yi bağdaş kurarak namaz kılararken gördüm.” demiştir.”⁶³³ Rivâyetin kaynaklarını Nesâî, İbn Hibbân ve Hâkim olarak verdikten sonra Nesâî’nin değerlendirmesini aktarmıştır. O değerlendirmesinde “Hadisi Ebu Dâvud el-Hafri’nin Hafs’tan rivayeti dışında başka birinin rivayet ettiğini bilmiyorum.” ifadelerini kullanmıştır.⁶³⁴ Hemen ardından İbnu'l-Mulakkin kendi görüşünü aktarmıştır. Hadisi el-Hafri’nin Hafs İbn Gıyâs’tan rivayet ettiği gibi Muhammed İbn Saîd el-İsbahânî’nin de rivayet ettiğini söylemiştir. Ayrıca bunu Beyhâkî’nin *Sunen*’inde de belirttiğini aktarmıştır.⁶³⁵

“Ezan” konusundaki İbn Abbas rivayeti aynı konuya diğer örnek olarak verilebilir. Hadisin metni şu şekildedir: “İbn Abbâs (r.a.)’tan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.) , “Hayırlılarınız size müezzinlik, kurrâlarınız da imamlık etsin.” buyurmuştur.”⁶³⁶ İbnu'l-Mulakkin, hadisi aldığı kaynakların Ebû Dâvud ve İbn Mâce olduğunu, sonra hadisin senedinde Huseyn İbn İsâ el-Hanefî’nin bulunduğunu ifade etmiştir. Huseyn İbn İsâ el-Hanefî’nin rivayetine güvenilemeyeceğini belirtmiştir. Râvi hakkındaki görüşünü desteklemek için râvi hakkındaki değerlendirmelere yer vermiştir.⁶³⁷ Buhârî’nin onun hakkında meçhul ve hadisinin munker olduğunu söylediğini aktarmıştır. Daha sonra, İbn Hibbân’ın onu sika râvileri topladığı kitabında

⁶³² İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, II, 316.

⁶³³ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 287.

⁶³⁴ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 287.

⁶³⁵ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 287.

⁶³⁶ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 272.

⁶³⁷ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 273.

zikrettiğini ve Dârekutnî'nin, Hakem İbn Ebân'ın Huseyn İbn İsbâ el-Hanefî'den rivayetinde tek kaldığını ifade ettiğini belirterek değerlendirmesini tamamlamıştır.⁶³⁸ İbnu'l-Mulakkin, seneddeki râvi hakkında kendi görüşünü açıkça ifade etmiştir. Ancak, o râvi hakkındaki farklı değerlendirmeleri de aktarmak suretiyle kendi bakış açısını ortaya koymuştur.

İbnu'l-Mulakkin "ezan" konusundaki başka örnekte İbn Ebî Leylâ'nın Muâz İbn Cebel'den rivayet ettiği Ebû Dâvud hadisini kitabına delil olarak almıştır. Rivayetin sonunda, bunun Abdurrahmân İbn Ebî Leylâ'nın murseli olduğunu ifade etmiştir. Onun Muâz'dan işitmediğini belirttikten sonra değerlendirmesini desteklemek için Tirmizî'nin de aynı görüşte olduğunu ifade etmiştir.⁶³⁹ Haddu'z-zinâ konusunda Ebû Umâme İbn Sehl İbn Hanîf hadisini Ebû Dâvud'un rivayet ettiğini belirtmiş, hadisin isnadında ihtilaf olduğunu söylemiştir. Ancak ihtilafın hadise zarar vermediğini açıklamıştır.⁶⁴⁰

2.2.2.3. Yaptığı Tashihler

İbnu'l-Mulakkin kitabına hadis tespiti yaparken sadece bilgileri toplamakla yetinmemiş, onlara eklemeler yapmış, hataları düzeltmiş, itirazlarını ortaya koymuş ve vehimlere dikkat çekmiştir.⁶⁴¹ Kitabına delil olarak aldığı hadisi kimlerin zayıf kabul ettiğini de belirtmiştir. Hadis hakkında kendi görüşü hadisin sahih olduğu yönünde ise bunu açıkça ifade etmiştir.⁶⁴²

"Kitâbu't-tahâre" konusunda Ebû Katâde el-Hâris İbn Rabî'nin rivayet ettiği "Rasûlullah (s.a.) kedi hakkında şöyle buyurmuştur: Kedi necis değildir. O sizin etrafınızda çokça dolanan (hayvanlardan)dır." hadisi buna örnektir. İbnu'l-Mulakkin, Tirmizî (ö. 279/892), İbn Huzeyme (ö. 311/924), İbn Hibbân (ö. 354/965) ve Hâkim (ö. 405/1014)'in hadisi sahih kabul ettiklerini belirttikten sonra İbn Mende (ö. 470/1078)'nin vehimden dolayı hadisi zayıf kabul ettiğini belirtmiştir.⁶⁴³

⁶³⁸ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 273.

⁶³⁹ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 270.

⁶⁴⁰ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, II, 477.

⁶⁴¹ İmrân Şu'ayb, *Cuhudu İbni'l-Mulakkin*, I, 114.

⁶⁴² İmrân Şu'ayb, *age.*, II, 1178.

⁶⁴³ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 145;

“Bâbu’l-hayz” konusunda yer alan Ummu Seleme rivayeti ile ilgili Beyhakî’ye itirazı diğer örnektir.⁶⁴⁴ İbnu’l-Mulakkin, Beyhakî’nin rivayeti zayıf kabul etmesine itiraz etmiş ve itiraz gerekçelerini ayrıntılı şekilde açıklamıştır. Rivayeti Ebû Dâvud, Nesâî ve İbn Mace’nin sahih senedle Süleyman İbn Yesâr (ö. 107/726) târikiyle rivayet ettiklerini belirtmiştir. Daha sonra Beyhakî’nin, Süleyman İbn Yesâr’ın Ummu Seleme’den hadis işitmediğini ancak Süleyman İbn Yesâr’ın Ummu Seleme’den işitenden hadis aldığını söylediğini aktarmıştır. İbnu’l-Mulakkin, Beyhakî’nin ifadelerinin hemen ardından ona itiraz etmiş ve cevap vermiştir. İtirazını, Buhârî’nin *Târîh*’inde Süleyman İbn Yesâr’ın Ummu Seleme’den kesin olarak hadis işittiğini belirttiğini ifade ederek temellendirmeye çalışmıştır. Daha sonra ise hadisi Süleyman İbn Yesâr’ın hem Ummu Seleme’den, hem de onu işitenden rivayet edebileceğini söyleyerek değerlendirmelerini tamamlamıştır.⁶⁴⁵

İbnu’l-Mulakkin, Ebû Hureyre’nin rivayet ettiği kudsî hadisi İbnu’l-Kattân (ö. 628/1231)’in zayıf kabul etmesine itiraz etmiştir. Onun hatalı olduğunu, güvenilirliği açık olan râviyi tanımadığı için böyle bir kanaata vardığını ifade ederek ortaya koymaya çalışmıştır.⁶⁴⁶ “Zekâtu’s-simâr” konusundaki Attâb İbn Esîd hadisini Ebu Dâvud’un zayıf kabul etmesini hata olarak görmüş ve rivayetin sonunda Ebû Dâvud’un, Saîd İbn el-Museyyeb’in Attâb’dan bir şey işitmediğini söylediğini ifade etmiş ancak İbn Hibbân’ın hadisi *Sahîh*’inde muttasıl isnadla rivayet ettiği açıklamasını yapmıştır.⁶⁴⁷

İbnu’l-Mulakkin’in İbn Hazm’a itirazları *Tuhfetu’l-muhtâc*’da dikkat çeken en önemli hususlardandır. İbnu’l-Mulakkin, değerlendirmelerinde İbn Hazm’ın hadisler hakkındaki olumsuz görüşlerini hiç çekinmeden ifade etmiştir. Daha sonra görüşleri ilmi üslupla incelemeye tabi tutmuştur. İtirazlarını ısrarlı şekilde dile getirmiştir. Onun hatalarını kaynaklardan delil getirerek tashih etme yoluna gitmiştir.⁶⁴⁸ Müellif, önemine ve çokluğuna istinaden itirazlarını müstakil eserde toplamıştır.⁶⁴⁹

⁶⁴⁴ İbnu’l-Mulakkin, *Tuhfetu’l-muhtâc*, I, 239.

⁶⁴⁵ İbnu’l-Mulakkin, *Tuhfetu’l-muhtâc*, I, 240.

⁶⁴⁶ İbnu’l-Mulakkin, *Tuhfetu’l-muhtâc*, II, 271.

⁶⁴⁷ İbnu’l-Mulakkin, *Tuhfetu’l-muhtâc*, II, 54.

⁶⁴⁸ İbnu’l-Mulakkin, *Tuhfetu’l-muhtâc*, I, 103.

⁶⁴⁹ İbnu’l-Mulakkin, *Tuhfetu’l-muhtâc*, I, 103.

Eserden, *Tuhfetu'l-muhtâc*'ta bahsetmiştir.⁶⁵⁰ Toplam altmış iki rivayette İbn Hazm'dan söz etmiş, onun ifadeleri ile ilgili değerlendirmede bulunmuştur.

İbnu'l-Mulakkin'in İbn Hazm'a yaptığı itirazlarına “sucûdu's-sehv” konusunda kitabına delil olarak aldığı Zeyd İbn Sâbit hadisinden sonra yaptığı değerlendirme örnek olarak verilebilir. İbnu'l-Mulakkin, İbn Hazm'ın Zeyd İbn Sâbit hadisini senesinde Yezid İbn Abdillâh İbn Kâsit'in bulunmasından dolayı zayıf kabul etmesine ve onun Mâlik İbn Enes'ten görüşüne delil getirmesine itiraz etmiştir. İtirazını yaptığı şu açıklamayla temellendirmiştir: “Hadisi Buhârî ve Muslim, Yezid İbn Abdillâh İbn Kâsit yoluyla rivayet etmiştir. Ayrıca Ebû Dâvud, Nesâî ve Tirmizî de aynı yolla rivayet etmişlerdir. Tirmizî hadisin hasen ve sahih olduğunu söylemiştir. Mâlik de Muvatta'ında ondan rivayette bulunmuştur. O halde İbn Hazm, nasıl olur da Mâlik İbn Enes ile görüşünü destekler.”⁶⁵¹ Belirtilen ifadelerle itirazını ortaya koymuş, itirazlarını kaynaklardan deliller getirerek temellendirmiştir. İbn Hazm'ın, Mâlik İbn Enes'ten delil göstermeyeceğini, çünkü onun sadece sika olan kimselerden rivayette bulunduğunu belirtmiştir.⁶⁵²

İbnu'l-Mulakkin'in İbn Hazm'a itirazını gösteren diğer örnek de, “salâtu'l-cumâ” konusunda yer verdiği Ebu Hureyre'nin rivayet ettiği “Kadının yatak odasında kıldığı namazın ecir evinin diğer odalarında kıldığı namazdan daha büyüktür.” hadisidir. Hadisi İbn Hazm'ın, senesindeki Abdullah İbn Recâ' el-Gudânî sebebiyle zayıf kabul ettiğini belirtmiştir. İbn Hazm'ın, el-Gudânî hakkında Fellâs (ö. 249/864)'tan nakilde bulunduğu, çok hata ve tashif yaptığı, hucet olmadığını söylediğini belirtmiş, sonra ona itirazını delilleriyle ortaya koymuş ve şu ifadelere yer vermiştir. “İbn Hazm, daha önce el-Gudânî hakkında “muttasılun bih” ve “sadûk” ifadelerini kullanmıştır. Ebu Hâtim, onun sika olduğunu, İbnu'l-Medenî de Basra ehlinin onun adaleti üzerinde icmâ ettiğini söylemiştir. Buhârî, *Sahîh*'inde onu hucet olarak kabul etmiştir.”⁶⁵³ Yaptığı açıklamalarıyla İbn Hazm'ın görüşünün doğru olmadığını ortaya koymaya çalışmıştır.

⁶⁵⁰ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, II, 262.

⁶⁵¹ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 382.

⁶⁵² İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 382; 'İmrân Şu'ayb, *age.*, II, 1181.

⁶⁵³ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 435.

İbnu'l-Mulakkin, “mevâkit” konusunda da İbn Hazm’ın, Hâris İbn Abdillâh İbn Evs hadisini zayıf olarak değerlendirmesini kabul etmemiş,⁶⁵⁴ onun görüşüne itirazda bulunmuştur. Hadisi İbn Hazm’ın, senedinde bulunan Velîd İbn Abdirrahmân sebebiyle zayıf kabul ettiğini belirtmiş, gayr-ı ma’rûf, tanınmış olmadığını söylediğini ifade etmiştir. Daha sonra ona yönelik itirazını dile getirmiştir. Muslim’in Velîd’i huccet kabul ettiğini, İbn Maîn (ö. 233/848) ve Ebû Hâtim (ö. 277/890)’in onu güvenilir bulduklarını belirterek İbn Hazm’a olan itirazını belirtmiştir.⁶⁵⁵

İbnu'l-Mülakkin “salâtu'l-cumâ” konusunda, İbn Mâce’nin rivayet ettiği “Bir özrü olmadan kim ezanı duyarda namaza gelmezse onun namazı yoktur” İbn Abbâs hadisini delil olarak kitabına almıştır. Hemen ardından konuyla ilgili Ebû Dâvud’un rivayet ettiği “Kim müezzeni duyar, korku ya da hastalık gibi özür olmaksızın mes-cide gelmezse, kıldığı namaz ondan kabul olmaz” hadisini delil olarak almıştır.⁶⁵⁶ Hadisin zayıflığı konusunda suskun kalmasından dolayı Ebû Dâvud’a itirazda bulunmuştur. Hadisin isnadında Nesâî ve Dârekutnî’nin zayıf kabul ettiği Ebû Cenâb Yahyâ İbn Ebî Hayye el-Kelbî’nin bulunduğunu, buna rağmen Ebû Dâvud’un rivayetin zayıf olduğunu söylemediğini belirtmiştir. Hadisin muan’an olduğunu belirterek itirazını delillendirmiştir.⁶⁵⁷

İbnu'l-Mulakkin, “cenaze” konusundaki Ukbe İbn Âmir rivayetini Tirmizî’nin hasen kabul etmesine, isnadında Bekr İbn Yûnus bulunduğu için itirazda bulunmuştur. Söz konusu râviyi Buhârî’nin “munkeru'l-hadîs” olarak kabul ettiğini, hadis hakkında da Ebû Hâtim’in batıl olduğunu söylediğini belirterek itirazını temellendirmiştir.⁶⁵⁸

İbnu'l-Mulakkin’in başka itirazını da “sıfatu’s-salât” konusunda İbn Huzeyme (ö. 311/924)’nin Sa’d İbn Ebî Vakkâs hadisini sahih kabul etmesine yöneltmiştir. İbnu'l-Mulakkin, hadisin senedinde Nesâî ve başkalarının metruk kabul ettiği Yahyâ İbn Seleme İbn Kuheyl’in bulunduğunu belirterek itirazını dile getirmiştir.⁶⁵⁹ İbnu'l-Mulakkin’in “cenaze” konusunda Hâkim’in İbn Abbâs rivayetini sahih kabul etmesi-

⁶⁵⁴ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, II, 187; ‘İmrân Şu‘ayb, *age.*, II, 1182.

⁶⁵⁵ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, II, 187.

⁶⁵⁶ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 444-445.

⁶⁵⁷ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 444.

⁶⁵⁸ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, II, 10.

⁶⁵⁹ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 312.

Diğer örnek de, İbnu'l-Mulakkin'in "sıfatu's-salât" bölümünde kitabına delil olarak aldığı "Nebî (s.a.)'yi bağdaş kurmuş halde namaz kılarken gördüm" ifadelerinin yer aldığı Hz. Âişe hadisidir.⁶⁶⁵ Rivayetin tek râvi tarikiyle geldiğine dair Nesâî'nin sözünü tashih etme ihtiyacı hissetmiştir. Nesâî rivayetin sadece Hafs'tan Ebu Dâvûd el-Hafrî tarafından rivayet edildiğini söylemiştir.⁶⁶⁶ İbnu'l-Mulakkin tashihini yaparak, rivayetin Hafs'tan Muhammed İbn Saîd el-İsbahânî tarafından da rivayet edildiğini belirtmiştir.⁶⁶⁷

İbnu'l-Mulakkin'in İbn Hazm, İbn Maîn ve Dârekutnî'nin⁶⁶⁸ rivayetler hakkında verdiği hükümleri tashih ettiği örnekleri *Tuhfetu'l-muhtâc*'da çokça görmekteyiz. Örneklerin çokluğu, İbnu'l-Mulakkin'in bu alanda yetkin ve ilmi birikime sahip olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

2.2.2.4. Hadislerin Sıhhat Yönünden Değerlendirilmesi

İbnu'l-Mulakkin'in *Tuhfetu'l-muhtâc*'ta fikhî konulara delil olarak tespit ettiği hadislerin sıhhat değerlendirmelerini kendi belirtmiştir. Yaptığı değerlendirmeler incelediğinde ortaya çıkan sonuçlar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 2.2.1. <i>Tuhfetu'l-muhtâc</i> 'daki Hadislerin Sıhhat Yönünden Sayıları		
SIHHAT YÖNÜNDEN HADİSLER	SAYISI	ORANI
Sahih Hadisler	1054	% 58
Hasen Hadisler	570	%31
Zayıf hadisler	202	% 11
Toplam	1826	% 100

⁶⁶⁵ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 287.

⁶⁶⁶ İmrân Şu'ayb, *Cuhudu İbni'l-Mulakkin*, II, 1187.

⁶⁶⁷ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 287;

⁶⁶⁸ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, II, 79,85; II, 122; II, 109.

İbnu'l-Mulakkin'in belirttiği Sahih ve hasen hadisler, eserin % 89'luk bölümünü ihtiva etmektedir. Sahih hadislerin büyük çoğunlunu Buhârî, Muslim rivayetleri ile mutfekun aleyh olanlar oluşturmaktadır. Buhârî'den aldığı rivayetlerinin sayısı 115; Muslim'den aldığı rivayetlerinin sayısı 204 ve mutfekun aleyh olarak belirttiği rivayetlerin sayısı da 339'dur. Hasen olduğunu ifade ettiği rivayetlerin sayısı ise 570'tir. İfade edilen sayı kitabın ihtiva ettiği toplam hadislerin % 31'ine karşılık gelmektedir.⁶⁶⁹

Eserin ihtiva ettiği zayıf hadis sayısı ise 202'dir.⁶⁷⁰ Kitaptaki toplam hadis sayısının % 11'ini zayıf hadisler oluşturmaktadır. İbnu'l-Mulakkin zayıf rivayetleri kullanmasının sebebini *Tuhfetu'l-muhtâc*'ın mukaddimesinde açıklamıştır.⁶⁷¹

2.2.3. Hadisleri Şerhi

İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*'a delil olarak aldığı hadisleri gerekli gördüğü yerlerde kısada olsa açıklama ihtiyacı duymuştur. Hadislerin açıklamalarını yaparken uyguladığı esaslar aşağıdaki başlıklarda ele alınacaktır.

2.2.3.1. Fikhî Açıklamaları

İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*'ta hadisleri açıklama yoluna sık olarak başvurmamıştır. Yeri geldikçe kısa kısa açıklamalar yapma usulünü benimsemiştir. Söz konusu açıklamalar, ilgili rivayetlerin fikhî yönlerinin ele alınması noktasında ağırlık kazanmıştır.⁶⁷² Müellifin kitabında ahkâm hadislerini topladığı göz önünde bulundurulduğunda fikhî açıklamalara yer vermesi son derece normal olarak gözükmektedir.

İbnu'l-Mulakkin gerekli gördüğü yerlerde kendi fikhi görüşünü de ifade etmiştir. “Cenaze” konusunda delil olarak aldığı cenazenin gece defnedilip edilemeyeceğiyle ilgili rivayetin sonunda yaptığı değerlendirmesi konuya örnek olarak verilebilir. Onun, gece defin yasağı hakkındaki görüşü, zaruret bulunmadığı halde cenazeyi gece defnetmeyi isteyen kimse hakkındadır.⁶⁷³

⁶⁶⁹ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 130.

⁶⁷⁰ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 96.

⁶⁷¹ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 129.

⁶⁷² İmrân Şu'ayb, *Cuhudu İbni'l-Mulakkin*, II, 1191.

⁶⁷³ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, II, 28.

“Ezan” konusunda cünüp olan kimsenin ezan okumasının mekruh olduğunu belirttiği değerlendirmesi diğer örnektir.⁶⁷⁴ Başka örnek ise “bey” konusunda Seleme İbn Ekva‘ hadisinden sonra yaptığı değerlendirmedir. İbnu'l-Mulakkin, rivayeti îcab ve kabul meselesine delil olması için aldığını ifade etmiş sonra hibe konusunda nassın sabit olduğunu, geri kalan akidlerde ise kıyasın geçerli olduğu değerlendirilmesinde bulunmuştur.⁶⁷⁵ Yer verdiği kısa açıklamaların dışında eserinde daha fazla fikhî açıklamaya yer vermemiştir.

2.2.3.2. Hadisleri Açıklamada Kullandığı İfadeler

İbnu'l-Mulakkin, gerekli gördüğü yerlerde rivayet hakkındaki kendi değerlendirmelerini belirtme usulünü de takip etmiştir. Kendi değerlendirmelerini aktarmaya “ قُلْتُ ” ifadesini kullanarak başlamıştır. Bunun örneklerini kitapta çokca görmek mümkündür.⁶⁷⁶ Yüz kırk dokuz rivayetten sonra belirtilen ifadeyi kullanmış ve kendi değerlendirmelerini aktarmıştır. Kitabın içerdiği bin sekiz yüz yirmi altı hadis içerisinde İbnu'l-Mulakkin'in kendi değerlendirmelerini belirttiği hadis sayısı son derece az bir orana karşılık gelmektedir.

“Meshu'l-huffeyn” konusunda kitabına delil olarak aldığı “Sizden biri abdestini alıp mestlerini giydiği zaman onlar üzerine mesh etsin, dilerse de onları çıkarmasın cünüplük hali bundan istisnadır.”⁶⁷⁷ hadisinden sonra yaptığı değerlendirmeler örnek olarak ele alınabilir. İbnu'l-Mulakkin, öncelikle hadisi rivayet eden râviler olan Dârekutnî ve Nesâî'nin değerlendirmelerini aktarmıştır. Nesâî'nin hadisin senesinde bulunan Esedu's-sunne'yi sika kabul eden değerlendirmede bulunduğunu belirtmiştir. İbn Hazm'ın ise hadisin râvisi hakkındaki değerlendirmesinin “munkeru'l-hadis” olduğunu ifade etmiştir. İbn Hazm'ın, Hammad İbn Seleme'nin ashabından sika olan hiçbir kimsenin söz konusu hadisi rivayet etmediğini söylediği değerlendirmesini belirtmiş, sonra bütün değerlendirmelere cevap olarak kendi görüşünü aktarmıştır. Hadisi Abdulgaffâr İbn Dâvud el-Harrânî'nin Hammad İbn Seleme'den rivayet ettiğini belirtmiştir. Ayrıca hadisi Dârekutnî'nin ve Hâkim'in de rivayet ettiklerini ifade etmiştir. Kendi açıklamasını Hâkim'den aktardığı Muslim'in şartına uy-

⁶⁷⁴ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 271.

⁶⁷⁵ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, II, 203-204.

⁶⁷⁶ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 104.

⁶⁷⁷ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 198.

gunluk ve Abdulgaffâr'ın sika olduğu yönündeki değerlendirmeleriyle tamamlamıştır.⁶⁷⁸

İbnu'l-Mulakkin'in "siyâm" konusunda delil olarak kitabına aldığı "Bir be-devî Ramazan ayında rasûl (s.a.)'e gelerek hilali gördüm" dedi. Rasûlullah ona Allah'tan başka ilah olamadığına şahitlik eder misin diye sordu, oda "evet" dedi. Tekrar ona Muhammed (s.a.)'in Allah'ın elçisi olduğuna şahitlik eder misin diye sordu, o da yine "evet" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah "ey Bilal insanlara ezanı oku yarın oruç tutuşunlar" buyurdu"⁶⁷⁹ hadisi diğer örnektir. İbnu'l-Mulakkin, öncelikle hadisi rivayet edenleri belirtmiştir. Ardından da İbn Hibbân ve Hâkim'in hadisi sahih kabul ettiklerini belirtmiştir. Daha sonra bir topluluğun, Simâk (ö. 123/741)'tan onun da İkrime (ö. 13/634)'den mursel olarak hadisi rivayet ettiğini belirten Ebû Dâvud'un değerlendirmesine yer vermiştir. Hemen ardından da Nesâî ve İbn Hazm'ın Simâk'ın hadis alanında ehliyetsiz râvi olduğunu ifade ettikleri olumsuz görüşlerini belirtmiştir. Yapılan değerlendirmelere cevap olarak İbnu'l-Mulakkin, Nesâî'nin iddia ettiği gibi Simâk'ın hadisi rivayetinde tek kalmadığını, Ebu Dâvud'un "Bilal'e emretti. Oda İnsanlara kalkmalarını ve oruç tutmalarını duyurdu."⁶⁸⁰ ifadelerini ihtiva eden İkrime'den mursel yolla başka târikinin olduğunu söylemiştir. Hammâd İbn Seleme'den başka hiçbir kimsenin "القيام" lafzını zikretmediğini ifade etmiştir. İbnu'l-Mulakkin rivayetle ilgili değerlendirmesinde, Buhârî'nin İkrime hadisleriyle, Muslim'in ise Simâk ve Hammâd İbn Seleme hadisleriyle ihticâc ettiklerini belirtmiştir. Kendi değerlendirmesini, hadisin sahih olduğunu ancak Buhârî ve Müslim'in onu tahrir etmediklerini belirterek sonlandırmıştır.⁶⁸¹

İbnu'l-Mulakkin, kitabına delil olarak aldığı Ebu Dâvud rivayetlerinden sonra da kendi değerlendirmelerine yer vermiştir. Ebû Dâvud rivayetlerinden sonra "لم يَضَعْفَه" ifadesini kullanarak kendi değerlendirmelerini yapmıştır.

"Vudu" konusunda Talha İbn Musarrîf rivayetini aktardıktan sonra hadisin Ebû Dâvud tarafından rivayet edildiğini belirtmiş ve hadisin zayıf kabul edilmediğini söylemiştir. Hadisin Ebû Dâvud'a göre "muhtecun bih" olduğunu belirttikten sonra

⁶⁷⁸ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 198-199.

⁶⁷⁹ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, II, 77.

⁶⁸⁰ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, II, 78.

⁶⁸¹ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, II, 78.

hadisin senesinde Leys İbn Ebî Süleym'in bulunduğunu, hadis âlimlerinin çoğunun onu zayıf kabul ettiği değerlendirilmesinde bulunmuştur.⁶⁸²

Diğer örnek olarak da, “hac” konusunda yer alan İbn Abbas rivayetinin sonunda yaptığı değerlendirme verilebilir. “Nebi (s.a.) kadınlara (hacda) tıraş olma (vecibesi) yoktur, onlara taksir (kısaltma) vardır buyurmuştur.” Rivayetin Ebû Dâvud tarafından rivayet edildiğini belirtmiş, sonra “لم يضعفه” ifadesini kullanmıştır. Hemen kullandığı ifadenin ardından kendi değerlendirmesini yapmış ve hadisin zayıf ve munkatî’ olduğunu belirtmiştir.⁶⁸³ Müellif, tespitlerimize göre kitabına delil olarak aldığı Ebû Dâvud rivayeti olan toplam otuz iki hadisten sonra kendine özgü üslup olan “لم يضعفه” ifadesini kullanmıştır.

2.2.3.3. Garib Kelimeleri Açıklaması

İbnu'l-Mulakkin, kitabına delil olarak aldığı rivayetlerde geçen ve tam olarak anlaşılamayacağını düşündüğü kelimelerin hangi anlamda kullanıldığını açıklama yolunu takip etmiştir. Garib kelimeleri açıklaması, onun hadis metinlerinde geçen nadir kelimeleri konu alan ilim dalı olan⁶⁸⁴ garîbü'l-hadîs alanına da ilgi duyduğunu ve üzerinde durduğunu göstermektedir. *Tuhfetu'l-muhtâc*'ta yer verdiği hadislerde geçen garîb kelimeleri açıklarken kendine ait diğer tahrir kitaplarında yaptığı gibi fazla ayrıntıya girmemiştir. Sadece kelimenin hangi anlamda kullanıldığını, okunuş şeklini ve kelime yapısını kısaca açıklamıştır. Sadece hangi anlamda kullanıldığını belirtmekle yetindiği kelimeler de olmuştur. Garîb kelimelerin anlamlarını verirken önemli gördüğü sözlük yazarlarına da atıfta bulunmuştur. Bunun örneği “Eşribe” konusunda Abdurrahman İbn Ganem rivayetinin sonunda geçen “المعازف” kelimesini açıklarken yaptığı atıfta görülebilir. İbnu'l-Mulakkin Cevherî (ö. 400/1009)'ye⁶⁸⁵ atıfta “المعازف” kelimesinin “آلات اللهو” “eğlence aletleri”⁶⁸⁶ anlamında kullanıldığını açıklamıştır. “Kasmi's-sadakât” konusundaki Râfi' İbn Hadîc (r.a.) rivayetinde geçen “العبيد” kelimesindeki ayn harfinin damme ile okunacağını belirtmiştir. Kelimeyi,

⁶⁸² İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 183.

⁶⁸³ İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, II, 182.

⁶⁸⁴ M. Yaşar Kandemir, “Garîbu'l-hadîs”, *DİA*, XIII, 376.

⁶⁸⁵ Cevherî, İsmâil İbn Hammâd, *es-Sihâh Tâcü'l-luğa ve sıhâhu'l-'Arabiyye* (nşr. Ahmed Abdülgafûr Attâr), II. Baskı, Dâru'l-'ilm li'l-Melâyîn, Beyrut 1399/1979, IV, 1403.

⁶⁸⁶ Bk. İbnu'l-Mulakkin, *age.*, II, 489.

kahramanlık şiirleriyle tanınan sahâbî⁶⁸⁷ Abbâs İbn Mirdâs'ın atının adı olduğunu ifade etmiştir.⁶⁸⁸

İbnu'l-Mulakkin, kitabına delil olarak aldığı rivayetlerde geçen kelimelerin okunuşlarına dikkat çekmiştir. Bunun örneği “İhyâu'l-mevât” konusunda geçen Sa'b İbn Cesâme (r.a.) rivayetinde görülebilir. Rivayette geçen “النقيع” kelimesindeki “nûn” harfi konusundaki ihtilafa dikkat çekerek harfin kesinlikle “nûn” olduğunu, “السرف” kelimesindeki “sîn” harfinin ise noktasız olarak “sîn” ya da noktalı olarak “şîn” harfi olarak okunabileceğini belirtmiştir.⁶⁸⁹ “Cumâ” konusundaki rivayette geçen “بكر” fiilindeki “ك” harfinin şeddeli olarak, “غسل” fiilindeki “س” harfinin ise şeddesiz olarak okunmasının daha çok tercih edildiğini ifade ederek kelimelerin yapıları hakkında da görüşlerini ifade etme yolunu takip etmiştir.⁶⁹⁰

İbnu'l-Mulakkin'in *Tuhfetu'l-muhtâc*'ta dikkat çeken özelliklerinden biri de Farsça ifadeler kullanmasıdır. Bunun örneğini “Cenâiz” konusundaki İbn Abbâs (r.a.) rivayetinin sonunda yaptığı râvi değerlendirmesinde görmekteyiz. Hadisin râvisi Ebû Sâlih hakkında kendi değerlendirmelerini ifade ederken “كذاب” anlamına gelen Farsça “بادام درو غزن” ifadesini kullanmıştır.⁶⁹¹

⁶⁸⁷ Mustafa Fayda, “Abbâs İbn Mirdâs”, *DİA*, I, 27.

⁶⁸⁸ Bk. İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, II, 342.

⁶⁸⁹ Bk. İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, II, 295.

⁶⁹⁰ Bk. İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 512.

⁶⁹¹ Bk. İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*, II, 32.

SONUÇ

Araştırmada, İbnu'l-Mulakkin'in hayatı, ilmi kişiliği ve *Tuhfetu'l-Muhtâc ila edilleti'l-minhâc adlı eseri çerçevesinde* hadisleri kullanma ve değerlendirme esasları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

İbnu'l-Mulakkin, H. VIII. asırda Memluklerin Mısır'a hâkim oldukları dönemde Kahire'de yaşamıştır. Yaşadığı dönemdeki Mısır'ın siyasi, sosyal, dinî ve ilmi durumunu göz önüne aldığındaki onun yetişmesinde yaşadığı çevrenin etkisini görmek mümkündür. Onun ilimle meşgul olan ailede dünyaya gelmiş olması, Kahire'deki eğitim kurumlarından en iyi şekilde istifade etmesi, hadis ve fıkıh başta olmak üzere farklı ilim dallarında kendinî yetitirmesine katkı sağlamıştır.

İbnu'l-Mulakkin farklı ilim dallarında çok eser telif etmekle meşhur olmuştur. Hadis, fıkıh, tefsir, dil ve tarih eser kaleme aldığı başlıca ilim dalları arasında yer almıştır. Daha çok eser telifine yoğunlaştığı alanlar ise hadis ve fıkıh ilimleri olmuştur. Günümüze ulaşmış pekçok eseri vardır. *Tuhfetu'l-Muhtâc*'da günümüze ulaşmış eserlerindedir. Kitabında, Şafîî furû fikhının önemli eserlerinden olan Nevevî'nin *Minhâcu't-talibîn* adlı eserindeki fikhî konulara delil olan hadislerin tespitini yapmıştır. Eseri'nin tertibinde de *Minhâc*'ın konu başlıklarını esas almıştır. Fıkıh ilmiyle hadis ilmini bir araya getirdiği çalışmalarındandır. İbnu'l-Mulakkin, *Tuhfetu'l-muhtâc*'ta Nevevî'nin tasnif metodunu kullanarak, Şafîî mezhebinin tasnif geleneğini devam ettirmiştir.

Muhammed İbn Ca'fer el-Kettânî *er-Risâletu'l-mustatrafe* adlı kitabında *Tuhfetu'l-muhtâc*'ı İbnu'l-Mulakkin'in kitapları arasında saymıştır. Ancak *Tuhfetu'l-muhtâc*'ın Beyzâvî'in usul kitabı olan *Minhâc*'ındaki hadislerin tahrîcini ihtiva eden kitap olduğunu söyleyerek İbnu'l-Mulakkin'in kitaplarını karıştırmıştır. Gerçekte, İbnu'l-Mulakkin'in Beyzâvî'nin *Minhâc*'ındaki hadislerin tahrîcini yaptığı kitabının adı *Tezkiratu'l-muhtâc ilâ ehâdîsi'l-Minhâc*'tır.

İbnu'l-Mulakkin, öncelikli olarak kitabına sahih ve hasen rivayetleri delil olarak almıştır. Çok ihtiyaç duyduğunda zayıflığına dikkat çekerek zayıf hadisleri de delil olarak kullanmıştır. Sahih ve hasen hadisler eserin % 89'luk bölümünü ihtiva etmiştir. Sahih hadislerin büyük çoğunlunu Buhârî, Muslim rivayetleri ile mutfekun

aleyh olanlar oluşturmuştur. Buhâri rivayetlerinin sayısı 115; Muslim rivayetlerinin sayısı 204 ve mutfekun aleyhi olan rivayetlerin sayısı da 339'dur. Makbul rivayetlerden kabul edilen hasen hadislerin sayısı ise kitabın ihtiva ettiği toplam hadislerin % 31'ine karşılık gelen 570'dir. Müellif, sonuç bölümünde naklettiği Ebû Hureyre hadisiyle birlikte 1826 hadisi kitabında delil olarak tespit etmiştir.

İbnu'l-Mulakkin, Şâfiî mezhebine mensup olması sebebiyle İmam Şâfiî rivayetlerini de kitabına delil olarak almıştır. İmam Şâfiî'den gelen rivayetleri önemli gördüğü konularda mezhebin görüşünü ortaya koymak amacıyla özellikle delil olarak kullanmıştır.

İbnu'l-Mulakkin, gerekli gördüğü yerlerde muhaddislerin sened ve râvi tenkidlerine de yer vermiştir. Görüşleri aktardıktan sonra kendi değerlendirmelerini ifade etmiştir.

İbnu'l-Mulakkin, kitabında rivayetlerle ilgili tashihiye, itirazlara, hatalara dikkat çekmiş ve değerlendirmelerde bulunmuştur. O sadece bilgileri toplamakla yetinmemiştir. Bunun en önemli örneklerini İbn Hazm'a yaptığı itirazlarda görmek mümkündür. İbn Hazm'ın hadisler hakkındaki görüşlerini ifade etmiş, daha sonra görüşleri ilmi üslupla incelemeye tabi tutmuştur. Ona olan itirazlarını ısrarlı şekilde dile getirmiştir. İbnu'l-Mulakkin, İbn Hazm'a olan itirazlarını önemine ve çokluğuna bağlı olarak müstakil bir eserde toplamıştır. Bundan dolayı İbnu'l-Mulakkin'in İbn Hazm'a itirazları araştırma konusu olabilecek mahiyettedir.

İbnu'l-Mulakkin, râviler ve rivayetler hakkında çok bilgiye ulaşmasına rağmen bilgilerin tamamını eserinde kullanmamıştır. Kitabın özelliğine bağlı kalarak kısa ve öz bilgi vermeyi tercih etmiştir.

İbnu'l-Mulakkin, kitabına delil olarak aldığı Ebû Dâvud rivayeti olan toplam otuz iki hadisten sonra kendine özgü üslup olan “لم يَضَعْفُه” ifadesini kullanmıştır. Bununla hadisin râvi tarafından zayıf kabul edilmediğini kendi açısından belirtmek istemiştir.

İbn Hacer'in İbnu'l-Mulakkin'e yönelttiği eleştiriler bağlamında, İbnu'l-Mulakkin ve İbn Hacer ilişkisinin müstakil bir çalışmayla ele alınabileceği kanaatine ulaşılmıştır.

KAYNAKÇA

Ahmed İbn Hanbel, Ebû Abdillâh eş-Şeybânî el-Mervezî (ö. 241/855), *Musnedu'l-İmam Ahmed İbn Hanbel*, nşr. Şuâyb Arnaûd vd., I-L, I. Baskı, Muessesetu'risâle, Beyrut, 1421/2001.

Âşûr, Saîd Abdulfettah, *el-'Asru'l-memâlik fi Mısır ve'ş-Şâm*, II. Baskı, Dâru'n-nahdati'l-Arabiyye, Kahire, 1396/1976.

_____, *Mısır ve eş-Şâm fi Asri'l-Eyyûbiyyîn ve'l-Memâlik*, Dâru'n-nahdati'l-Arabiyye, Beyrut, 1392/1972.

_____, *el-Mucteme'u'l-mısrî fi 'asri selâtîni'l-memâlik*, Dâru'n-nahdati'l-arabiyye, Kahire 1992.

Aybakan, Bilal "Fürû Fıkıh Sistematiği Üzerine", *MÜİFD*, S. 31, 2006/2, s. 5-32.

_____, "Zehebî", *DİA*, XXXVIII, I. Baskı, İstanbul, 2010.

_____, "Subkî, Tâceddin", *DİA*, XXXVIII, I. Baskı, İstanbul, 2010.

Aydın, Cemal Abdullah, *Hadislerin kaynaklarını Bulma Yolları*, Kitâbî Yayınevi, İstanbul, 2010.

Aydınlı, Abdullah, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, III. Baskı, İFAV, İstanbul, 2009.

_____, "Muallak", *DİA*, XXX, I. Baskı, İstanbul, 2005.

Azzâm, Abdulvahhâb, *Mecâlisu's-sultân el-Ğûrî*, İbns.y., Hindâvî, Kahire, 2013.

Başaran, Selman, "Alâî", *DİA*, II, I. Baskı, İstanbul, 1989.

Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed İbn Huseyn İbn Alî (ö. 458/1066), *es-Sunenu'l-kubrâ*, nşr. Muhammed Abdulkâdir Atâ, I-XI, III. Baskı, Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye, Beyrut, 1424/2003.

_____, *es-Sunenu's-sağîr*, nşr. Abdulmu'tî Emîn Kalacî, I-IV, I. Baskı, Câmiatu'd-dirâsâti'l-İslâmiyye, Karaçi, 1410/1989.

_____, *Fedâilu'l-evkât*, nşr. Adnân Abdurrahmân Mecîdu'l-Kaysî, I. Baskı, Mektebetu'l-menâra, Mekketu'l-Mukerreme, 1410/1990.

_____, *Şuâbu'l-îmân*, nşr. Abdu'l-alî Abdulhamîd Hâmid, I-XIV, I. Baskı, Mektebetu'r-ruşd, Riyad, 1423/2000.

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed İbn İsmâil İbn İbrâhîm el-Cu'fî (ö. 256/870), *Sahîhu'l-Buhârî*, I. Baskı, Dâru İbn Kesîr, Dîmeşk, 1423/2002.

Cevherî, İsmâil İbn Hammâd (ö. 400/1009), *es-Sihâh tâcu'l-luğa ve sıhâhu'l-'Arabîyye*, nşr. Ahmed Abdulgafûr Attâr, II. Baskı, Dâru'l-'ilm li'l-Melâyîn, Beyrut, 1399/1979.

Cezerî, Ebu'l-Hayr Şemsuddîn Muhammed İbn Muhammed (ö. 833/1429), I-II, *Ğâyetu'n-nihâye fî tabakâti'l-kurrâ* nşr. Burcisitrâsır, I. Baskı, Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, Beyrut, 1427/2006.

Dakr, Abdulganî, *el-Îmâm en-Nevevî*, IV. Baskı, Dâru'l-kalem, Dîmeşk, 1415/1994.

Dârekutnî, Ebu'l-Hasen Alî İbn Ömer (ö. 385/995), *es-Sunenu'd-Dârekutnî*, nşr. Şuayb Arnaûd v.d., I-V, I. Baskı, Muessesetu'r-risâle, Beyrut, 1424/2004.

Ebû Dâvûd, Süleymân İbn el-Eş'as İbn İshâk es-Sicistânî el-Ezdî (ö. 275/889), *es-Sunen*, nşr. Şu'ayb el-Arnaûd, I-VII, I. Baskı, Dâru'r-risâleti'l-âlemîyye, Dîmeşk, 1430/2009.

_____, *Zeylu'l-'iber fî haberi men ğaber*, nşr. Ebû Hâcer Muhammed es-Saîd İbn Besyûnî Zağlûl, I. Baskı, Daru'l-kutubi'l-ilmîyye, Beyrut, 1985/1405.

Elbânî, Muhammed Nâsiruddîn (ö. 1999), *Fehresu mahtûtât-ı dâri'l-kutubi'z-zâhiriyye*, I. Baskı, Mektebetu'l-maârif, Riyad, 1422/2001.

_____, *Silsiletu'l-ehâdisi'd-daîfe ve'l-mevdûa ve eseruhâ's-seyyi' fî'l-umme*, I-XV, I. Baskı, Mektebetu'l-maârif, Riyad, 1412/1992.

Erdoğan, Mehmet, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, I. Baskı, Rağbet Yayınları, İstanbul 1998.

Fayda, Mustafa, "Abbâs İbn Mirdâs", *DİA*, I, I. Baskı, İstanbul, 1988.

Görmez, Mehmet “Tahrîc”, *DİA*, XXXIX, I. Baskı, İstanbul, 2010.

Huseynî, Ebû Bekr İbn Hidâyetillâh (ö. 1014/ 1605), *Tabakâtu’s-Şâfiyye*, nşr. Âdil Nuveyyhız, III. Baskı, Dâru’l-âfâkî’l-cedide, Beyrut, 1402/1982.

Huseynî, Ebu’l-Mehâsin Ebû Abdillâh Şemsuddîn Muhammed İbn Alî İbn el-Hasen (ö. 765/1364), *Zeylu tezkirati’l-huffâz li’z-Zehebî*, I.Baskı, Dâru’l-kutubi’l-ilmîyye, Beyrut, 1419/1998.

Hâkim en-Nîsâbûrî, Ebû Abdillâh Muhammed İbn Abdillâh İbn Muhammed (ö. 405/1014), *el-Mustedrek ale’s-sahîhayn*, nşr. Mustafa Abdulkâdir Atâ, I-V, I. Baskı, Dâru’l-kutubi’l-ilmîyye, Beyrut, 1411/1990.

Hasenî, Takiyyuddîn Muhammed İbn Ahmed el-Fâsî el-Mekkî, *el-İkdu’s-semîn fi târîhi’l-beledi’l-emîn*, nşr. Muhammed Hâmid el-Fakî, I-VIII, II. Baskı, Mu-essetü’r-risâle, Beyrut, 1406/1986.

Hatiboğlu, İbrahim, “Sibt İbnu’l-Acemî”, *DİA*, XXXVII, I. Baskı, İstanbul, 2009.

İbn Adî, Ebû Ahmed Abdullah İbn Adî İbn Abdillâh el-Cürcânî (ö. 365/976), *el-Kâmil fi duafâi’r-ricâl*, nşr. Âdil Ahmed Abdu’l-Mevcûd- Ali Muhammed Muav- viz, I-IX, I. Baskı, el-Kutubu’l-ilmîyye, Beyrut, 1418/1997.

İbn Asâkir, Ebu’l-Kâsım Alî İbn el-Hasen İbn Hibetillâh İbn Abdillâh İbn Huseyn ed-Dımaşkî eş-Şâfiî (ö. 571/1176), *Târîhu Dımeşk*, nşr. Amr İbn Ğarâme el-Amravî, I-LXXX, Dâru’l-fıkr, Dımeşk, 1415/1995.

İbn Ebi’l-Munnî, Abdulmelik el-Halebî eş-Şâfiî (ö. 839/1435), *Delâilu’l-minhâc min kitâbi rabbi’l-âlemîn ve sunneti seyyidi’l-murselîn*, thk. Kâsım el-Ehdel, Basılmamış doktora tezi, Camiatu Ummu’l-kurâ, Kulliyetu’s-şeria ve’d-dirâseti’l-İslâmîyye, Fer’u’l-Fıkh, Mekke, 1408/1998.

İbn Ebi Şeybe, Ebû Bekr Abdullah İbn Muhammed İbn İbrahim (ö. 235/849), *el-Musannef fi’l-ehâdis ve’l-âsâr*, I-XVI, I.Baskı, Mektebetu’r-ruşd, Ri-yad, 1409/1999.

İbn Fehd, Takiyyuddîn Ebu’l-Fadl Muhammed İbn Necm Muhammed İbn Muhammed el-Mekkî (ö. 871/1466), *Lahzu’l-elhâz bi zeyli tabkâti’l-huffâz*, nşr.

Zâhid el-Kevserî, *Zeylu tezkirati'l-huffâz li'z-Zehebî* içinde, I. Baskı, Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, Beyrut, 1419/1998.

İbn Fehd, Necmeddin Ömer İbn Muhammed İbn Muhammed el-Hâşimî el-Mekkî (ö. 885/1480), *Mu'cemu 'ş-şuyûh*, nşr. Muhammed ez-Zâhî, Dâru'l-Yemâme, Riyad, 1981.

İbn Hacer, Ebü'l-Fadl Şihâbuddîn Ahmed İbn Alî İbn Muhammed el-Askalânî (ö. 852/1449), *İnbâu'l-gumr bi ebnâi'l-umr*, nşr. Hasen Habeşî, I-IV, Meclisu'l-a'lâ li'ş-şu'ûni'l-İslâmiyye, Kahire, 1389/1969.

_____, *el-Mecma'u'l-Muessis li'l-mu'cemu'l-mufehris* nşr. Yusuf Abdurrahman el-Mar'aşlî, I-IV, I. Baskı, Dâru'l-ma'rife, Beyrut, 1415/1994.

_____, *ed-Dureru'l-kâmine fî âyâni'l-mieti's-sâmine*, nşr. Muhammed Abdulmuîd Zân, I-IV, II. Baskı, Meclisi Dâirati'l-maâri'î'l-Osmâniyye, Haydarâbat, 1392/1972.

_____, *Raf'ul-ısr an Kudât-ı Mısr*, nşr. Ali Muhammed Omar, I. Baskı, Mektebetu'l-hâncı bi'l-Kâhira, Kâhire, 1998/1418.

_____, *el-Metâlibu'l-âliye*, I-XIX, I. Baskı, Dâru'l-âsıme, Beyrut, 1998-2000.

_____, *el-Mu'cemu'l-mufehres*, nşr. Muhammed Şekûr-Mahmud el-Hâcî-Emir el-Meydânî, I. Baskı, Muessesetur'risâle, Beyrut, 1998/1418.

_____, *Tehzîbu't-tehzîb*, I-XII, I. Baskı, Matbaatu Dâirati'l-maâri'î'n-nizâmiyye, Hindistan, 1326.

_____, *et-Telhîsu'l-habîr fî tahrîci ehâdisi'r-râfiyi'l-kebîr*, I-IV, I. Baskı, Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, Beyrut, 1419/1989.

_____, *Zeylu'd-dureri'l-Kâmine*, nşr. Adnân Derviş, Ma'hedu'l-mahtûtâti'l-arabiyye, Kahire, 1416/1992.

İbn Hibbân, Ebû Hâtım Muhammed İbn Hibbân İbn Ahmed el-Bustî (ö. 354/965), *Kitâbu'l-mecrûhîn mine'l-muhaddisîn ve'd-duafâ' ve'l-Metrükîn*, nşr. Mahmud İbrâhîm Zâyed, I-III, Dâru'l-ma'rife, Beyrut, 1412/1992.

_____, *el-İhsân fî takrîbi sahîhi İbn Hibbân* nşr. Şuayb Arnaûd, tertip: İbn Balabân, I-XIII, I.Baskı, Muessesetu'r-risâle, Beyrut, 1408/1988.

İbn Huzeyme, Ebû Bekr Muhammed İbn İshâk İbn Huzeyme es-Sülemî en-Nîsâbûrî (ö. 311/924), *Sahîhu İbni Huzeyme* (nşr. Muhammed Mustafa el-Âzamî), I-II, III. Baskı, el-Mektebu'l-İslâmî, Beyrut, 1400/1980.

İbn Kâdî Şuhbe, Ebû Bekr İbn Ahmed İbn Muhammed İbn Ömer İbn Muhammed Takıyyuddîn (ö. 851/1448), *Tabakâtu 'ş-şâfiyye*, I-IV, I. Baskı, Matbaatu meclisi dâirati'l-maârifî'l-Osmâniyye, Haydarâbâd, 1398/1978.

İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed İbn Yezîd Mâce el-Kazvînî (ö. 273/887), *Sunen-u İbn Mâce*, nşr. Şuayb Arnaûd v.d., I-V, I. Baskı, Dâru'r-risâleti'l-âlemiyye, Beyrut, 1430/2009.

İbn Râfi', Ebu'l-Meâlî Takıyyuddîn Muhammed İbn Râfi' İbn Hicr es-Sellâmî (ö. 774/1372), *el-vefayât*, nşr. Salih Mehdî Abbâs- Beşşâr Avvâd Ma'rûf, I-II, I. Baskı, Muessesetu'r-risâle, Beyrut, 1982/1402.

İbn Tağrıberdî, Ebu'l-Mehâsin Cemâluddîn Yûsuf İbn Tağrıberdî el-Atâbekî el-Yeşbugavî ez-Zâhirî (ö. 874/1470), *ed-Delîlu 'ş-şâfi ale'l-menheli's-sâfi*, nşr. Fehîm Muhammed Şeltût, II. Baskı, Dâru'l-kutubi'l-Mısriyye, Kâhire, 1419/1998.

_____, *en-Nucûmu 'z-zâhira fî mulûki Mısır ve'l-Kâhira*, I-XVI, I. Baskı, Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, Beyrut, 1413/1992.

İbnu'l-Attâr, Alauddîn Ali İbn İbrahim (ö. 724/1323), *Tuhfetu't-tâlibîn fî tercemeti'l-imâm en-Nevevî, el-İcâz fî şerhi suneni Ebî Dâvud es-Sicistânî* ile beraber, nşr. Ebû Ubeyde Meşhûr İbn Hasan Âli Selmân, I. Baskı, ed-Dâru'l-eseriyye, Amman, 1428/2007.

İbnu'l-Cevzî, Ebu'l-Ferec Cemâluddîn Abdurrahmân İbn Alî İbn Muhammed el-Bağdâdî (ö. 597/1201), *el-İleli'l-mutenâhiye fî'l-ehâdîsi'l-vâhiye*, nşr. İrşâdu'l-Hak el-Eserî, I-I, II. Baskı, İdâretu'l-ülûmi'l-eseriyye, Faysa'l-Âbâd Pakistan, 1401/1981.

_____, *Kitâbu'd-Duafâ'i ve'l-Metrûkîn*, nşr. Abdullah el-Kâdî, I-III, I. Baskı, Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, Beyrut, 1406/1986.

İbnu'l-İrâkî, Ebû Zur'a Veliyyuddîn Ahmed İbn Abdirrahîm İbn el-Huseyn el-Kurdî el-Mihrânî (ö. 826/1423), *ez-Zeyl ale'l-îber fi haberi men ğaber*, nşr. Sâlih Mehdî Abbâs, I. Baskı, Muessetu'r-risâle, Beyrut, 1409/1989.

İbnu'l-İmâd, Ebu'l-Felâh Abdulhay İbn Ahmed İbn Muhammed es-Sâlihî el-Hanbelî (ö. 1089/1679), *Şezarâtu'z-zeheb fi ahbâri men zeheb*, nşr. Abdulkâdir el-Arnaûd vd., I-X, I.Baskı, Dâru İbni Kesîr, Beyrut-Dımeşk, 1406/1986.

İbnu'l-Kayserânî, Ebu'l-Fadl Muhammed İbn Tâhir İbn Alî el-Makdisî eş-Şeybânî (ö. 507/1113) *Tezkiratu'l-huffâz (Etrâfu ehâdîsi kitâbi'l-mecrûhîn li İbni Hibbân)*, nşr. Hamdî Abdulmecîd es-Selefi, I. Baskı, Dâru's-samîi, Riyad, 1415/1994.

İbnu'l-Mulakkîn, Ebû Hafs Sirâcuddîn Ömer İbn Alî İbn Ahmed el-Ensârî el-Misrî (ö. 804/1401), *el-Bedru'l-munîr*, nşr. Cemal Muhammed es-Seyyid, I-XXVIII, I. Baskı, Dâru'l-âsime, Riyad, 1430/2009.

_____, *el-Bedru'l-munîr*, nşr. Mustafa Ebu'l-Gayt Abdulhay vd., I-X, I.Baskı, Dâru'l-hicre, Riyad, 1425/2004.

_____, *et-Tezkira fi 'ulûmi'l-hadîs*, I.Baskı, Dâru Âmmâr, Ammân, 1988/1408.

_____, *et-Tavdîh li şerhi'l-câmi'i's-sahîh* (nşr. Hâlid er-Rabbâh- Cumua Fethî), I-XXXVI, I. Baskı, Dâru'n-nevâdir, Beyrut, 1429/2008.

_____, *Tuhfetu'l-muhtâc ilâ edilleti'l-minhâc*, nşr. Abdullah Saâf el-Lihyânî, I-II, I. Baskı, Dâru hirâ', Mekke, 1406.

_____, *el-Mukni' fi ulûmi'l-hadîs*, nşr. Abdullah İbn Yusuf el-Cedî', I. Baskı, Dâru Fevâz li'n-neşr, el-Memleketu'l-Arabiyyetu's-Suûdiyye, 1413/1992.

_____, *el-İ'lâm bi fevâidi umdeti'l-ahkâm*, nşr. Abdulaziz İbn Ahmed İbn Muhammed el-Muşeykih, I-XI, I. Baskı, Dâru'l-âsime, Riyad, 1197/1417.

_____, *Muhtasaru istidrâki'z-Zehebi alâ mustedreki'l-Hâkim*, nşr. Abdulah İbn Hamed el-Lahaydân-Sa'd İbn Abdullah İbn Abdülazîz Âli Humeyyid, I-VIII, I.Baskı, Dâru'l-âsime, Riyad, 1991/1411.

_____, *Ucâletu'l-muhtâc ilâ tevcîhi'l-minhâc*, nşr. Abdulkerim el-Bedrânî, I-IV, Dâru'l-kitâb, Ürdün, 1421/200.

_____, *el-Bulğa fi ehâdîsi'l-ahkâm*, nşr. Muhyiddîn Necîb, I. Baskı, Dâru'l-beşâir, Dimeşk, 1411/1990.

_____, *el-İkdu'l-muzheb fi tabakati hameleti'l-mezheb*, nşr. Eymen Nasr el-Ezherî, Seyyid Muhennâ, I. Baskı, Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, Beyrut, 1417/ 1997.

İbnu's-Salâh, Ebû Amr Takiyyuddîn Osmân İbn Salâhiddîn Abdirrahmân İbn Mûsâ eş-Şehrezûrî (ö. 643/1245), *Ulûmu'l-hadîs*, nşr. Nureddin Itr, Dâru'l-fikr, Dimeşk 1406/1986.

İmrân Şu'ayb, Abdusselâm, *Cuhudu İbni'l-Mulakkın fi'l-hadîs ve'l-fikh*, I-III, I. Baskı, Dâru'l-beşâiri'l-İslâmiyye, Beyrut, 1434/2013.

İsmail Paşa Bağdâdî (ö. 1920), *Hedîyyetu'l-ârifîn*, I-II, Matbaatu'l-behiyye, İstanbul, 1951.

İsnevî, Ebû Muhammed Cemâluddîn Abdurrahîm İbn el-Hasen İbn Alî el-Umevî el-İsnevî (ö. 772/1370), *Tabakâtu's-Şâfiyye*, I-II, I. Baskı, Daru'l-kutubi'l-ilmîyye, Beyrut, 1987/1407.

İşbilî, Ebû Muhammed Abdulhak (ö. 581-1185), *el-Ahkâmu's-şer'îyyetu'l-Kubrâ*, nşr. Ebî Abdillâh Huseyn İbn Ukkâşe, I-V, I. Baskı, Mektebetu'r-ruşd, Riyad, 1422/2001.

İzzeddin, Muhammed Kemâleddin, *İbnu'l-Mulakkın muerrihan*, I. Baskı, Âlemu'l-kutub, Beyrut, 1407/1987.

Kafes, Mahmut, “Ebû Hayyân el-Endelusî”, *DİA*, X, I. Baskı, İstanbul, 1994.

Kandemir, M. Yaşar, “Garîbu'l-hadîs”, *DİA*, XIII, I. Baskı, İstanbul, 1996.

_____, “İbn Hacer el-Askalânî”, *DİA*, XIX, I. Baskı, İstanbul, 1999.

_____, “İbn Seyyidunnâs”, *DİA*, XX, I. Baskı, İstanbul, 1999.

_____, “Moğultay İbn Kılıç”, *DİA*, XXX, I. Baskı, İstanbul, 2005.

_____, “Nevevî”, *DİA*, XXXIII, I. Baskı, İstanbul, 2007.

Kâsım Abduh Kâsım, *'Asru selâtîni'l-memâlik et-târîhu's-siyâsî ve'l-ictimâî*, I. Baskı, 'Ayn liddirâsat ve'l-buhûs, 1988.

Kâtip Çelebi, Hâcî Halîfe (ö. 1067/1657), *Keşfu'z-zunûn an esâmî'l-kutubi ve'l-funûn*, nşr. Muhammed Şarafeddin Yaltkaya, I-II, Dâru ihyai't-turâsî'l-Arabî, Beyrut, 1941.

Kehhâle, Ömer Rıza (ö. 1987), *Mu'cemu'l-muellifîn*, I-IV, I. Baskı, Muessetu'r-risâle, Beyrut, 1414/1993.

Kettânî, Ebû Abdillâh Muhammed İbn Ca'fer İbn İdrîs el-Kettânî el-Hasenî (ö. 1927), *er-Risâletu'l-mustatrafe li beyâni meşhûri kutubu's-sunneti'l-muşerrefe*, VI. Baskı, Dâru'l-beşâiri'l-İslâmiyye, Beyrut, 1421/2000.

Kılıçer, M. Esat, "Birmâvî, Muhammed İbn Abdiddâim", *DİA*, VI, I. Baskı, İstanbul, 1992.

Köse, Saffet, "İsnevî" *DİA*, XXIII, I. Baskı, İstanbul, 2001.

Kudâî, Ebû Abdillâh Muhammed İbn Selâme İbn Ca'fer İbn Ali (ö. 454/1062), *Musnedu's-Şihâb*, nşr. Hamdî İbn Abdilmecîd es-selefî, I-II, II. Baskı, Muesssetu'r-risâle, Beyrut, 1407/1986.

Makdisî, Ebû Abdillâh Ziyâuddîn Muhammed İbn Abdilvâhid İbn Ahmed el-Makdisî es-Sa'dî (ö. 643/1245), *el-Ehâdîsi'l-muhtâra*, nşr. Abdulmelik İbn Abdillâh İbn Dehîş, XIII, III. Baskı, Daru Hıdr li't-tıbâa ve'n-neşr ve't-tevzî', Beyrut, 1420/2000.

Makrîzî, Ebû Muhammed Ebu'l-Abbâs Takiyyuddîn Ahmed İbn Alî İbn Abdilkâdir İbn Muhammed (ö. 845/1442), *el-Mevâ'iz ve'l-'itibâr bi zikri'l-hutati ve'l-âsâr*, I-IV, I.Baskı, Dâru'l-Kutubi'l-ilmiyye, Beyrut, 1418/1997.

_____, *Dureru'l-ukûdi'l-ferîde fî terâcimi'l-'ayâni'l-mufîde*, nşr. Mahmud el-Celîlî, I-IV, I.Baskı, Dâru'l-ğarbi'l-İslâmî, Beyrut, 1423/2002.

_____, *İğâsetu'l-umme bi keşfi'l-gumme*, I. Baskı, 'Ayn liddirâsat ve'l-buhûs, 2007.

_____, es-Sulûk li-ma'rifeti duveli'l-mulûk, nşr. Muhammed Abdulkâdir Atâ, I-VIII, I. Baskı, Dâru'l- Kutubi'l- 'ilmiyye, Beyrut 1418/1997.

Mahmud Şâkir, *et-Târîhu'l-İslâmî*, I-XII, V. Baskı, el-Mektebetu'l-İslâmî, Beyrut, 1421/2000.

Meryem, bint Abdilhalîm İbn Hasan Ebû Şeyh, “*el-İmâm İbnu'l-Mulakkin ve Menhecuhu fi'l-cerh ve't-ta'dîl min hilâli kitâbihi't-tavdîh*”, el-Câmiatu'l-İslâmiyye, Kulliyetu usûluddîn (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazze 2015.

Mizzî, Ebu'l-Haccâc Cemâluddîn Yûsuf İbn Abdirrahmân İbn Yûsuf el-Mizzî (ö. 742/1341), *Tehzîbu'l-kemâl fi esmâi'r-ricâl*, thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf, I-XXXV, II. Baskı, Muessesetu'r-risâle, Beyrut, 1403/1983.

Nevevî, Ebû Zekerıyyâ Yahyâ İbn Şeref İbn Mûrî en-Nevevî (ö. 676/1277), *Minhâcu't-tâlibîn ve umdetu'l-muflîn*, nşr. Muhammed Tâhir Şa'bân, I. Baskı, Dâru'l-minhâc, Beyrut, 1426/2005.

_____, *Tehzîbu'l-esmâ ve'l-luğât*, I-IV, Dâru'l-kutubi'l-ilmıyye, Beyrut.

Nuaymî, Ebu'l-Mefâhir Muhyiddîn Abdulkâdir İbn Muhammed İbn Ömer en-Nuaymî ed-Dımaşkî eş-Şâfî (ö. 927/1521), *ed-Dâris fi târihi'l-medâris*, I-II, I. Baskı, Dâru'l-kutubi'l-ilmıyye, Beyrut, 1410/1990.

Özbalıkçı, M. Reşit, “İbn Hişâm en-Nahvî”, *DİA*, XX, I. Baskı, İstanbul, 1999.

Özel, Ahmet, “İbnu'l-Mulakkin”, *DİA*, XXI, I. Baskı, İstanbul, 2000.

Özkan, Halit, *Memluklerin Son Asrında Hadis Kahire 1392-1517*, II. Baskı, Klasik, İstanbul 2014, s. 110.

Sehâvî, Ebu'l-Hayr Şemsuddîn Muhammed İbn Abdirrahmân İbn Muhammed (ö. 902/1497), *Vecîzu'l-keâm fi'z-zeyl alâ duveli'l-İslâm*, nşr. Beşşâr Âvvâd Ma'rûf vd., I.Baskı, Muessesetu'r-risâle, Beyrut, 1416/1995.

_____, *el-Menhelu'l-azbu'r-râviy fi tercemeti kutbi'l-evliyâ en-Nevevî*, nşr. Ahmed Karîr el-Mezîdî, I.Baskı, Dâru'l-kutubi'l-ilmıyye, Beyrut, 1426/2005.

_____, *ez-Zeyl alâ raf'i'l-'isr*, nşr. Cevde Hilâl-Muhammed Mahmud Subh, el-Heyetu'l-Mısriyyetu'l-âimme li'l-kitâb, Kahire, 2000/1421.

Suyûtî, Ebu'l-Fazl Celâluddîn Abdurrahmân İbn Ebî Bekr İbn Muhammed el-Hudayrî es-Suyûtî eş-Şâfiî (ö. 911/1505), *el-Bârik fî kat'i's-sârik*, nşr. Abdulhakim el-Enîs, II. Baskı, İdâratu'l-buhûs, Dubey 1437/2016.

_____, *Husnu'l-Muhâdara fî târîhi Mısr ve'l-Kâhira*, nşr. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim, I-II, I. Baskı, Dâru ihyâi'l-kutubi'l-Arabiyye, 1387/1967.

_____, *el-Minhâcu's-sevî fî tercemeti'l-İmâm en-Nevevî*, nşr. Ahmed Şefik Demc, I. Baskı, Dâru İbn Hazm, Beyrut, 1408/1988.

_____, *Zeylu tabakâti'l-huffâz li'z-Zehebî*, Zeylu tezkirati'l-huffâz li'z-Zehebî içinde, I.Baskı, Dâru'l-kutubi'l-ilmıyye, Beyrut, 1419/1998.

_____, *Buğyetu'l-vuât fî tabakâti'l-luğaviyyîn ven-nuhât*, nşr. Muhammed Ebu'l-Fazl İbrahim, I-II, I. Baskı, Matbaatu İsâ el-Bâbî el-Halebî, 1384/1964.

Subkî, Ebû Nasr Tâcuddîn Abdulvehhâb İbn Alî İbn Abdilkâfî (ö. 771/1370), *Tabakâtu's-şâfiyyeti'l-kubrâ*, nşr. Mahmud Muhammed et-Tanâhî, Abdulfettâh Muhammed el-Hulv, I-X, II. Baskı, Dâru hicr li't-tibâa ve'n-neşr ve't-tevzi', Kahire, 1413/1993.

_____, *Mu'cemu's-şuyûh*, nşr. Beşşâr Avvâd Ma'rûf vd., I. Baskı, Dâru'l-ğarbi'l-İslâmî, Beyrut, 2004.

Şâfiî, Ebû Abdillâh Muhammed İbn İdrîs İbn Abbâs eş-Şâfiî (ö. 204/820), *el-Um*, nşr. Rıfat Fevzi Abdulmuttalib, I-XI, I.Baskı, Dâru'l-vefâ, Mansûra, 1422/2001.

Şevkânî, Ebû Abdillâh Muhammed İbn Alî İbn Muhammed eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî (ö. 1250/1834), *al-Bedru't-tâli' bi mehâsini men ba'di'l-karni's-sâbi'*, nşr. Muhammed Hasan Hallâk, I-II, I. Baskı, Dâru İbni Kesîr, Beyrut-Dımeşk, 1427/2006.

_____, *el-Fevâidu'l-mecmûa fî Ehâdîsi'l-mevzua*, nşr. Abdurrahmân İbn Yahyâ el-Muâllimî el-Yemânî, Dâru'l-kutubi'l-ilmıyye, Beyrut, 1416/1995.

Şureym, Abdullah İbn Ali İbn Muhammed, “*el-Ârâü'l-usûliyye li'l-İmâm İbni'l-Mülakkın min hılâli kitâbihi'l-i'lâm bi fevâidi umdeti'l-ahkâm*”, Câmîatu Ummu Dermân el-İslâmiyye, Kulliyyetu'ş-şeria ve'l-kânun (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ummu Dermân 2005.

Taberânî, Ebu'l-Kâsım Musnidu'd-dünyâ Süleymân İbn Ahmed İbn Eyyûb et-Taberânî (ö. 360/971), *el-Mu'cemu'l-kebîr*, nşr. Hamdî İbn Abdilmecîd es-Selefî, I-XXV, II. Baskı, Mektebetu ibni Teymiye, Kahire.

Tahâvî, Ebû Ca'fer Ahmed İbn Muhammed İbn Selâme el-Ezdî el-Hacrî el-Mısırî et-Tahâvî (ö. 321/933), *Şerhu muşkili'l-âsâr*, nşr. Şuayb Arnaûd, I-XVI, I. Baskı, Muessesetu'r-risâle, Beyrut, 1415/1994.

Tahhân, Mahmûd, *Usûlu't-tahrîc ve dirâseti'l-esânîd*, III. Baskı, Mektebetu'l-maârif, Riyad, 1417/1996

Tayâlisî, Ebû Dâvûd Süleymân İbn Dâvûd İbn el-Cârûd (ö. 204/819), *Musned-u Ebî Dâvud et-Teyâlisî*, nşr. Muhammed İbn Abdu'l-Muhsin et-Turkî, I-IV, I. Baskı, Dâru hicr, Mısır, 1419/1999.

Ukaylî, Ebû Ca'fer Muhammed İbn Amr İbn Mûsâ (ö. 322/934), *ed-Duafâu'l-kebîr*, nşr. Abdu'l-mu'tî Emîn Kalacî, I-IV, I. Baskı, Dâru'l-mektebeti'l-ilmîyye, Beyrut, 1404/1984.

Vefâ, Süleyman Ebû Nâcî, *Menhecu'l-İmâm İbni'l-Mülakkın fî nakdi'l-esânîd min hılâli kitâbihi'l-bedri'l-munîr*, el-Câmîatü'l-İslâmiyye, Kulliyyetu usûlu'd-dîn, Kısmu'l-hadîsi'ş-şerîf ve ulûmihi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazze 1436/2015.

Yâfîî, Ebû Muhammed Afîfuddîn Abdullâh İbn Es'ad İbn Alî İbn Süleymân (ö. 768/1367), *Mir'âtu'l-cenân ve ibratu'l-yakzân fî ma'rîfti havâdisi'z-zamân*, nşr. Halil Mansûr, I-IV, I.Baskı, Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, Beyrut, 1417/1997.

Yardım, Ali, *Hadîs I-II*, IV. Baskı, Damla Yayınevi, İstanbul 2000.

Yiğit, İsmail, “*Aynî'yi Yetiştiren Memlukler Dönemi İlmî Hareketine Genel Bir Bakış*”, MÜİFD, S. 11-12, 1994.

_____, “Memlukler”, *DİA*, XXIX, I. Baskı, İstanbul, 2004.

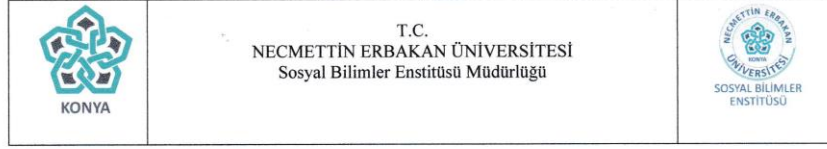
Zehbî, Ebû Abdillâh Şemsuddîn Muhammed İbn Ahmed İbn Osmân (ö. 748/1348), *Mîzânu'l-i'tidâl fî nakdi'r-ricâl*, nşr. Ali Muhammed el-Becâvî, I-IV, I. Baskı, Dâru'l-ma'rife, Beyrut, 1382/1963.

_____, *el-İber fî haberi men ğaber*, nşr. Muhammed İbn es-Saîd İbn Besyûnî Zağlûl, I-IV, I. Baskı, Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, Beyrut, 1405/1985.

_____, *Tezkiratu'l-huffâz*, I-IV, I. Baskı, Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, Beyrut, 1419/1998.

Zehrânî, Muhammed İbn Matar *Tedvînu's-sunneti'n-nebeviyye*, I. Baskı, Mektebetu dâri'l-minhâc, Riyad, 1426/2005.

Ziriklî, Ebû Ğays Muhammed Hayruddîn İbn Mahmûd İbn Muhammed İbn Alî İbn Fâris ez-Ziriklî ed-Dımaşkî (1976), I-VIII, *el-A'lâm*, XV. Baskı, Dâru'l-İlim li'l-melâyîn, Beyrut, 1423/ 2002.

Öz Geçmiş

İsmail ALDEMİR, 1973 yılında Isparta'nın Şarkikaraağaç ilçesinde dünyaya geldi. İlkokulu Şarkikaraağaç'ta okudu. 1992 yılında Isparta İmam Hatip Lisesinden mezun oldu. Aynı yıl Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesine girdi. 1997 yılında bu fakülteden mezun oldu. 1998 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından öğretmen olarak atandı. 1998-2007 yılları arasında Isparta Şarkikaraağaç İmam Hatip Lisesinde, 2007-2014 yılları arasında Konya Selçuklu Mahmut Sami Ramazanoğlu Anadolu İmam Hatip Lisesinde meslek dersleri öğretmeni olarak görev yaptı. 2009-2014 yılları arasında Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde misafir öğretim görevlisi olarak Arapça dersleri verdi. Halen Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Temel İslam Bilimleri Ana Bilim dalı Arap Dili ve Belağatı Bilim Dalında Arapça öğretim görevlisi olarak görev yapmaktadır. Evli ve iki çocuk babasıdır.